הלכה · משנה תורה · מפרשים · מגיד משנה · ספר נשים

מגיד משנה על משנה תורה, הלכות גירושין

רבנו וידאל די טולוזא

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מגיד משנה על משנה תורה, הלכות גירושין

רבנו וידאל די טולוזא

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מגיד-משנה-על-משנה-תורה-הלכות-גירושין/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 8
הלכה ב 8
הלכה ג 8
הלכה ה 8
הלכה ו 8
הלכה ז 9
הלכה ח 9
הלכה ט 9
הלכה י 9
הלכה יא 10
הלכה יב 10
הלכה יג 10
הלכה יד 10
הלכה טו 10
הלכה יז 11
הלכה יח 11
הלכה כ 11
הלכה כא 12
הלכה כב 12
הלכה כג 12
הלכה כד 12
הלכה כה 13
הלכה כו 14
הלכה כז 14
הלכה כח 14
פרק ב 14
הלכה ג 14
הלכה ד 15
הלכה ה 15
הלכה ו 15
הלכה ח 16
הלכה ט 16
הלכה י 16
הלכה יא 16
הלכה יב 16
הלכה יג 17
הלכה יד 17
הלכה טו 17
הלכה טז 17
הלכה יז 18
הלכה יח 18
הלכה יט 18
הלכה כ 18
פרק ג 19
הלכה א 19
הלכה ד 19
הלכה ה 19
הלכה ו 19
הלכה ז 19
הלכה ח 20
הלכה ט 20
הלכה יא 22
הלכה יב 23
הלכה יג 23
הלכה יד 24
הלכה טו 24
פרק ד 25
הלכה א 25
הלכה ג 25
הלכה ד 26
הלכה ה 26
הלכה ו 26

הלכה ז 26
הלכה ח 27
הלכה ט 27
הלכה י 27
הלכה יב 28
הלכה יג 28
הלכה יד 29
הלכה טו 30
הלכה יז 30
הלכה יט 31
הלכה כא 32
הלכה כב 32
הלכה כג 33
הלכה כד 33
הלכה כה 33
פרק ה 33
הלכה א 33
הלכה ב 33
הלכה ה 34
הלכה ז 35
הלכה ח 36
הלכה ט 36
הלכה י 37
הלכה יא 38
הלכה יב 38
הלכה טו 38
הלכה טז 41
הלכה יז 41
הלכה יח 42
פרק ו 42
הלכה א 42
הלכה ג 43
הלכה ד 43
הלכה ה 43
הלכה ו 43
הלכה ז 44
הלכה ח 44
הלכה ט 45
הלכה י 45
הלכה יא 46
הלכה יב 46
הלכה יג 46
הלכה יד 46
הלכה טו 47
הלכה טז 47
הלכה יז 47
הלכה יח 47
הלכה כ 48
הלכה כא 49
הלכה כב 50
הלכה כד 50
הלכה כה 50
הלכה כו 50
הלכה כז 51
הלכה כח 51
הלכה כט 51
הלכה ל 52
פרק ז 52
הלכה א 52
הלכה ג 52
הלכה ד 53
הלכה ה 54
הלכה ו 54
הלכה ז 54

הלכה ח 55
הלכה ט 55
הלכה י 55
הלכה יא 56
הלכה יב 56
הלכה יג 56
הלכה טו 57
הלכה טז 57
הלכה יז 57
הלכה יח 57
הלכה יט 58
הלכה כ 58
הלכה כא 58
הלכה כב 59
הלכה כג 59
הלכה כד 60
פרק ח 60
הלכה א 60
הלכה ב 63
הלכה ג 64
הלכה ד 64
הלכה ה 65
הלכה ו 66
הלכה ז 66
הלכה ח 66
הלכה ט 66
הלכה י 67
הלכה יא 67
הלכה יב 68
הלכה יג 68
הלכה יד 69
הלכה טו 69
הלכה טז 69
הלכה יח 71
הלכה יט 71
הלכה כ 72
הלכה כא 72
הלכה כב 73
הלכה כג 74
הלכה כד 74
פרק ט 75
הלכה א 75
הלכה ב 75
הלכה ג 75
הלכה ד 76
הלכה ה 76
הלכה ו 76
הלכה ז 77
הלכה ח 77
הלכה י 77
הלכה יא 79
הלכה יב 79
הלכה יג 79
הלכה טו 79
הלכה טז 80
הלכה יז 80
הלכה יח 80
הלכה יט 81
הלכה כ 81
הלכה כא 82
הלכה כב 82
הלכה כד 82
הלכה כה 82
הלכה כו 83

הלכה כז 83
הלכה כח 84
הלכה כט 85
הלכה ל 85
הלכה לא 85
הלכה לב 85
הלכה לג 86
הלכה לד 86
הלכה לה 86
הלכה לז 86
הלכה לח 87
הלכה לט 87
הלכה מ 87
פרק י 88
הלכה א 88
הלכה ב 89
הלכה ג 89
הלכה ד 90
הלכה ה 90
הלכה ו 90
הלכה ז 90
הלכה ח 91
הלכה יא 92
הלכה יב 92
הלכה יג 93
הלכה יד 93
הלכה טו 94
הלכה טז 94
הלכה יז 94
הלכה יח 94
הלכה יט 95
הלכה כ 95
הלכה כא 95
הלכה כב 96
הלכה כג 96
פרק יא 97
הלכה א 97
הלכה ב 97
הלכה ג 97
הלכה ד 97
הלכה ה 98
הלכה ו 98
הלכה ז 98
הלכה ח 98
הלכה ט 98
הלכה י 99
הלכה יב 99
הלכה יד 99
הלכה טו 100
הלכה טז 100
הלכה יז 101
הלכה יח 101
הלכה יט 102
הלכה כ 102
הלכה כא 102
הלכה כב 102
הלכה כג 103
הלכה כד 103
הלכה כה 103
הלכה כו 104
הלכה כח 104
פרק יב 104
הלכה א 104
הלכה ב 105

הלכה ד 106
הלכה ה 106
הלכה ו 106
הלכה ח 107
הלכה ט 107
הלכה י 107
הלכה יא 107
הלכה יב 108
הלכה יג 108
הלכה טו 108
הלכה טז 109
הלכה יז 110
הלכה יח 110
הלכה יט 110
הלכה כ 111
הלכה כא 112
הלכה כב 112
הלכה כג 112
הלכה כד 113
פרק יג 113
הלכה א 113
הלכה ב 114
הלכה ג 115
הלכה ד 115
הלכה ה 115
הלכה ו 115
הלכה ז 115
הלכה ח 115
הלכה ט 115
הלכה י 116
הלכה יא 116
הלכה יב 116
הלכה יג 116
הלכה יד 116
הלכה טו 116
הלכה טז 117
הלכה יז 117
הלכה יח 118
הלכה יט 118
הלכה כ 119
הלכה כא 120
הלכה כב 120
הלכה כג 121
הלכה כד 121
הלכה כה 121
הלכה כז 122
הלכה כח 122
הלכה כט 123

פרק א

הלכה ב

(א-ב)

אין האשה מתגרשת וכו' ועשרה דברים הם וכו' ומנין וכו' אם לא תמצא חן בעיניו שאינו מגרש וכו'. פרק חרש (יבמות דף קי"ב:) האשה יוצאה לרצונה ושלא לרצונה והאיש אינו מוציא אלא לרצונו:

הלכה ג

וכתב מלמד וכו'. פרק קמא דקידושין (דף ה') וכתב לה בכתיבה מתגרשת ואינה מתגרשת בכסף:

לה לשמה. פרק כל הגט (גיטין דף כ"ו):

ספר כריתות וכו'. פרק קמא דקידושין (דף ה') בעינן דבר הכורת בינו לבינה דכתיב ספר כריתות:

ונתן בידה וכו'. פרק קמא דבבא מציעא (דף י':) ונתן בידה אין לי אלא ידה גגה חצרה וקרפיפה מנין ת"ל ונתן מ"מ. ובספרי א"כ מה ת"ל ידה מה ידה מיוחדת שהיא רשותה אף כל שהיא רשותה:

ושלחה וכו'. פרקא קמא דקידושין (דף ה':) וכן בגירושין נתן לה ואמר לה הרי את משולחת וכו':

הלכה ה

זה שנאמר בתורה וכו'. בספרי ונתן בידה כיון שנתנו בידה ושלחה מביתו מכאן אמרו הזורק גט לאשתו וזרקו לה בתוך ביתה או בתוך חצרה ויצאה מביתו מגיד שהאשה יוצאה מלפני האיש והלכה והיתה לאיש אחר מגיד שלא תינשא עמו בשכונה:

שלא נאמר ושלחה וכו'. פ' הזורק (גיטין דף פ"א) המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקי וכו' וב"ה אומרים צריכה הימנו גט שני וכו':

הלכה ו

ומנין שלא יהא מחוסר וכו'. המביא תניין (דף י"ט) על הכל כותבים על העלה של זית ועל הקרן של פרה ונותן לה הפרה וכו' ובגמרא בשלמא יד דעבד לא אפשר למקצייה וכו' נראה דהאי דאמרינן מי שאינו מחוסר וכו' כגון יד של עבד וקרן של פרה דפרה ועבד דבר חשוב הוא ומסתמא לא יהיב לה ומחוסר קציצה הוא אי לא יהיב לה פרה ועבד אבל אם חתך מן הקלף אחר שנכתב הגט לאו מחוסר קציצה הוא. וזה נראה מהא דאמרינן (דף פ"ז) שייר מקצת הגט וכתבו בדף השני והעדים מלמטה כשר וכו' ובגמרא

רב אשי אמר והוא דידיע ביה מתחתא דמגילתא וליכא למיחש שמא שני גיטין היו וחתך מן האחד בתחלתו ועשה שניהם גט אחד אבל בגט אחד בדף אחד אפילו נחתך מן המגילה כשר וגם מגופו של גט כגון הזמן אמרו גזייה לזמן ויהביה ניהלה כשר משמע דלאו מחוסר קציצה הוא אא"כ היה הדבר שנכתב בו הגט טפל לגבי מה שנחתך ממנו כגון קרן לגבי פרה ויד לגבי עבד וה"ה אם כתב הגט בקלף גדול ונחתך ממנו דמחוסר קציצה הוא הואיל והקלף חשוב יותר ממה שנכתב בו הגט אבל אם חתך ממה שאינו כתוב ולא מועיל בגט כשר ובמחובר לקרקע פסול בכל ענין דמחוסר קציצה הוא. וכתב מר יהודאי גאון ז"ל ומאן דכתיב גיטא אקלפא ובתר דכתביה גזיז מינה שיורא דמגלתא פסול. ורבינו חננאל ז"ל דחה האי סברא דבמידי דתלוש אפילו קציץ מיניה לית לן בה ומייתי ראיה מהכא דאמרינן (דף כ"א:) כתבו על עלה של עציץ נקוב דרבא אמר פסול שמא יקטום והוי קציצה במחובר כיון שהוא נקוב מכלל דבשאינו נקוב ליכא למיגזר שמא יקוץ כיון שהוא תלוש. ורבינו האי ז"ל כתב דאי כד אתחיל למכתביה הוה בדעתיה למיגז מיניה לית ליה למיגז מיניה בתר דאיכתוב אבל אי כד כתביה לא הוה בדעתיה למיגז מיניה אי גייז מיניה בתר דאיכתוב לית לן בה:

הלכה ז

אין כותבין וכו'. התם נמי אין כותבין במחובר לקרקע כתבו על המחובר וכו'. ובגמרא כתבו במחובר והא אמרת רישא אין כותבים וכו' ומסקנא אין כותבים טופס במחובר גזרה שמא יכתוב תורף כתבו לטופס ותלשו וכתבו לתורף ונתנו לה כשר וכ"כ הרב. וכתב הרי"ף וליתא כדבעינן למימר קמן, פי' תורף שם האיש והאשה והזמן והרי את מותרת לכל אדם:

הלכה ח

כתב כל הגט וכו'. שם כתבו על חרס של עציץ נקוב כשר וכו' על עלה של עציץ נקוב וכו' רבא אמר פסול גזרה שמא יקטום:

הלכה ט

ומנין שאין נותנין לה אלא בתורת גירושין וכו'. שם בהזורק (דף ע"ח) א"ל כנסי שטר חוב זה וכו' נתן בידה והיא ישנה וכו' (אינו גט) פי' שצריך לתת לה בתורת גירושין שנאמר ונתן בידה:

הלכה י

אמר לעדים וכו'. פרק חרש (יבמות דף קי"ג:) ביבמות אמר רבא מעדותו של רבי יוחנן אמר לעדים ראו גט שאני נותן לה וחזר וא"ל כנסי וכו' [ה"ז מגורשת]:

הלכה יא

המגרש צריך שיאמר וכו'. במס' מעשר שני (פ"ד מ"ז) ומייתי פרק קמא דקידושין (דף ו') היה מדבר עם האשה על עסקי גיטה וקדושיה ונתן לה גיטה וקדושיה ולא פירש ר' יוסי אומר דיו וכו' אמר רב יהודה אמר שמואל והוא שעסוקים באותו ענין. פירוש אבל אם אין עסוקים באותו ענין צריך לפרש [ובתר הכי אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי]:

הלכה יב

גט שהיה וכו'. פרק הזורק (גיטין דף ע"ח) או שמצאתו מאחוריו וא"ל וכו' וכי א"ל (הא גיטך) מאי הוי הוה ליה טלי גיטיך וכו' אימא [ששלפתו מאחוריו] שלפתו נמי הא בעינן ונתן וכו'. לא צריכא דעריק לה חרציה ושלפתיה, פי' חרציה חלציו. וזהו הרכין לה בגופו שכתב הרב:

הלכה יג

ומנין שיתננו לה בפני עדים וכו'. תימה על זה הטעם שכתב הרב שהרי אשה שאנו יודעים בודאי שהיא אשת איש והלכה למדינת הים וחזרה ואמרה מת בעלי נאמנת ומתירין אותה להנשא ואם זה הטעם אמת איך התירוה לינשא ושמו מכשול לפניו שמא שקרנית היא. ולולא הטעם שכתב הרב אין זה קושיא דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש והם אמרו שעל ידי דבורה יעקרו הקידושין ובכמה מקומות אמרו חכמים שהיא צריכה לעדי חתימה או לעדי מסירה והטעם שכתב הרב לא מצאתי. ונראה הואיל וקי"ל כר' אליעזר דאמר עדי מסירה כרתי צריך שיעידו עדים שגירשה מטעם דילפינן דבר דבר מממון ואפילו לר"מ בעינן עדי חתימה מהאי טעמא וגבי גט הוא דכתיב דבר אבל אי אמרה מת הרי היא נאמנת מן הטעם שאמרו חכמים מתוך חומר שהחמרת עליה בסופה הקלת עליה בתחילתה:

הלכה יד

בד"א וכו'. (פ' המגרש) (דף פ"ו.) (משנה) שלשה גיטין פסולין וכו' כתב בכתב ידו ואין עליו עדים וכו' (ובגמרא) אמר רב כתב ידו שנינו אהייא וכו' ומסקנא אסיפא יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד אלמא כתב הגט בכתב ידו ועד אחד חתום עליו פסול:

הלכה טו

תקנת חכמים היא וכו'. פרק השולח (גיטין דף ל"ד:) אמרינן העדים חותמין על הגט מפני תיקון העולם וכו' ומסקנא לא צריכא (אלא) לר' אליעזר דאמר עדי מסירה כרתי וכו'. ונראה מדברי הריי"ף דהא דאמרינן עדי חתימה כרתי אפילו נתנו לה בינו לבינה

הואיל והגט יוצא מתחת ידיה והעדים חתומים בו כשר בדיעבד וכן כתב הר"ן. וכתב **הרב נותנו לה בפני שנים בין בפני אותן החתומים עליו וכו'** והא נראה מהא דאמרינן פרק קמא דגיטין (דף י') איכא בינייהו שמות מובהקין פירוש שמות ידועים שהם של עכו"ם ולא אתי למסמך עלייהו לממסריה לה באנפייהו. ועוד נראה מהאי צריכותא דאמרינן פרק כל הגט (גיטין דף כ"ו) גבי כותב טופסי גיטין דמוקמינן שאין קיום הגט אלא בחותמיו אליבא דר' אליעזר דאמר עדי מסירה כרתי צריך עדי מסירה ויש מן (הגאונים) [האמוראים] וכו' דסבירא להו כר"א דאמר עדי מסירה כרתי פרק המגרש (גיטין דף פ"ו:):

הלכה יז

היו עדיו מתוכו וכו'. פ"ק דגיטין (דף ד') אמרינן לעולם ר"א הוא וכי לא בעי ר"א חתימה לשמה היכא דליכא עדים כלל אבל היכא דאיכא (עליה) עדים בעי דאמר רבי אבא מודה (היה) ר"א במזוייף מתוכו שהוא פסול נראה דמגרע גרע היכא דאיכא עדים ולא חתמו לשמה וה"ה אם אחד מהם פסול גרע מהיכא דליכא עדים כלל. והרי"ף נראה דלא ס"ל האי סברא דכתב פ' המגרש מהא (נמי) שמעי' דלא בעי עדי מסירה היכא דאיכא עדי חתימה דהא רב הוא דאמר אם נשאת בעד אחד וכו' וכתב נמי וחזינן לגאון וכו' (ולא) נראים דברי גאון כדעת הרב דלדעת הרב פסול בלבד ואין הולד ממזר. וש"מ הר"ם והרי"ף ז"ל לא פליגי וחילוק יש בין עד אחד פסול ואחד כשר לכתב סופר ועד דבעבור העד הפסול הוה ליה כמזוייף ולדעת הגאון כתב סופר ועד נמי מזוייף:

הלכה יח

הרחיק את וכו'. פרק גט פשוט (בבא בתרא דף קס"ב:) גבי שאר שטרות תניא הרחיק את העדים שני שיטין מן הכתב פסול פחות מכן כשר. פירוש לפי שאין העדים נקראים עמו אבל אם יש שם עדי מסירה לא הוי מזוייף מתוכו הואיל ואין העדים נקראים עמו. ובתוספתא דגיטין פ' בתרא הרחיק את העדים מן הכתב מלא שני שיטין פסול פחות מכן כשר וכמה ירחיק את העדים מן הכתב ויהא כשר כדי שיהו נקראין עמו דברי רבי ר' שמעון (בן אלעזר) אומר מלא שיטה אחת רבי דוסתאי בר רבי ינאי אומר מלא חתימת שני עדים. ונראה דפסק הרב כרבי. וכאן לא הביא הרב אלא לשון התוספתא ולא פירש אם בכתב ידי העדים או לא ובהלכות מלוה ולוה פירוש השמועה כדאיתא בפ' גט פשוט:

הלכה כ

(יט-כ)

העדים שנותנין וכו'. המביא תניין (דף י"ט:) אמר רבינא הכי אמר לי אמימר משמיה דרב דימי (מנהרדעא) הני בי תרי דיהיב גיטא קמייהו צריכי למקרייה מיתיבי וכו' לא כל הימנו לאוסרה (עליו) וכו'.

וכתב הרב ולא עוד וכו'. זה ביאור לא כל הימנו לאוסרה עליו:

הלכה כא

הרי שלא וכו'. פירוש דכי היכי דאינו נאמן לאוסרה בדקריוה ברישא כך אינו נאמן להתירה בדלא קריוה ברישא:

הלכה כב

זרק לה וכו'. התם נמי ההוא גברא דזרק לה גיטא לדביתהו לביני דני אישתכח מזוזתא וכו' וגיטא אימור עכברים שקלוה. פירוש וספק מגורשת היא פי' והאי ביני דני בחצרה היו דאי בחצרו רשותו הוא:

הלכה כג

העדים שחותמין וכו'. התם נמי תניא עדים שאין יודעים לחתום (רב אמר) מקרעין להם נייר חלק וממלאין את הקרעין דיו וכו'.

וכתב הרב והוא שיכירו לשון הגט. פירוש באי זה לשון נכתב אם עברית או יונית או שאר לשונות, ואין לומר שיבינו לשון הגט שהרי אמרו עדים שאין יודעים לקרות קורא לפניהם וחותמין ואם אין יודעים לקרות איך יבינו אם אחרים קוראים לפניהם. ועוד שקולא הוא שהקילו בגיטי נשים מה שאין כן בשאר שטרות דלא בעינן עדים שידעו לקרותו ואם נאמר שצריכין להבין לשון הגט ומשמעות הגט חומרא הוא. אלא ודאי אע"ג דאין יודעין לקרות ולהבין לשון הגט קוראין לפניהם להודיע שזה השטר גט הוא ודבר כורת בין איש לאשתו וחותמין:

הלכה כד

אע"פ שחתימת העדים וכו'. פרק השולח (גיטין דף ל"ו) התקינו שיהו עדים מפרשים שמותיהן בגיטין מפני תיקון העולם. ובפ"ק דגיטין (דף י') אמר רב פפא וכו' עדי הגט אין חותמין אלא זה בפני זה גזרה משום כולכם:

וכן התקינו חכמים שיכתוב זמן וכו'. פרק המביא תניין (גיטין דף ט"ז) מפני מה תיקנו זמן בגיטין ר"י אומר משום בת אחותו וכו' ואמרינן בירושלמי (בפרק השולח) מעשה באחד שהיה נשוי את בת אחותו וזנתה עד שהיא אשתו (לימים עמד וגירשה) הלך והקדים זמנו בגט אמר מוטב שתדון כפנויה ואל תדון כאשת איש. ומקום כתיבתו נמי כדאמרינן פ' גט פשוט (ב"ב קע"ב) כי קיימיתו בהיני כתובו בהיני. וגבי גט איתמר פרק

המגרש (גיטין דף פ"ו) גט שיש עליו עדים וכו' יש עליו עדים ואין בו זמן יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד הרי אלו שלש גיטין פסולין. ופ"ק דר"ה (דף ב') אמרינן שטרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרין כשרין. אבל גבי גט אם זמן הגט מאוחר לחתימתו נמצא מחזיק אותה באשת איש עד אותו הזמן וחכמים תקנו זמן שלא יקדים ושלא יאחר ואף על גב דבמאוחר ליכא למיגזר משום בת אחותו אי שרינן ליה אתי למישרי מוקדם. ובפרק המביא תניין (גיטין דף י"ז) תנן נכתב ביום ונחתם בלילה פסול ומדאמרינן גבי כתובה נכתבת ביום ונחתמת בלילה והוא שעסוקין באותו ענין דכמעשה ב"ד דמיא משמע דבגט אע"ג דעסוקים באותו ענין פסול. ונראה דדוקא מוקדם שזמן הגט קודם החתימה כגון שנכתב ונחתם במרחשון וכתבו בו שבתשרי קודם למרחשון נכתב כההיא דירושלמי פסול וכן נמי מאוחר שנכתב ונחתם בתשרי וכתב בו במרחשון שלאחריו כדי להחזיק אותה באשת איש פסול אבל אם היה עומד בתשרי וכתב הגט לשמה כהלכתו וכתב בו זמן מרחשון וחתמו בו העדים שנכתב הגט בפניהם בו ביום הכתוב בגט נראה דכשר דלא חשבינן ליה מוקדם ומאוחר הואיל וזמן הכתוב בגט והחתימה הכל ביום אחד. וזהו שכתב **הרב עד שיחתמו בו בזמן כתיבתו** כלומר בזמן הכתוב בגט ולא אמר ביום כתיבתו והאי דאמרינן נכתב ביום ונחתם בלילה פסול דוקא שנכתב בו זמן ונחתם בלילה אחר הזמן. ומ"ש הראב"ד ז"ל קיימא גיטא בבית דין האי לא פסול לדעת הרב דא"כ גט הבא ממדינת הים ליפסול:

הלכה כה

או כתב הגט בירושלים וכו'. פרק הזורק (גיטין דף ע"ט:) היה במזרח וכתב במערב במערב וכתב במזרח תצא מזה ומזה. ומזרח ומערב פירש הרב לוד וירושלים דלוד מן המזרח וירושלים מן המערב והאי דאמר רב הונא אמר שמואל (שם פ':) זו דברי ר"ח אבל חכמים אומרים הולד כשר מכל מקום הוי הגט פסול אפילו לרבנן. ונראה דהאי כתב במערב פירש חתם והאי כתובו בהיני נמי חתומו כמו שפירש הרב בהלכות לוה פרק כ"ג וכן מי שנמסרה להם עדות במדינה זו וכו' וכן כתב הרב בכמה מקומות. לכך נראה שאם היה הסופר במזרח וכתב בו מקום מערב ששם צוהו הבעל לכתוב והלך וחתמו במערב הכתוב בגט שהגט כשר הואיל וחתמו במקום הכתוב בגט וזהו שכתב **הרב עד שיחתמו בו במקום כתיבתו** כלומר במקום הכתוב בגט דלכתיבה אין אנו חוששין אלא לחתימה ואין לומר דכתיבה וחתימה בעינן במקום אחד דהא חזינן פרק שביעי שכתב הרב נכתב בארץ ונחתם בחוץ לארץ צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם דבתר חתימה

אזלינן והכי איתא בתוספתא דגיטין פ"ב גט שכתבו בעיר הזאת לא יחתמנו לעיר אחרת ואם חתמו כשר:

הלכה כו

חתך ממנו וכו'. המביא תניין (י"ז:) גזייה לזמן ויהביה ניהלה מאי א"ל לרמאי לא חיישינן וכו' מה הועילו חכמים בתקנתם פירוש מדשני ליה לרמאי לא חיישינן ולא שני כדשנינן לעיל אהני דלכתחילה לא תינשא משמע הכא דלכתחלה תינשא. כתב בו שבוע שנה חדש שבת מאי וכו'. והרי"ף לא הביא שיטה זו ונראה ליה דפליג האי שיטה למתני' דאמרינן גט שיש עליו עדים ואין בו זמן פסול וגזייה לזמן נמי כמי שלא נכתב דמי ולדעת הרב יש חילוק בין לא כתב בו זמן לגזייה לזמן דגזייה לזמן רמאות הוא ולרמאות לא חיישינן ובפרק גט פשוט (ב"ב קע"ב:) אבא שאול אומר (אפילו) אם כתב בו אני גירשתיה היום כשר ההוא יומא דנפיק ביה (גיטא) משמע:

הלכה כז

וכן תקנו שיהו מונין לגיטין וכו'. פ' הזורק (גיטין דף ע"ט:) כתב לשם מלכות שאינה הוגנת וכו' וצריכא דאי אשמעינן מלכות שאינה הוגנת (משום) דמליכא אבל מלכות מדי ומלכות יון מאי דהוה הוה וכו', וזהו שכתב הרב מלכות שאינה מלכות אותה המדינה. ובתוספתא דגיטין פ"ח (א"ר אליעזר) כתב לשם הפרכין (לשם הורכינוס) או שהיו שני מלכים עומדים וכתב לשם אחד מהם כשר ושמא זהו שכתב הרב כתב לשם מלכות אותו זמן במדינה שיש בה רשות אותה מלכות וזהו שני מלכים עומדים שיש להם רשות באותה מדינה:

הלכה כח

האומר לשנים וכו'. פרק גט פשוט ב"ב (דף קע"ב) אמר להו רב לספרי וכו' כי קיימיתו בשילי וכו' ולגבי גט נאמר פ' הזורק בגיטין (דף פ') ור"ל כתובו חתומו כמו שביארנו והתם נמי אמר להו רבא בר שילא להנהו דכתבי שטרי אוקנייתא וכו'. ונראה דוקא שטרי אוקנייתא דמשעת הקנין חל השעבוד ואם יודעין יום הקנין כותבין אותו יום ולא מיתחזי כשיקרא דסתם קנין לכתיבה עומד אבל בגט או בשטר שאין בהם קנין שזמן הכתיבה מוכיח עליו אם לא יכתבו היום שעומדין בו מיחזי כשיקרא:

פרק ב

הלכה ג

(א-ג)

זה שנאמר בתורה וכו'. מצינו בכל התורה שלוחו של אדם כמותו ורבנן דרשי האי וכתב בכתיבה מתגרשת ואינה מתגרשת בכסף פרק המביא תניין (גיטין דף כ"א:) ופרק האיש מקדש (קידושין דף מ"ג) אמר לשנים צאו וקדשו לי אשה (פלונית) הם הם שלוחיו הם הם עדיו וכן בגירושין. **ומ"ש הרב והוא מגרש בו כל זמן שירצה**, נראה דוקא שלא נתייחד עמה אחר שכתבו דגט ישן פסול כדאמרינן פ' הזורק (גיטין דף פ"א) ופרק גט פשוט (ב"ב קס"ז) במשנה כותבין גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמו:

הלכה ד

ובשעת הסכנה כותבין ונותנין אף על פי שאין מכירין. פרק האומר דגיטין (דף ס"ו):
והאשה נותנת שכר הגט וכו'. פרק גט פשוט (ב"ב קס"ח) והאידנא דלא עבדינן הכי וכו':

הלכה ה

וצריך שיאמר וכו'. פ' מי שאחזו (גיטין דף ע"א:) אע"פ שכתבוהו וחתמוהו (ונתנוהו לו) וחזר ונתנו לה הרי הגט בטל וכו':

הלכה ו

אמר לשנים וכו'. פרק האומר דגיטין (דף ס"ו:) אמר לשנים תנו גט לאשתי או לשלשה [כתבו גט] ותנו לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו וכו' א"ר יוסי נומינו לשליח אף אנו מקובלין וכו' והלכתא כר' יוסי דאמר מילי לא מימסרן לשליח ואמרינן נמי א"ר ירמיה (בר אבא) שלחו ליה מבי רב לשמואל ילמדנו רבינו אמר לשנים כתבו ותנו גט לאשתי ואמרו לסופר וכתבו וחתמו הן מהו שלח להו תצא והדבר צריך תלמוד וכו' (וכן הלכה) גופא אמר לשנים וכו' עד מעשה לא עבדי דבורא קא אמרי אמר לשנים אמרו לסופר ויכתוב ואתם חתומו רב חסדא אמר כשר ולא תעשה. וכתב הרב הרי הגט פסול כלומר כשר הוא מן התורה ולא תעשה ופסול מדברי סופרים ואם נשאת לא תצא. וכתב הרב מתישבין בדבר דקרוב הוא להיות בטל וכו' ושמא זה הוציא מהא דאמרינן שלחו ליה מבי רב לשמואל ילמדנו רבינו אמר לשנים כתבו גט ואמרו לסופר וכו' שלח להו תצא והדבר צריך תלמוד אי מילי מימסרן לשליח ואמרינן פ' מי שאחזו (גיטין דף ע"א:) אמרו לו נכתוב גט לאשתך אמר להם כתבו ואמרו לסופר וכתב וכו' הרי הגט בטל וכו' ושקלינן וטרינן בגמרא ואסקה רב אשי כולה ר' יוסי היא וכו' נראה מזה אליבא דרבי יוסי אפילו אמר אמרו לא הוי גט דמילי לא מימסרן לשליח ואמרינן הרי הגט בטל לכן כתב הרב וקרוב להיות הגט בטל ופסק נמי כרב חסדא ור"נ דאמרי כשר ולא תעשה דסבירא להו דגט פסול הוא:

הלכה ח

הבעל שהביא וכו'. [פרק] האומר דגיטין (דף ס"ג:) ההיא דהוו קרו לה נפאתא אזול סהדי כתבו תפאתא וכו' ומסקנא כותבין ונותנין אפילו מאה פעמים:

הלכה ט

אמר להם הבעל וכו'. התם נמי בעא מיניה רבא מרב נחמן [אמר לשנים] כתבו ותנו לשליח מהו סלוקי סלק להו או דילמא לטירחא דידהו חייש וכו' תיקו וכתב הרי"ף ותיקו דאיסורא לחומרא וכו' והרב לא גריס האי גירסא אלא הכי גריס בעא מינה וכו' פי' אם אמר הבעל לשנים כתבו ותנו לשליח ואבד הגט מידם או נמצא הגט פסול מהו כלומר יכולין הם לכתוב גט אחר אפילו כמה פעמים או לא מי אמרינן עשו עדים שליחותו או דילמא יכולין לחזור ולכתוב עד דמטי גיטא לידה וסלקא בתיקו. וכן נראה דהא בגמרא סמך האי בעיא גבי ההיא דהוו קרו לה נפאתא וכו' והתם נמי להא דמיא:

הלכה י

האומר וכו'. שם (ס"ה:) כתבו גט ותנו לאשתי גרשוה כתבו אגרת ותנו לה וכו' פטרוה פרנסוה וכו' שלחוה שבקוה וכו'. פי' ובכ"מ שאמרו לא אמר כלום גט בטל ועדיין אשת איש כשהיתה:

הלכה יא

אמר להן הוציאוה. שם [איבעיא להו הוציאוה] מהו וכו' פשוט מהא חדא וכו'. פירוש אבל האחרים לא איפשוט וספק מגורשת היא. ונראה דגרשוה שלחוה תרכוה כתבו אגרת שמשמען לשון גירושין אע"ג דאינו מדבר עמהם על עסקי גירושין היה לו לומר כדאמרינן גבי קדושין גבי הרי את מיועדת וכו'. ומצאתי כתוב בשם הראב"ד דכל אותן הלשונות בשכבר דבר עמהם על עסקי גירושין שאם לא כך מנין הם יודעים שעל עסקי גרושין הוא אומר. ואני אומר והלא כתוב כלה גרש יגרש, גרש את האמה, ואם לא דבר עמהם בענין גירושין מה לנו לחוש:

הלכה יב

האומר כתבו וכו'. פרק האומר (דף ס"ו) אמרינן הבריא שאמר כתבו גט לאשתי רצה משחק בה (דף ס"ה) בראשונה היו אומרים היוצא בקולר ואמר כתבו וכו' ר' שמעון שזורי אומר אף המסוכן והלכה כר"ש. ובירושלמי א"ר מנא ולא סוף דבר בקולר של סכנה אלא אפילו בקולר של ממון שכל קולר בחזקת סכנה. ותו גרסינן בירושלמי הלכה כר"ש השזורי במסוכן מה בין מסוכן מה בין חולה חולה כדרך כל הארץ ומסוכן כל שקפץ עליו החולי דרך הארץ הקרובים נכנסין אצלו מיד והרחוקים לאחר שלשה ימים

ואם קפץ עליו החולי אלו ואלו נכנסין אצלו מיד. פירוש אבל חולה כדרך כל הארץ צריך שיאמר תנו:

הלכה יג

בריא שאמר וכו'. פרק האומר שם (דף ס"ז) מעשה בבריא שאמר כתבו גט לאשתי ועלה לגג וכו':

ספק הפיל וכו'. ירושלמי ספק מעצמו נפל ספק הרוח דחפתו נשמעיניה מן הדא רבן שמעון בן גמליאל אומר אם על אתר נפל הרי זה גט ואם לאחר זמן נפל אינו גט וההן על אתר ולא ספק הוא הדא אמרה ספק מעצמו נפל ספק הרוח דחתו הרי זה גט:

מי שהיה מושלך בבור ואמר כל השומע קולי יכתוב גט וכו'. תנא דבי רבי ישמעאל בשעת הסכנה כותבין וכו'. וזהו שכתב הרב אע"פ שהעלוהו ולא הכירוהו וכו'. ופ' מי שאחזו (גיטין דף ע':) אמר ר"י אמר שמואל שחט בו שנים או רוב וכו':

הלכה יד

מי שהיתה רוח רעה וכו'. שם (דף ס"ז:) מי שאחזו קורדיקוס ואמר כתבו גט לאשתי לא אמר כלום אמר כתבו גט לאשתי ואחזו קורדיקוס וכו' מאי קורדיקוס וכו' הא רוחא קורדיקוס שמה:

וכן השכור וכו'. פרק הדר (עירובין דף ס"ה) אמרינן שכור שלא הגיע לשכרותו של לוט הרי הוא כפקח לכל דבריו ושמא היכא דאמר כתבו ולא אמר תנו כמו מי שאחזו קורדיקוס דמי וה"ז ספק אם הוא כבריא וצריך שיאמר כתבו ותנו או שמא הוא כחולה ואין צריך לומר תנו. וכן נראה שהרב כתב שכור אחר מי שאחזו קורדיקוס דאע"ג דהוא כפקח לכל דבריו אינו כבריא:

הלכה טו

אמר כשהוא בריא וכו'. שם (דף ס"ז:) אמר כתבו גט לאשתי ואחזו קורדיקוס וכו' ור"י אמר אין כותבין אלא לכשישתפה (דף ע':) והלכתא כר"י:

הלכה טז

מי שנשתתק וכו'. שם דאמרינן ליה בסירוגין וכו' דאמרינן ליה חד לאו ותרי הן וכו' וזהו שכתב הרב צריך לבדקו יפה יפה:

וכן אם אמר כתבו וכו'. התם (דף ע"א) נמי אמר רב כהנא אמר רב חרש שיכול לדבר מתוך הכתב וכו' א"ל ר' זירא אלם קאמרת שאני אלם וכו':

הלכה יז

מי שנשא וכו'. התם נמי ת"ר חרש לא הלכו בו אחר רמיזותיו ואחר קפיצותיו וכו' אלא במטלטלין אבל לא לגיטין. והאי חרש דלא בדקינן ליה לענין גיטין דוקא שנשא כשהוא פקח אבל חרש מעיקרו בדקינן ליה דתנן (יבמות קי"ב:) חרש שנשא פקחת ופקח שנשא חרשת רצה יוציא רצה יקיים וכו' ותנן נמי פרק הנזקין (גיטין נ"ט) חרש רומז ונרמז בן בתירא אומר קופץ ונקפץ במטלטלין וכו'. א"ד א"ר נחמן כמחלוקת במטלטלין כך מחלוקת בגיטין:

הלכה יח

המקדש קטנה וכו'. פרק האומר דגיטין (דף ס"ד:) נערה המאורסה היא ואביה מקבלין את גיטה. ונראה דוקא נערה אבל קטנה דלית לה יד אביה ולא היא, עוד שם (דף ס"ה) ג' מדות בקטן וכו' וכנגדן בקטנה מתגרשת בקדושי אביה פי' כגון שמת אביה אבל בחיי אביה אביה ולא היא והכי פי' הרי"ף וכו' במאי קמיפלגי רבנן סברי יד יתירא זכי לה רחמנא כדגרסינן פרק האיש מקדש (קדושין מ"ד) וכו' וגרסינן נמי התם בעא מיניה רבא מר"נ נערה מהו שתעשה שליח וכו' כלומר בחיי אביה אבל לאחר מיתת אביה וכו' עושה שליח [עכ"ל]. והכי אמרינן התם ופ' האומר דגיטין (דף ס"ג) קטנה שאמרה התקבל לי גיטי אינו גט עד שיגיע גט לידה וכו' לפיכך וכו':

הלכה יט

קדשה אביה וכו'. התם (דף ס"ד:) נמי ת"ר קטנה היודעת לשמור את גיטה מתגרשת פירוש אם מת אביה וכו' עד כל שמבחנת בין גיטה לדבר אחר:

הלכה כ

מי שהדין נותן וכו'. בערכין פ' האומר משקלי עלי (ערכין דף כ"א) וכן בגיטי נשים כופין אותו עד שיאמר רוצה אני ופ' המגרש (גיטין דף פ"ח:) גט מעושה בישראל כשר ובעכו"ם פסול ובעכו"ם חובטין אותו ואומרים לו עשה מה ישראל אומר לך וכשר אמר ר"נ אמר שמואל גט המעושה בישראל כדין כשר שלא כדין פסול ובעכו"ם וכו':

ולמה לא בטל גט זה וכו'. זה הוציא הרב מפ' חזקת הבתים (ב"ב מ"ז:) דאמר רב הונא תליוה וזבין זביניה זבינא מאי טעמא (אילימא) וכו' אלא כדתניא וכו' וכן אתה מוצא בגיטי נשים כופין אותו עד שיאמר רוצה אני ודילמא שאני התם דמצוה לשמוע דברי חכמים וכו':

פרק ג

הלכה א

כל הגט וכו'. (דף כ"ד) פרק כל הגט שנכתב שלא לשם אשה וכו' ואוקמה רב פפא בסופרים העשויים להתלמד:

הלכה ד

(ב-ד)

יתר על זה כתב לגרש וכו' יתר מכן יש לו שתי נשים וכו' יתר מכן אמר ללבלר וכו'. שם (דף כ"ה) וזעירי אמר כולן אין פוסלין חוץ מן האחרון והכי כתב הרי"ף ומשם תבין וכ"כ הרב בכולהו אינו גט דלא פסלי לכהונה ובאחרון כתב הרי זו ספק גירושין ומשמע דס"ל יש ברירה. וא"ת הואיל ויש ברירה אמאי הוי ספק גירושין י"ל הואיל ואמרינן במתני' פסול לגרש בו משמע דקצת ספק יש בדבר וספק מגורשת היא והואיל ואפליגו אמוראי באחרון מכלל דפסול לגרש בו דאחרון לא דמי לפסול בו לגרש בו דאמור בקמאי והא כללא דשמואל דאמר כ"מ ששנו חכמים פסול פסול ופוסל ליתא הואיל ולית הלכתא כוותיה והרי"ף לא כתבו.

וכתב הרב אע"פ שהעביר עליו קולמוס וכו'. פ' המביא תניין (גיטין דף כ') ואפילו לרבי יהודה דאמר גבי כתיבת השם מעביר עליו קולמוס ומקדשו הכא כריתות בעינן וליכא:

הלכה ה

מי שכתב גט לגרש וכו'. פרק הזורק (גיטין דף ע"ט:) בית שמאי אומרים פוטר אדם את אשתו בגט ישן וכו' ומסקנא דאם נתגרשה תנשא לכתחלה:

הלכה ו

אמר לסופר וכו'. ביבמות פ' ר"ג (יבמות דף נ"ב) אמר רמי בר חמא הרי אמרו אמר ללבלר כתוב גט לארוסתי וכו' בעי רמי בר חמא ליבמתו מהו וכו' ועלתה בתיקו והאי דאמרינן פרק כל הגט (גיטין דף כ"ו:) האומר כתבו גט לארוסתי לכשאכנסנה אגרשנה אינו גט שלא יעשו לכתחלה והאי דיבמות בדיעבד קאמר כדאמרינן בהזורק נתגרשה תנשא לכתחלה:

הלכה ז

מפני תקנת סופר וכו'. פרק כל הגט (גיטין דף כ"ו) הכותב טופסי גיטין צריך שיניח מקום האיש ומקום האשה ומקום הזמן וכו' ומוקי לה ר"י מפני תקנת סופר וכו' קרי רב עליה דר"א טוביינא דחכימי:

הלכה ח

סופר שכתב וכו'. פרק השולח גט (דף ל"ד) אמרינן העדים חותמין על הגט מפני תיקון העולם והואיל ומפני תיקון העולם אם חתמו שלא לשמה גט פסול הוא בלבד ולא גט בטל ואע"ג דבפ"ק (דף ד') אמרינן כי לא בעי ר"א חתימה לשמה היכא דליכא עדים כלל אבל היכא דאיכא עדים בעי דהוי ליה כמזוייף כמזוייף הוי ולא מזוייף ודאי. **וכתב הרב ויש מי שאומר וכו'**, זה דעת הגאון כמו שבאר פ"ק:

הלכה ט

המביא גט. פרק כל הגט (גיטין דף כ"ז) המביא גט ואבד ממנו (אם) מצאו לאלתר כשר וכו' מצאו בחפיסא וכו' ורמינהי מצא גיטי נשים וכו' לא קשיא כאן במקום שהשיירות מצויות וכו' והוא שהוחזקו שני יוסף בן שמעון וכו' ר' ירמיה אמר כגון דאמרי עדים מעולם לא חתמנו וכו' רב אשי אמר כגון דאמרי נקב יש וכו' וכן כתב הרי"ף [אמר ר"י אמר שמואל הלכה כל שלא שהה אדם שם] אמר רבה בר בר חנה אמר רב יצחק בר שמואל הלכה כל שלא עבר אדם שם וכתב הרי"ף וראינו לגאון שפסק הלכה כל שלא שהה אדם שם וכו' (והכי מסקנא דשמעתא) ע"כ:

אבד במקום שהשיירות וכו'. דעת רבינו צ"ע שאינו נראה כן לא בגיטין (דף כ"ז) ולא בב"מ (דף י"ח) שנזכרה סוגיא זו. ויש לומר דר"ז לא פליג עלה דרבה אלא במקום שהשיירות מצויות שם דלא בעינן הוחזקו אבל בהוחזקו ואין שיירות מצויות מחזירין אפילו שלא לאלתר והטעם דיותר יש לחוש בשיירות מצויות שהוא מעבר כל העולם ואע"ג שלא הוחזקו שנים מלחוש לאדם אחד בשהוחזקו ואין שיירות מצויות ובריית דאי זה הוא (שלא) לאלתר בשיירות מצויות הוא בין לרבה בין לר"ז אלא דלרבה דוקא בדאיכא תרתי ולר"ז אפילו לא הוחזקו ואין הוחזקו מעלה ומוריד בדבר זה אלא לחלק בדין לאלתר בין שהה לעבר כמו שיתבאר ולפי זה זהו שכתב רבינו בכאן שבמקום שאין השיירות מצויות מחזירין אפילו לאחר זמן ולא חלק בין הוחזקו שני יוסף ללא הוחזקו ולמטה כשכתב הוחזק באותו המקום איש אחר ששמו כשמו הוא דוקא במקום שהשיירות מצויות ונמשך הוא למה שכתב בסמוך למעלה ממנו וכן משמע לשונו שכתב הואיל ועבר אדם שם ולא כתב אם עבר אדם שם ונראה שהוא נמשך אל מ"ש בסמוך ועדיין לא שהה אדם שם מן העוברים ויהיה דעת רבינו שאם הוחזקו שני יוסף בן שמעון ושיירות מצויות פסקינן לחומרא כדברי האומר שלא עבר אדם שם וטעם לדבריו, אני אומר מפני שאין לנו לפסוק כר' זירא ודלא כרבה אלא משום חומרא דאדרבה טפי הוה משמע למפסק כרבה חדא דאיכא לישנא בגמרא דאמר דר' זירא לא פליג עליה

ונמצאו דבריו של רבה להההוא לישנא בלא מחלוקת ועוד דרבה עבד עובדא כשמעתיה ומעשה רב ועוד דמשמע בגמ' דרב חסדא ורב הונא קבלוה מרבה מכל אילין אנפי משמע דהלכתא כרבה וכן פסקו קצת הגאונים ז"ל ומ"מ משום חומרא דעת רבינו כדעת ההלכות לפסוק כר' זירא וכלישנא בתרא ובשיירות מצויות אפילו לא הוחזקו ודי לנו אם נפסוק כחומרא זו בששהה אדם שם אבל בשעבר אדם שם לא יפסוק כתרי חומרי דאי לא שהה אפילו ללישנא בתרא דר' זירא איכא למימר דס"ל כשמואל דאמר הלכה שלא שהה אדם שם ומסתייה אי פסקינן דלא כרבה דאמר דאפילו לאחר זמן מחזירין כיון דליכא תרתי ולדידיה ברייתא בדאיכא תרתי היא ולאו למנקט בכולהו חומרי דלא משכחינן אמורא דמחמיר כולי האי אבל בדאיכא תרתי שהוחזקו שני יוסף בן שמעון ושיירות מצויות שאפילו לרבה פסול כל שלא לאלתר נקטינן בפירושא דלאלתר כדברי המחמיר ואומר שלא עבר אדם שם כללו של דבר חדא חומרא נקטינן כולי חומרי לא נקטינן דלא חזינן מאן דמחמיר כולי האי. ודע שזה דעת רבינו בלא ספק שאם היה דעתו כשכתב למטה הוחזק באותו המקום אפילו במקום שאין השיירות מצויות מה ראה לפסוק במקום שהשיירות מצויות כדברי האומר שלא שהה ובהוחזקו שנים כדברי האומר שלא עבר אלא ודאי דעתו כשפסק שלא עבר הוא באיכא תרתי ומן הטעם שאמרתי ואף דעת ההלכות נ"ל כן שכך כתבו פ"ק דמציעא גבי הא דר"ז ורבה הא מילתא כיון דלא אפסיק בה הלכתא בהדיא עבדינן בה לחומרא ולא מהדרינן גט לזמן מרובה אלא במקום שאין השיירות מצויות אבל במקום שהשיירות מצויות לא מהדרינן ואע"ג דלא הוחזקו שני יוסף בן שמעון באותו מקום כלישני בתרא דר"ז עכ"ל. ופרק כל הגט כתבו הילכתא לא מהדרינן גט לזמן מרובה במקום שהשיירות מצויות אלא כגון דאמרי עדים מעולם לא חתמנו וכו' ולא הזכירו כלל בהוחזקו ואין שיירות מצויות שלא להחזיר אלא לאלתר, ואחרי כן כתבו שם גבי פלוגתא דאי זהו לאלתר וראינו לגאון שפסק שלא שהה אדם שם ומסתברא לן דבכי הא מילתא דהיא איסורא לחומרא עבדינן שלא עבר אדם שם אבל אם עבר אדם שם והוחזקו שני יוסף בן שמעון חיישינן שמא ממנו נפל וצריכים אנו ליתן סימן מובהק ע"כ. הזכירו בכאן הוחזקו לומר דכל דאיכא תרתי פסקינן שלא עבר דודאי ברייתא בשיירות מצויות היא לכולי עלמא לפי מה שנתבאר דר"ז לא פליג אלא בשיירות מצויות דלא בעי הוחזקו אבל אי ליכא אלא חדא פסקו כדברי האומר שלא שהה ואע"פ שיש מן האחרונים שכתבו כדעת ההלכות דברים אחרים והפליגו ענינן לדעת אחרת דברי רבינו שהיה תלמיד תלמידו ז"ל יוכיחו. ועוד שהדבר בעצמו הוא כדאי לאמרו וכל כי האי מילתא לימא איניש קמי רביה ולא לשתוק ובין שיהיה דעת ההלכות כמ"ש

בין שיהיה כדברי האחרונים ז"ל המתחוור לי מכלל הסוגיא בפסק ההלכה הוא כמ"ש בדעת רבינו. ובזה נסתלקה ההשגה הכתובה על מ"ש רבינו למטה הואיל ועבר אדם שם ואע"פ שלא שהה, אמר אברהם בלבול אני רואה בכאן וכו' גם הרב רשב"א ז"ל כתב שלא ידע טעם לדברי רבינו בזה (ולא ירד לסוף דעתו) וכשתדקדק בדבריו תמצא שכוונתי אל כוונתו וזכיתי דעתו. ונשאר לבאר בדברי **רבינו מ"ש או מצאו בכלי שהניחו בו ויש לו טביעות עין באורכו וכו**' והוא פירוש למה שאמרו במשנה מצאו בחפיסה או בדלוסקמא ומכירו כשר והוא ז"ל סבור דחדא קתני דתרתי בעי שימצא באותו הכלי שנאבד בו ושיהיה מכיר הגט אבל אם מצאו שלא בכלי אפילו מכירו פסול ולא סמכינן אטביעות עינא וזה דעת רש"י ז"ל אלא שכתב דלצורבא מרבנן מהדרינן בטביעות עינא וכן מוכיח בגמרא ורבינו לא רצה לכתוב זה לפי שאין צורבא מרבנן מצוי עכשיו בדורות הללו ויבא הדבר לכלל מחלוקת מי הוא צורבא מרבנן ורצה להחמיר באיסור ערוה, ומ"מ הרבה מן האחרונים ז"ל פירשו דמתני' תרתי קתני והכי קאמר אם אבד בכלי ומצאו שם כשר וכן אם מכירו כשר אע"פ שלא אבדו בכלי ואע"ג דמשמע בגמרא דלא מהדרינן בטביעות עינא אלא לצורבא מרבנן ה"מ בדאשכחיה אחר אבל אם מצאו מי שאבד ממנו ויש לו בו טביעות העין ה"ז כשר שעד אחד נאמן באיסורין בטביעות עין כמו שיתבאר פ' ח' מה' מאכלות אסורות, מדברי הרמב"ן ז"ל נראה שאפי' מצאו אחר מחזירו לשליח בטביעות העין ומפרש הגמרא בדרך אחרת. עוד יש **לבאר במ"ש הוחזק איש אחר ששמו כשמו** שכתב בהשגות הוחזקו שני יוסף בן שמעון בעיר אחרת ר"ל באותה העיר הכתובה בגט יוסף בן שמעון דממתא פלונית וכמדומה לי שלא כיון הוא לזה הפירוש ע"כ. ואני אומר שדבר פשוט הוא זה שכיון שאין כותבין את הגט אלא אם כן מכירין כנזכר פרק ב' פשוט הוא שאותו מקום שהזכירו רבינו הוא המקום הנזכר בגט ומ"מ אפשר שאם אין כתוב בגט שם עירו ושם עירה כלל כשר ודין זה מחלוקת בין המפרשים ולמטה אכתוב בו:

הלכה יא

היה לעדים בגט וכו'. שם רבי ירמיה אמר כגון דאמרי עדים מעולם לא חתמנו אלא גט אחד של יוסף בן שמעון וכו' רב אשי אמר כגון דאמרי נקב יש בו בצד אות פלונית דה"ל סימן מובהק ודעת כל המפרשים דרבי ירמיה ורב אשי לא אתו לאפלוגי אהא דרבה ור"ז לומר דלעולם לא מהדרינן לזמן מרובה בכי האי גוונא אלא אוקמתי רויחי נקטי דבכי הני גוני בכל גוני מהדרינן. ובהשגות כתוב היה לעדים וכו' אמר אברהם אפילו לשליח ע"כ. ונראה שאף רבינו יודה בזה ומוכרח הוא מן הגמרא:

הלכה יב

שנים ששלחו שני גיטין ונתערבו נותנין שניהן וכו'. משנה היא בפ' המגרש (גיטין דף פ"ו:) קרוב ללשון רבינו ופי' הרי השני בטל פירש"י ז"ל דלא ידעינן דמאן ניהו עכ"ל. כלומר הילכך לא ינתן לאחת מהן אבל אם נתנו לאחת מהן ודאי שהיא ספק מגורשת ואם נתן לשתיהן שתיהן בספק גירושין. וכתוב בעיטור מדאמרינן נותן שניהם לזה ש"מ דספק נערה ספק בוגרת נותן גט לאביה ואח"כ נותן לה ומגורשת ע"כ. ואיני יודע מהו דהא קי"ל כרבנן דאמרי נערה המאורסה היא ואביה מקבלין את גיטה כנזכר פ"ב וכן פסק הוא ז"ל עצמו וכיון שכן כשהגיע גט לידה מגורשת היא ממ"נ אע"ג דלא נתנו לאביה:

הלכה יג

מי שהיו לו שני שמות וכו'. בפ' השולח (גיטין דף ל"ד:) במשנה בראשונה היה משנה שמו ושמה שם עירו ושם עירה התקין ר"ג הזקן שיהא כותב איש פלוני וכל שום שיש לו אשה פלונית וכל שום שיש לה מפני תיקון העולם ובגמרא אמר רב אסי והוא דאיתחזק בתרי שמי ההיא דהוו קרו לה (רובא) מרים ופורתא שרה אמרי נהרדעי מרים וכל שום דאית לה ולא שרה וכל שום דאית לה ע"כ בהלכות מן הגמרא. וגם רבינו לא ביאר יותר. ודין החניכה שכתב הוא בפ' המגרש (גיטין דף פ"ז:) ועוד יתבאר ויש בגמרא סוגיא על משנה זו ונחלקו בפירושה המפרשים ז"ל והעולה מדבריהם לפסק הלכה אכתוב בקיצור: **מי שהיו לו שני שמות** אחד במקום אחד ואחד במקום אחר כגון יהודה וגליל וכתב הגט ביהודה כדי לתתו בגליל שאשתו שם צריך שיכתוב שם של גליל שהוא מקום הנתינה וכותב וכל שום שיש לי לרבות שם של מקום הכתיבה ואם לא כתב אלא שם של יהודה שהוא מקום הכתיבה אינה מגורשת ואפשר לדבריהם שאפילו נשאת בו תצא. היה מקום הכתיבה והנתינה אחד ואין לו באותו מקום אלא שם אחד אע"פ שיש לו במקום אחר שם אחר וכתב שמו שיש לו במקום זה בלבד כשר. ויש מי שכתב שלכתחלה צריך שיכתוב וכל שום שיש לי לרבות שם אחר שיש לו במקום אחר כן נראה מן הירושלמי ואם לא עשה כן לדברי הכל מגורשת ותנשא בו לכתחלה ואם כתב שם שיש לו במקום אחר וכתב וכל שום שיש לו לרבות שם מקום הנתינה ומקום הכתיבה ה"ז פסול. היו לנו שני שמות במקום הכתיבה שבו נתן הגט וגירש באחד מהן ולא כתב וכל שום שיש לו ה"ז כשר בדיעבד. ואפשר שזה נתבאר בדברי רבינו במ"ש ואם כתב חניכתו וחניכתה כשר וירצה לומר שכתב חניכתו וחניכתה ולא יותר, והרשב"א ז"ל כתב שאפי' לכתחלה מגרש באחד מהם והראשון עיקר והוא דעת הרמב"ן ז"ל וכתב

שאנו שיש לנו שני שמות האחד בשם ישראל ושם אחר שהלועזות קורין צריך לכתוב שם ישראל ושם האחר ויאמר אנא פלוני דמתקרי פלוני וכבר נהגו עכשיו לכתוב בכל גט וכל שום אחראן וחניכא דאית לי וכן נזכר בנוסח הגט שכתב רבינו בפ"ד:

הלכה יד

שינה שמו וכו'. משנה פרק הזורק (גיטין דף פ') שינה שמו ושמה תצא מזה וכו'. **וכתב רבינו אע"פ שכתב וכל שום שיש לו**. ודע שלכתחלה צריך לכתוב שם עירו ושם עירה וכ"ש אם הגט כתוב במקום אחר שיאמר אני פלוני ממקום פלוני מגרש פלונית בת פלוני ממקום פלוני וכ"כ בנוסח הגט שכתב רבינו וכ"נ מן הגמ' וכן כתבו ז"ל. ואם לא כתב נחלקו בו המפרשים ודעת הראב"ד שהוא פסול ודעת בעל העיטור שהוא כשר והרשב"א ז"ל נסתפק בתשובה בדין זה ולדברי הכל אם כתבו בשינוי פסול לגמרי:

הלכה טו

הכל כשרים לכתוב את הגט חוץ מחמשה וכו'. בפרק המביא (דף כ"ב:) משנה הכל כשרים לכתוב הגט ואפי' חש"ו וכו' ובגמ' הקשו והא לאו בני דעה נינהו א"ר הונא והוא שיהיה גדול עומד על גביו וכו' אמר רב יהודה אמר שמואל והוא ששייר מקום התורף ועוד יש בגמ' סוגיא על משנה זו. ודעת רבינו הוא דשמואל מוסיף אדרב הונא וס"ל דתרתי בעינן שיור התורף ועמידת גדול על גבן ובכי האי גוונא היא מתני' דהכל כשרים לכתוב את הגט ואפילו חרש שוטה וקטן דמשמע אפי' לכתחלה ובדיעבד הא קי"ל בפסול מחובר ושלא לשמה שאם נכתב טופס במחובר ושלא לשמה כיון שהתורף נכתב כדינו כשר כמו שנתבאר פ"א בדין המחובר, ובפרק זה נתבאר בדין שלא לשמה שאפי' לכתחלה התירו התופס מפני תקנת סופר והוא הדין נמי בשכתב הטופס מי שאינו ראוי לכותבו שכשר אבל בתורף אפי' עומד גדול על גביו פסול ודין הנכרי מבואר שם בגמ' שהוא עושה לדעתו ופסול ודין העבד סובר רבינו שכשם שהוא פסול לשליחות הגט מפני שאינו בתורת גיטין וקדושין כנזכר בגמ' ויתבאר פ"ו כך הוא פסול לכתיבת הגט. ויש בדברים אלו שיטות אחרות יש מי שפסק כרב הונא ובגדול עומד על גביו חרש שוטה וקטן אפי' לכתחלה כותבין אפי' תורף ובשאין גדול עומד על גביו אם כתבו תורף פסול ובטל, אם כתב טופס י"ל שהוא כשר בדיעבד וי"ל שהוא פסול אבל לא בטל ולפ"ז הנכרי אפי' ישראל עומד על גביו פסול לכל ופסול לכתיבת טופס לכתחלה. ואם כתבו י"ל כשר וי"ל פסול ואם כתב תורף פסול ובטל אע"פ שישראל עומד על גביו ויש מי שפסק כשמואל ולא בעי שמואל אלא שיור תורף ואם שיירו תורף מותרין לכתוב טופס אפי' בלא עמידת גדול על גביהן ואם כתבו תורף אפי' גדול עומד עליהם י"ל שהוא פסול

ובטל והנכרי הרי הוא כחרש שוטה וקטן. וי"ל שהוא פסול לכתוב לכתחלה אפילו תופס ע"כ דבריהם. והעבד כתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל שהוא כישראל וכשר לתופס ולתורף כישראל גמור ולא פסלוהו אלא לשליחות אבל לא לכתיבה. ונשאר **לבאר מ"ש רבינו שישראל שהמיר לעכו"ם או מחלל שבת בפרהסיא שהוא כעכו"ם**, ומבואר בהרבה מקומות בגמרא פירקא קמא דחולין ובעבודה זרה ובעירובין שהוא מומר לכל התורה כלה והוה ליה כעכו"ם ומ"מ כבר נתבאר פ"ד מהלכות אישות שאם קדש בת ישראל שקדושיו קדושין וצריכה גט ואף כאן לא נתכוון רבינו אלא לומר שהוא פסול לכתוב הגט אבל ודאי אפילו קדש בעודו ישראל מגרש הוא לאחר שהמיר וכן כתבו כל הגאונים ז"ל ופשוט הוא שכיון שקדושיו קדושין אף גטו גט גמור, וכתב רבינו יעקב שכשהמומר מגרש א"צ להזכיר בגט שם של עכו"ם ובשם של יהדות בלבד כשר ומ"מ יש נוהגין לכתוב שניהם:

'יט (הכותב' **גט בשבת או ביום הכפורים וכו**'):

פרק ד

הלכה א

אין כותבין את הגט וכו'. פרק המביא תניין (גיטין דף י"ט) משנה בכל כותבין בדיו וכו': **כתבו באבר וכו**'. שם תני ר' חייא כתבו באבר וכו' ומדתני כתבו ולא תנא כותבין שמעינן דלכתחלה לא יכתוב בהן זהו דעת רבינו:

הלכה ג

(ב-ג)

כותבין במי עפצא. שם וכל דבר שהוא מתקיים לאיתויי מאי לאיתויי הא דתני ר' חייא כתבו במי טריא ואפצא כשר. ואע"פ שג"כ שנינו כאן כתבו ומשמע דוקא דיעבד כתב רבינו שכותבין לכתחלה משום דאמרינן במתני' בכל כותבין וכו' שהיה לכתחלה ואתיא לאיתויי הא דרב חנניא ומפני שזו דרבי חנניא היא אפילו לכתחלה והאי דרב חייא היא דוקא בדיעבד אמרו בגמרא דמשנתנו שהיא לכתחלה אתיא לאיתויי הא דר' חנניא ולא אמרו דאתיא לאיתויי הא דרבי חייא זה דקדק רבינו בטוב עיונו. **ומה שכתב רבינו אבל לא על גבי מגילה עפוצה** מפורש בגמרא בביאור:

על הכל כותבין וכו'. שם (דף כ') בגמרא כתבו על איסורי הנאה כשר:

וכותבין על דבר שיוכל להזדייף וכו'. שם (דף כ"א:) משנה אין כותבין לא על הנייר המחוק וכו' ואמרו בגמרא מאן חכמים ר"א היא דאמר עדי מסירה כרתי. עוד שם אמר רבי אלעזר לא הכשיר ר"א אלא לאלתר אבל מכאן ועד עשרה ימים לא חיישינן דילמא הוה ביה תנאה וזייפתיה ור"י אמר אפילו מכאן ועד עשרה ימים אם איתא דה"ל תנאה מדכר דכירי (ליה) וקי"ל כר"י דרבי אלעזר תלמידו היה ולזה סתם רבינו וגם בהלכות לא כתבו ממחלוקת זה כלום. **ומה שכתב רבינו על החרס וכו'** כל הדברים שהזכיר מפורשים שם. **ומה שכתב ונותן לה את הפרה** כבר נתבאר ענינו פ"א:

הלכה ד

היה הגט חקוק על ידו וכו'. שם בעי רבי אמי ברבי חמא היו מוחזקים בעבד שלו וגט כתוב על ידו והרי הוא יוצא מתחת ידה מהו מי אמרינן אקנויי אקני לה או דלמא איהו מנפשיה עייל אמר רבא ותיפוק ליה דכתב דיכול להזדייף הוא ופירשו שם בגמרא משום דהכא ליכא קמן עדי מסירה דאי בעדים נחזי מאי קאמרי ותירצו דבעיי דרמי הוא בכתובת קעקע מאי הוי עלה ת"ש דאמר רשב"ל הגודרות אין להם חזקה פירוש גדרות צאן וכל דבר שיש בו רוח חיים אינו כשאר מטלטלין שיש לחוש שמא מאליהם באו לרשות זה הילכך בעבד דלמא הוא מנפשיה עייל והויא לה ספק מגורשת וכשהעבד הוא שלה הויא מגורשת גמורה כיון שהכתב בכתובת קעקע שאינו יכול להזדייף והויא לזה דומיא דטבלא שיתבאר בסמוך ונתבארו דברי רבינו:

הלכה ה

היה הגט חקוק על הטבלא וכו'. שם (דף כ') בעיא דאיפשיטא:

הלכה ו

חקק הגט על הלוח וכו'. שם ת"ר וכתב ולא וחקק והקשו למימרא דחקיקה לאו כתיבה היא ורמינהי עבד שיצא בכתב שעל גבי הטבלא ופנקס יצא לחירות ותירצו ל"ק הא דחק תוכות הא דחק ירכות ומבואר שם בסוגיא דירכות אפילו בולטות וכגון שחקק מאחורי הטס שהוא כשר ונתבארו דברי רבינו:

הלכה ז

הקורע על העור וכו'. בירושלמי בפ' זה הקורע על העור כתבנית כתב כשר הרושם על העור כתבנית כתב פסול ובתוספתא אמרו הדברים בהפך שהקורע פסול והרושם כשר. ויש תימה על רבינו למה הכשיר שניהם. ועוד אני תמה בזה שהוא כתב פי"א מהלכות שבת הקורע על העור כתבנית כתב חייב הרושם על העור כתבנית כתב פטור אלמא שהרושם על העור אינו כתב וא"כ למה אמר בכאן כשר ואיני יודע בזה טעם נכון. ואולי

משום דקי"ל דאפילו על העלה של זית כשר אע"פ שאינו מתקיים מה שאין כן לענין שבת כנזכר שם וצ"ע. ובתוספתא משמע דאפילו בגט בעינן דבר של קיימא ועלה של זית של קיימא הוא וכן אמרו שם על עלה של זית על עלי דלעת על עלי חרוב על כל דבר של קיימא כשר על עלי חזרת על עלי כרשין על עלי בצלים על עלי ירקות על כל דבר שאינו של קיימא פסול ולא סמך עליה רבינו כיון שלא הוזכר זה בגמרא:

כותבין הגט בכל כתב וכו'. משנה פרק המגרש (גיטין דף פ"ז:) ונתבאר בסוגיא פ' המביא תניין דבכל כתב ובכל לשון כשר:

גט שכתוב בכתב מן וכו'. בפ' המגרש גט שכתבו עברית ועדיו יונית ובירושלמי פתר לה כשהיו יודעים לקרות ולא היו יודעים לחתום או שהיו יודעים את שניהם וחתמו באי זה מהם שרצו:

הלכה ח

אחד מן העדים וכו'. זהו סוף המשנה עד אחד עברית וכו':

אבל אם היה וכו'. בהשגות א"א דבר זה מצאו בתוספתא וכו', ורבינו לא רצה להכשיר בשהחתימה אחת מפני האפשר הזה שכתב הר"א ז"ל וסעד לדבריו ממשנתנו שהכשירה כשהוא כתוב בלשון אחד והחתימות בלשון אחר או שאחד מהן כלשון הכתב והשנית בלשון אחר ולא הזכירה בשכתוב בשתי לשונות וחתום בלשון אחד ואם הדין היה שוה היה מזכירו המשנה ומשמע דדבר זה קולא הוא וכל שלא נזכרה בביאור אין לנו להכשיר. ואפשר גם כן שיש לרבינו בתוספתא גירסא אחרת או שהוא מפרשה דחתומין עליו דנקיט לדיוקא דידה הוא דדוקא כשהוא כתוב בחמש לשונות פסול הא אם היה כתוב בלשון אחד אף על פי שהחתימות שונות כשר אבל כשהוא כתוב בלשונות שונות אע"פ שהחתימה בלשון אחד פסול לפי שלא מצינו שהוכשר, כך נ"ל לדעת רבינו:

הלכה ט

כל לשון וכו'. זה מבואר בגמ' באותן דקדוקין שהזכיר רבינו בנוסח שלנו ובודאי שהוא הדין בכל הלשונות ופשוט הוא:

הלכה י

וכן צריך וכו'. כבר נחלקו המפרשים ז"ל יש מי שאומר שאם היו אותיות הגט נוגעות זו בזו פסול שכתב הגט צריך להיות ככתיבת הספרים שאמרו כל אות שאין גויל מקיף אותה מד' רוחותיה פסולה ואין זה עיקר אלא כדעת מי שמכשיר בו דבוקות וכ"כ הרמב"ן ז"ל פרק המביא תניין זה לשונו ומסתברא כיון שהותר ליכתב בכל לשון בין בגופן שלנו בין בגופן שלהם ועל עלה של זית ושלא בדיו לא בעינן מוקף גויל אלא כל אות שקורא

אותה תינוק לא חכים ולא טפש כשרה בין נוגעת בין אינה נוגעת עכ"ל, והוא כדעת רבינו ורוב המפרשים ז"ל ועיקר. ומה שאמרו שיקרא האותיות מי שאינו לא חכם ולא טפש הוא ממה שנתבאר בכיוצא בזה פרק א' מהלכות תפילין:

הלכה יב

(יא-יב)

היה בו וכו'. זה שכתב רבינו במשמעות שני ענינים שהוא פסול הוא נמשך אחר מ"ש למטה בבא המתחלת הרי שכתוב בנוסח זה ולא האריך וכו' ושם יתבאר. **ומ"ש אם היה בכתבו עיקום או בלבול** זה פשוט וכפי מה שנתבאר בסמוך:

כבר נהגו וכו'. גם בימי חכמי הגמרא נהגו כן כמו שיתבאר ובמשנה בפרק המגרש (גיטין דף פ"ה) שנינו גופו של גט הרי את מותרת לכל אדם ר' יהודה אומר ודן די יהוי לכי מינאי ספר תירוכין ואגרת שבוקין וגט פטורין למהך להתנסבא לכל גבר דיתיצביין ובגמרא במאי קא מיפלגי רבנן סברי ידים שאין מוכיחות הויין ידים ואע"ג דלא כתיב לה ודן מוכיח מילתא דבהאי גיטא קא מגרש לה ור' יהודה סבר ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים וטעמא דכתיב ביה ודן דמוכח מילתא דבהאי גיטא קא מגרש לה אבל לא כתיב ביה ודן אמרינן בדבור (בעלמא) גירשה ושטרא ראיה בעלמא הוא וכתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל והרבה מן המפרשים ז"ל דקי"ל כר' יהודה בהא והוכיחו כן ממ"ש פ"ק דנדרים (דף ה':) דרבא ס"ל דידים שאין מוכיחות לא הויין ידים ונחלקו המפרשים ז"ל כיון שכתוב בו למהך להתנסבא לכל גבר דיתצביין אם צריך לכתוב בו הרי את מותרת לכל אדם שיש מי שכתב שצריך שבכלל להתנסבא אינו אלא היתר נישואין אבל לא היתר זנות וה"ל כאומר חוץ מזנותיך שנתבאר פרק ח' שהיא ספק מגורשת. ויש מי שכתב שאין צורך שלא אמרו אלא באומר בפירוש חוץ מזנותיך אבל בסתם מותרת היא לכל דבר וכ"ש שכבר כתב בגט ספר תירוכין ואגרת שבוקין וגט פיטורין שהוא דבר כולל. ויש במקצת נוסחי הגאון שאין כתוב בהן והרי את מותרת לכל אדם אבל רבינו ז"ל כתבו בנוסח שלו וכן עיקר ובהרבה מקומות נראה בגמרא שהיו רגילין לכתבו והרמב"ן ז"ל מן המחמירין וכתב אלא ודאי צריך למכתב והרי את מותרת לכל ואם לאו אסורה. וקרוב אני לומר שאם נשאת תצא שזהו גופו של גט עכ"ל. ודע שיש קצת חלוף בנוסחי הגט בדברי הראשונים ז"ל ולדברי הכל הנוסח שכתב רבינו כשר גמור הוא:

הלכה יג

כשיכתוב הגט וכו'. שם (פ"ו:) אמר אביי האי מאן דכתב גיטא לא ליכתוב ודין דמשמע דין אלא ודן וכו'. וכל אלו הדקדוקין שכתב רבינו מבוארים במימרא זו שם. ועוד שם

לא ליכתוב למחך בחי"ת דמשמע כחוכא אלא למהך ולא ליכתוב לאיתנסבא באל"ף באמצע דמשמע לא יתנסבא אלא להתנסבא. ואפשר שלא הזכירו רבינו לפי שהם בשינוי האותיות מה' לח' ומה' לא' וכבר כתב רבינו למעלה מה שכולל זה: **ומ"ש רבינו בהארכת הווי"ן** כן הוא בגמ' וכתב הרשב"א ז"ל [לא] לאורכינהו [טפי] משאר ווי"ן קאמר אלא כשאר ווי"ן וכדי שלא יראו יודי"ן וכ"כ בתוס' והעולם רגילין להאריכן ממש ונכון הוא לעשות כן כדי שיזכירו ולא יבאו לידי קצור עכ"ל. אבל מדברי רבינו נראה שכל שמשמען ווי"ן לכל מי שיקרא כשר הוא:

הלכה יד

הרי שכתב בנוסח הגט וכו'. דעת רבינו בזה הוא מפני שכיון שאמרו חכמים שלא לעשות כן כל המשנה ממטבען הגט פסול ולא תנשא בו לכתחלה אבל אם נשאת לא תצא שזהו ענין הפסול שהזכיר רבינו פ' י'. ובהשגות א"א כתב גאון כו'. בספר העיטור בזה דברים והנני כותב כלשונו וכן כתבם הרשב"א ז"ל וכתבו רבוואתא דכל הני דקדוקי דרב היכא דכתיב ליה בעל גופיה א"נ סופר מפומיה ובתר הכי אתי בעל ומערער דאמר אנא הוא דפסילנא ליה בהני דקדוקי ולקלקולה אתכוונית אבל אם אמר בעל לסופר ולעדים לכתוב את הגט אפילו סתם וטעו הסופר והעדים באחד מאלו האותיות והבעל אינו מערער דגט כשר ותנשא בו ואם עדים מצויים יעידו בפני ב"ד שטעות סופר היה וכ"כ רבינו האיי אי בעל יהיב רשותא לסופר למכתב גט שלם וטעו בהני כולהו או במקצתיהון אי איתיה לספרא מתקן ליה ואי לא ואינסבא בהאי גיטא לא מפקינן לה ודאי אי אתיא לאנסובי ואתי בעל ומערער ואמר האי דכתיב ודין דינא הוא דאמרית א"נ למיחך כחוכא ולכך אתכוונית לא מנסבינן לה אבל אי מנסבא לא מפקינן דהא קאמרינן משום שלום מלכות יוציא והולד ממזר וליתא לדר"מ וכ"ש לענין ט"ס, ורבינו נסים השיב כן בקבלה מפי הגאון היכא שכתב הגט הבעל עצמו אם נשאת וערער הבעל תצא ואם האשה טוענת ט"ס הוא עליה להביא ראיה אבל אם אין שם ערעור הבעל ויש בו טעות מתחת ידי סופר וצוה לכתוב גט סתם כיון דמדעת שלימה רצה לגרש אינה צריכה גט שני וכל טעות שבא מתחת ידי סופר אין ערעור הבעל כלום וכן דעת הגאונים ז"ל. ובתשובה לר"ח ז"ל כגון אלו שאינם מפורשים אם יבא אדם לכתוב אלה הדברים שמא יפלו ביד אדם שאינו הגון וילמדו לשקר לפיכך אין לנו אלא מן הפה לאוזן אל הנאמנין ע"כ בעיטור, ולפי שזה דבר מצוי הארכתי בו וכתבתי דעות אלו ואין בידי להכריע:

הלכה טו

גט שמחק בו אות וכו'. זה מבואר בתוספתא ובירושלמי גט שיש בו מחק או תלוי מגופו פסול שלא מגופו כשר ואם החזירו מלמטה אפילו מגופו כשר ע"כ. וזה מבואר ונהגו שלא לקיים שום מחק בגט להחמיר:

וכן גט שנמצא קרוע כו'. בתוספתא בסוף המסכתא נקרע כשר נתקרע פסול נקרע בו קרע של ב"ד פסול נמוק או שהרקיב או שנעשה ככברה כשר נמחק או שנתטשטש ובבואה שלו קיימת אם יכול לקרות כשר ואם לאו פסול ע"כ. וקרע ב"ד הוא שתי וערב כמו שנתבאר בפרק כ"ג מהלכות מלוה ולוה ושם כתבתי בזה. ובדין נקרע קרע ב"ד כתוב בהשגות א"א אם גט מקויים הוא וכו'. ורבינו כתב דין התוספתא וענינה ודאי בפסול הגט והכשרו וכן מן הירושלמי מתבאר בפרק המביא תניין בביאור. ומ"ש הר"א שאם הוא מקויים שכשר אפשר שהוא אמת והטעם שהוכחה היא שבא לידה שלם שאל"כ לא היו מקיימין אותו ב"ד ובודאי שהאשה היא שקיימתו ולא הבעל שאין דרך הבעל לקיים הגט וכ"כ הרשב"א ז"ל וכתב שנראה שאף רבינו יודה בזה:

הלכה יז

בד"א כשהיה הגט וכו'. חילוק זה לא כתבו רבינו בדין שאר השטרות פרק כ"ג מהלכות מלוה ולוה והטעם שאע"פ שהוא סבור שהלכה כר' אליעזר דאמר עדי מסירה כרתי בגיטין ואפי' בשטרות כמ"ש בפרק י"א מהלכות מלוה ולוה מ"מ השטרות הן חלוקים מן הגיטין דבשטרות בעינן כתב שאינו יכול להזדייף ובגיטין לא בעינן כל שיש עדי מסירה וכר' אליעזר דאמר הכי פרק המביא תניין ומתבאר חלוק זה בדברי רבינו במ"ש למעלה בפרק זה ובמ"ש שם ולזה לא חלק בשטרות כמו שחלק כאן והוכרח ז"ל לחלק בכאן בין עדי חתימה לעדי מסירה לפי שכבר נתבאר למעלה שאפילו על הנייר המחוק ועל הדפתרא שהוא דבר שיכול להזדייף כשר בעדי מסירה אלמא המחקין שהזכירם התוספתא בשאין עדי מסירה לפנינו וכן סובר רבינו כשקרוע שתי וערב וכ"נ מן הירושלמי פרק המביא תניין שהקשו על המשנה שאמרה ועל העלה של זית ולאו כמקורע הוא ותירצו א"ר זעירא תני בונא שילוח אפי' [לא] כתב [אלא] אני פלוני מגרש את אשתי כשר ע"כ. אבל ודאי בנטשטש ואינו יכול לקרות אם נמסר אחר כך בעדי מסירה אינו כלום דהא לאו כתב הוא דאין האשה מתגרשת אלא בכתב. וזה מבואר בדברי רבינו שכתב אבל יש שם עדים שנמסר לה הגט בפניהם והיה כשר ה"ז כשר ושאינו יכול לקרות בשעת מסירה אינו כשר והרשב"א ז"ל סבור שאף בנקרע קרע ב"ד בשעת מסירה פסול ובטל שהרי כחרס הוא כיון שקרעו ואין בזה דבריו מוכרחין:

הלכה יט

(יח-יט)

חמשה שכתבו גט וכו'. במשנה פרק המגרש (גיטין דף פ"ו:) חמשה שכתבו [כלל בתוך הגט] איש פלוני מגרש פלונית ופלוני פלונית והעדים מלמטה כולן כשרים וינתן לכל אחת ואחת היה כותב טופס לכל אחד ואחד והעדים מלמטה את שהעדים נקרין עמו כשר ובגמרא שאלו היכי דמי כלל והיכי דמי טופס א"ר יוחנן זמן אחד לכולן זהו כלל זמן לכל אחד ואחד זהו טופס ורשב"ל אמר אפילו זמן אחד לכולן הוי טופס אלא ה"ד כלל דכתב (ביה) אנו פלוני ופלוני גירשנו נשותינו פלונית ופלונית והקשה ר' אבא לר' יוחנן דאמר זמן אחד לכולן זהו כלל ליחוש דילמא כי חתמו סהדי אבתרא הוא דחתימי מי לא תניא עדים החתומין על שאלת שלום בגט פסול חיישינן שמא על שאלת שלום חתמו ותירצו לאו איתמר עלה וכו' שאלו פסול ושאלו כשר ה"נ דכתיב ביה (אני) פלוני (גירשתי פלונית אשתי) ופלוני ופלוני. עוד הקשו ולר' יוחנן דאמר זמן אחד לכל אחד (ואחד) זהו טופס הגט מאי איריא משום טופס ותיפוק ליה דה"ל נכתב ביום ונחתם בלילה ותירצו דכתיב בחד בשבא בחד בשבא פי' שבזמן אחד אלא שנכתב בו הרבה פעמים. עוד שם לר"ל דאמר זמן אחד לכולן נמי טופס הוי והיכי דמי כלל דכתיב ביה הכי אנו פלוני ופלוני גירשנו נשותינו פלונית ופלונית נמצאו שתי נשים מתגרשות בגט אחד והתורה אמרה לה ולא לה ולחברתה ותירצו דהדר כתב פלוני גירש פלונית ופלוני גירש פלונית ע"כ. כתבתי כל סוגיא זו לפי שכולה היא צריכה לבאר דברי רבינו ועתה אבארם. **מ"ש אם כתבוהו בכלל כגון שכתבו וכו'** הוא כדברי ר' יוחנן וידוע שהלכה כמותו לגבי ר"ל.

ומ"ש ואם אין שם עדי מסירה וכו'. פשוט הוא שהרי כיון שאנו אומרים שהעדים חתומין על הכל וכולן מתגרשות במגילה זו הרי הוא כשאר גיטין דעלמא. **ומ"ש אבל אם כתב בכך בשבת גירש פלוני וכו'** הוא כ"כ כר' יוחנן דאמר שכיון שהזכיר הזמן בכל אחד ואחד זהו טופס אע"פ שהזמן הוא אחד לכולן דאי לא תיפוק ליה דה"ל מוקדם כמו שנזכר בסוגיא שכתבתי וזהו שכתב רבינו וכתב ביום זה וכו'. ודין הטופס נתבאר במשנה שאת שהעדים נקרין עמו כשר ולא האחרים ומפרשה רבינו בשאין שם עדי מסירה דאי בעדי מסירה ודאי כולהו מתגרשות דלא גרע מאם לא היו שם עדים חתומים כלל. וכן דעת הרמב"ן ז"ל וז"ל והא דתנן ה' שכתבו טופס לכל אחד ושני גיטין וכתבו העדים בראש הדף כתב רמב"ם ז"ל דכולן בעדי מסירה כשרים ושפתים ישק משיב דברים נכוחים ובודאי מזוייף מתוכו אין כאן דכל שפסולו ניכר הוא אין לחוש בו דהא ידיע מילתא לכל

מאן דמטי שטר לידיה ולא אתי למסמך עליה דהא לא עליה חתימי סהדי וא"צ לומר בראש הדף ומאחריו ומן הצד דלא הוי אלא כגט שאין עליו עדים ואם נתנו לה בפני עדים כשר עכ"ל וכן דעת הרשב"א. **ומ"ש רבינו אם היתה המגילה יוצאת מתחת יד אחת מן הראשונות הרי זו ספק מגורשת**, יצא לו ממ"ש בגמרא גבי עדים החתומים על שאלת שלום בגט חיישינן שמא על שאלת שלום חתמו וחיישינן הוא ספק מגורשת ודין הטופס כן הוא שהוא ספק אם חתמו על הכל או על האחרון בלבד ומן הסוגיא נראה שהן שוין. **ומ"ש רבינו כתב אני פלוני ופלוני גירשנו נשותינו פלונית ופלונית** מבואר בסוגיא שהזכרתי שאמרו והתורה אמרה לה ולא לה ולחברתה. **ומ"ש חזר ופרט בתוך הגט וכתב פלוני גירש פלונית ופלוני פלונית בזמן פלוני הרי אלו כשרים**, הוא ממ"ש דהדר כתוב פלוני גירש פלונית ופלוני פלונית ואע"פ שהסוגיא זו נאמרה לתרץ דברי ר"ל סובר רבינו שדין זה אמת דהא רבי יוחנן מיקל טפי מדר"ל ואמר דכלל ששנינו במשנה הוא אפי' בשלא כתב לה תחלה אנו פלוני ופלוני גירשנו נשותינו פלונית ופלונית ולא ראינו שיחלוק על ר"ל שמה שהוא מכשיר יפסול רבי יוחנן ואדרבה הוא מיקל ממנו ולזה פסק רבינו דין זה וכיון שזמן אחד לכולן כולן כשרים [אם ניתן לכל אחד בעדי מסירה] או בלא עדי מסירה אין כשר רק התחתון בלבד כנזכר למעלה והכלל הוא שכל שחזר ופרטן מה שכתבן תחלה בכלל אינו פוסל והרשב"א ז"ל חלוק בזה ודברי רבינו עיקר:

הלכה כא

(כ-כא)

כתב ב' גיטין וכו'. במשנה (דף פ"ז) שני גיטין שכתבם זה בצד זה ושני עדים עברים באים מתחת זה לתחת זה ושנים עדים יונים וכו'. פי' שהישראלים היונים אינם חותמים כדרך העברים. ורבינו לא הזכיר דין היונים לפי שכבר נשתקע כתב יוני מן העולם כנזכר פ"א מהלכות תפילין וכתב המשנה זו מה שעולה לנו עתה ממנה לפסק ההלכה והוא כמ"ש הוא ז"ל שהגט שהעדים נקראים עמו הוא כשר ואם יצא מתחת יד השניה אינו גט אלא בעדי מסירה אבל בעדי מסירה כשר כמו שנזכר למעלה בדין ה' שכתבו גט לנשותיהם ועיקר:

הלכה כב

כתב שני גיטין וכו'. משנה שם הקיף ראשו של זה בצד סופו של זה והעדים מלמטה את שהעדים נקרין עמו כשר פי' וכל אלו המשניות הם בעדי חתימה בלבד אבל בעדי מסירה כולן כשרין ולא הוצרך רבינו להזכיר זה כאן לפי שהוא נכלל במה שיתבאר בסמוך:

העדים שחתמו וכו'. משנה שם. **ומ"ש ואם מסר לה בעדים כשר** הוא כפי מ"ש למעלה ועיקר:

הלכה כג

הקיף ראש דף וכו'. במשנה. **ומ"ש ואם נמסרו להם בעדים וכו'** הוא כפי מה שנזכר:

הלכה כד

שייר מקצת וכו'. שם במשנה שייר מקצת הגט וכתבו בדף השני והעדים מלמטה כשר והקשו בגמ' וליחוש דילמא הני תרי גיטי הוו ואתרמי ליה זמן דקמא ועדים דבתרא וגזייה לזמן דבתרא ועדים דקמא (ואשתכח דקא מגרשא בלאו דילה) אמר רבא אמר רב בשיש ריוח וכו' רב אשי אמר דידיע ביה מתחתא דמגלתא. ואוקימתא זו דרב אשי לבד נזכרה בהלכות והכין ק"ל דבתרא הוא ופירש"י ז"ל שניכר בו מתיחת הקלף סביב כל הגט שלא היה בו קלף אלא זה לא למעלה ולא למטה שניכר סביבות הקלף שחור ועב שלא נגע שם תער הגלבים כדרך עושי קלפים וכו' עכ"ל. **וכתב רבינו שאם אינו ניכר הרי הוא ספק ואפי' נמסר בעדים** שהרי אין עדי המסירה מוציאין אותנו מידי ספק שמא היו ב' גיטין. ונ"ל שאם היו עדים מעידים שגט אחד היה ונמסר לה בעדים כשר וכן נראה מדברי רבינו וברור הוא:

הלכה כה

הרי שכתב וכו'. כבר הזכרתי זה למעלה בסוגיא שכתבתי בדין חמשה שכתבו גט אחד לחמש נשותיהן: **ומ"ש רבינו ואם נמסר לה בעדים בין כך ובין כך ה"ז כשר**, הוא כפי שיטתו הנכונה שכולן בעדי מסירה כשרים כמו שכבר כתבתי שם:

פרק ה

הלכה א

זה שנאמר וכתב וכו'. בפ' הזורק (גיטין דף ע"ז) במשנה ובברייתא ובגמרא נזכר זה בביאור וכל החלקים שהזכיר רבינו מבוארים שם ובמקומות אחרים:

הלכה ב

הזורק גט וכו'. ריש פרק הזורק גט לאשתו וכו'. ובגמרא אמר עולא והוא שעומדת בצד ביתה או בצד חצרה רב אושעיה אמר אפילו היא בטבריא וחצרה בצפורי ובהלכות והלכתא [כוותיה] דעולא דהכין אסקה רב אשי בפ"ק דמציעא (דף י"ב) כוותיה דאמר רב אשי חצר אתרבי משום יד ולא גרעה משליחות גבי גט דחוב הוא לה ואין חבין לאדם אלא בפניו [הילכך בעינן והוא שעומדת בצד ביתה או בצד חצרה] גבי מתנה דזכות הוא

לו זכין לאדם שלא בפניו ע"כ. וכן הסכימו ז"ל. וכתב הרשב"א ז"ל מיהו בשעומד בצד ביתה או בצד חצרה וזרקו לה מתגרשת היא בעל כרחה וזה פשוט. עוד כתב והיכא דזרק לה גיטא מדעתה ומרצונה בחצר אפילו שאינה סמוכה לה איכא למימר דמודה עולא דמתגרשת דלא גרע משליחות ומסתברא דאינה מגורשת דהא בשליחות דכוותה אינה מגורשת משום דעיקר גירושין חוב הוא לאשה ואע"פ שהיא מחזרת להתגרש אבל אם נתנו כבר בחצירה שהיא בצפורי ואמר לה הא גיטך בחצרך ואמרה תזכה לי חצרי בזו נראה דמגורשת וכו' והאריך בזה והביא הירושלמי שאמרו פרקא קמא דגיטין נתן לה את גיטה ואמרה תזכה לי חצרי שבעכו ואמר ר' חנינא נעשית כמו שהיתה ידה ארוכה, עוד כתב ולא עוד אלא אפילו לא נתנו שם עדיין אלא דאמרה היא זרוק לי גיטי בחצרי ותזכה לי חצרי משמע דמגורשת דהא חצר לא גרע משליחות כדאיתא פ"ק דמציעא ובשליח דכוותה מגורשת בממנה שליח לקבלה, עוד כתב והיכא דנתנו לה בחצרה שלא מדעתה במקום יבם מסתברא דהויא ספק מגורשת דהא מספקא לן פ' האשה שלום ביבמות מזכה גט לאשתו במקום יבם אי הוי גט או לא חולצת ולא מתיבמת, עוד כתב והיכא דקיימא לה בצד ביתה וזרקו לה בתוך ביתה ושלא מדעתה אפשר לומר דמגורשת אם זרקו לה בפני עדים ואמר להם ראו גט שאני נותן לאשתי דומיא דידה, עוד כתב צ"ע בין לעולא בחצרה הסמוכה לה בין לר' אושעיא אם זרקו לה בחצרה והיא ישנה אם היא מגורשת דאיכא למימר דלא עדיפה מידה ומסתברא הואיל ואין לה יד אין לה חצר עכ"ל. וכבר כתבתי זה פ"א. ודע שבגמרא הקשו גבי חצרה מה שקנתה אשה קנה בעלה והעמידה ר"א בכותב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ורבא מתרץ במסקנא דגיטה וחצרה באין לה כאחד ולזה סתם רבינו:

הלכה ה

(ג-ה)

היתה עומדת וכו'. במשנה (דף ע"ט) היתה עומדת בראש הגג וזרקו לה כיון שהגיע לאויר הגג הרי זו מגורשת הוא מלמעלה והיא מלמטה כיון שיצא מרשות הגג נמחק או נשרף הרי זו מגורשת והעמידוה רישא בגג דידה וחצר דידיה וסיפא בגג דידיה וחצר דידה והקשו בגמרא אירשא (כיון שהגיע לאויר הגג הרי זו מגורשת אמאי) והא לא מנטר א"ר יהודה אמר שמואל בגג שיש לו מעקה עסקינן עולא בר מנשיא משמיה דאבימי אמר הכא בפחות מג' סמוך לגג עסקינן דכל פחות מג' סמוך לגג כגג דמי. עוד הקשו אסיפא דכיון שיצא מרשות הגג והעמידוה כגון שהיו מחיצות התחתונות עודפות על העליונות פירוש שכיון שיצא מרשות הגג הוא בתוך מחיצות החצר. עוד שם נמחק

א"ר נחמן אמר רבא בר אבהו לא שנו אלא שנמחק דרך ירידה אבל דרך עליה לא מ"ט מעיקרא לאו למינח קאי עוד שם נשרף א"ר נחמן וכו' לא שנו אלא שקדם גט לדליקה אבל דליקה לגט לא מ"ט מעיקרא לשרפה אזיל ע"כ בגמרא. ועתה אבאר כל דברי רבינו. דע שהוא מפרש הא דלא שנו אלא שנמחק דרך ירידה וכו' דה"ק לא שנו דנמחק או נשרף הרי זו מגורשת כל שלא קדמה דליקה לגט כמו שנזכר בסמוך אלא דרך ירידה פי' בסיפא דמתניתין שהוא מלמעלה והיא מלמטה וזורקו לה דרך ירידה וכיון שהוא כדרך תנועתו הטבעית שדרכו לירד אם נמחק או נשרף הרי זו מגורשת אע"פ שלא נח כיון שהיה הולך לנוח אבל נמחק דרך עליה פי' ברישא דמתני' שהוא מלמטה והיא מלמעלה אינה מגורשת דכיון שהבעל היה צריך להעלות הגט שלא כדרך תנועתו הטבעית כל שלא נח לבסוף אינה מתגרשת דמעיקרא לאו למינח קאי פי' שלא היה כח הבעל דרך הנחתו שהוא בירידה. וא"ת לדעת רבינו אחר שהוא מצריך שינוח הגט כשהוא מלמטה והיא מלמעלה למה אמרה המשנה כיון שהגיע לאויר הגג הרי זו מגורשת ומה הועיל לנו זה מאימתי היא מתגרשת כיון שהוא תלוי בהנחה דלבסוף. י"ל דנפקא מינה אם קדשה אחר משהגיע לאויר הגג וקודם שינוח אי נמי אם מת הבעל בינתים או אם ביטלו בינתים כך נראה לי לפי דעתו, ויתר הדברים שכתב כולן מבוארים הם במ"ש. ודע שיש בזה פי' אחר דהא דלא שנו אלא שנמחק דרך ירידה וכו' דכולא אסיפא דמתניתין קאי והכי פירושה דרך ירידה כשזורקו כלפי מעלה להעבירו על מעקה הגג שהוא בו לא נמחק עד שהגיע לחזור ולירד אבל נמחק דרך עלייה קודם שיגיע לחזור ולירד אע"פ שיצא מאויר גג לאויר החצר ומחיצות התחתונות עודפות אינה מגורשת דדרך עלייתו לא מקריא נתינה אלא דרך הנחתו. כך פירש"י ז"ל וכן דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל וכולם כתבו דאפי' ברישא דמתניתין אם נמחק או נשרף אחר שיגיע לאויר הגג הרי זו מגורשת כל שלא קדמה דליקה לגט דומיא דסיפא והא דקתני לה במתניתין אסיפא ולא ארישא כתב הרמב"ן ז"ל דאורחא דמילתא נקט דבחצר שכיחי מים ואש, זה דעת ה"ר משה הכהן בהשגות:

הלכה ז

(ו-ז)

זרקו ע"ג קנה וכו'. שם מבואר בגמ':

ב' חצרות זו לפנים מזו. שם אמר אביי שתי חצרות זו לפנים מזו פנימית שלה וחיצונה שלו ומחיצות החיצונות עודפות על הפנימיות וזרקו לה כיון שהגיע לאויר מחיצות החיצונות ה"ז מגורשת מ"ט פנימית גופה במחיצות החיצונה קא מינטרא ופירושה כגון

שהחיצונה מקפת הפנימית ומחיצות החיצונה גבוהות על מחיצות הפנימית והוא זרקו לה נגד הפנימית אע"פ שלא הגיע לאויר מחיצות הפנימית כיון שהיה כנגדה ותוך אויר מחיצות החיצונה הרי זו מגורשת כך פירשו ז"ל וזה דעת רבינו:

מה שאין וכו'. גם זה שם שתי קופות זו בתוך זו פנימית שלה וחיצונה שלו וזרקו לה אפילו הגיע לאויר פנימית (ה"ז) אינה מגורשת מ"ט דהא לא נח והקשו וכי נח מאי הוי כליו של לוקח ברשות מוכר הוא ותירצו הב"ע בקופה שאין לה שולים ע"כ בגמ'. ונראה שרבינו מפרש שהקופות הללו הם ברשות הבעל וע"ז הקשו כליו של לוקח ברשות מוכר הוא. ותירצו בקופה שאין לה שולים שהפנימית שהיא שלה אין לה שולים ואין הבעל מקפיד על מקומה הואיל ואינה ראויה לתשמיש וכיון שכן אם נח הגט בה וכגון שמוטה על צדה מגורשת שאין הבעל מקפיד על מקומה וכליה קונה לה ואם יש לה שולים הרי הבעל מקפיד על מקומה וכיון שהיא ברשותו והוא מקפיד אין כליה קונין לה זו היא שיטתו ז"ל. ויש בזה שיטות אחרות ויש מפרשים שב' הקופות הן בחצרה וי"מ שהם בסמטא או בחצר שאינה של שניהם וכי קא מקשה כליו של לוקח ברשות מוכר הוא קרי החיצונה רשות מוכר ומתרץ בשאין לה שולים לחיצונה ונמצא שאין הפנימית עומדת עליה. וזה דעת הר"א ז"ל שכתב א"א זה אינו כלום וכו'. עוד יש בזה גירסא אחרת ואין דבר זה מצוי כדי להאריך בו ובהלכות לא הוזכרו דינין אלו כלל לפי שאינן מצויין:

הלכה ח

זרק לה גיטה וכו'. במשנה (דף ע"ז) הזורק גט לאשתו והיא בתוך ביתה וכו' ובגמ' (דף ע"ח) ואפי' הוא עמה במטה אמר רבא לא שנו אלא במטה שלו אבל במטה שלה מגורשת והקשו במטה שלה מגורשת כליו של לוקח ברשות מוכר הוא וכו' ותירצו לא צריכה דגבוהה י' ופי' רבינו מפני שחלקה רשות לעצמה פי' אין הבעל מקפיד עליה ואפשר שאין כן בלוקח ומוכר דעלמא והקשו והא איכא מקום כרעי אמקום כרעי לא קפדי אינשי. עוד שם זרקו לה לתוך חיקה או לתוך קלתה מגורשת אמאי כליו של לוקח ברשות מוכר הוא ותירץ ר' יוחנן [מקום חיקה קנוי לה מקום קלתה קנוי לה אמר רבא מ"ט דר"י] לפי שאין אדם מקפיד לא על מקום חיקה ולא על מקום קלתה [תניא נמי הכי זרקו לה לתוך חיקה או לתוך קלתה לתוך] כל דבר שהוא כקלתה הרי זו מגורשת כל דבר שהוא כקלתה וכו' לאיתויי טסקא דאכלה בה תמרי ע"כ:

הלכה ט

השאילה הבעל וכו'. דברי רבינו בכאן אינן מבוארים אם הוא ר"ל שאם זרקו לה ברחוק ארבע אמות שהיא עומדת בהן לא נתגרשה ומה שאמר שאם המקום שנפל עליו אין

בו ד' אמות על ד' אמות וכו' הוא שבתחלתו נח תוך ארבע אמות שהיא עומדת ואחרי כן נתגלגל ונח באותו **מקום וזה שכתב רבינו נתגלגל ונפל וכו'** לומר שאם מתחלה נח ברחוק ארבע אמות אינה מגורשת ויהיה הטעם שלו מפני שאף ע"פ שהשאילה מקום בחצרו אין קונה לה אלא בקרוב מקום שהיא עומדת בו שהרי בחצר שלה אינה קונה לה בגט אלא בעומדת בצדה כמו שנתבאר ואם נפל ברחוק ממנה נמצא שאותו מקום בלבד מושאל לה ושאר החצר אינו מושאל לה ונמצא שאינה עומדת בצד המקום המושאל לה והיאך תתגרש בו ולא עדיף ודאי מחצרה שאינה מתגרשת אלא בעמדה בצדה. או שמא דעתו ז"ל הוא שכל שנפל תוך ארבע אמות שהיא עומדת בהן מגורשת אע"פ שנפל במקום שיש ד"א על ד"א או שהוא גבוה עשרה טפחים או שיש לו שם לווי ולא אמרו שאינה מתגרשת כשנפל על מקום כזה אלא כשהוא רחוק **ממנה וזהו שכתב רבינו או ע"ג סלע רחוק ממנה** לומר שאם היה קרוב לה בכל גוונא מתגרשת. ואי זו שתהיה כונתו לא ידעתי מאין הוציא מ"ש מד"א שלה שהרי בגמרא לא הזכירו זה כלל וכך שנינו שם (דף ע"ז:) ההוא גברא דזרק לה גיטא לדביתהו הוה קיימא בחצר אזל גיטא נפל בפיסלא א"ר יוסף חזינן אי הוי ד"א על ד"א פליג ליה רשותא לנפשיה ואי לא חדא רשותא הוא והעמידוה כגון שהשאילה מקום בחצרו דחד מקום מושלי אינשי תרי מקומות לא מושלי אינשי ולא אמרן אלא דלא גבוה י' אבל גבוה י' אע"ג דלא הוי ד"א ולא אמרן אלא דלית ליה שם לווי אבל אית ליה שם לווי אע"ג דלא גבוה י' ואע"ג דלא הוי ד"א ע"כ. מ"מ נ"ל שכונתו היתה למה שכתבתי תחלה:

הלכה י

זרק לה גיטה וכו'. פרקא קמא דמציעא (דף י"ב) בעי רבא זרק ארנקי בפתח זה ויצא בפתח אחר מהו וכו' ולא איפשיטא. ויש מפרשים אותה בהפקר שהפקירו ואמר כל הקודם בו זכה וי"מ במתנה שנותנו לבעל החצר ואח"כ חזר בו אם קנתה לו חצרו של מקבל אם לאו. ורבינו לא הזכיר דין זה לא בהפקר ולא במתנה וגם בהלכות לא נזכרה בעיא זו ויש מי שכתב דאפשר שדעת ההלכות היה דאע"ג דלא איפשיטא בעיין התם אפשיטא ממה שאמרו בגיטין בקדמה דליקה לגט אינה מגורשת כמ"ש למעלה אלמא כיון שלא היה סופו לנוח לאו כמונח דמי. והרמב"ן והרשב"א ז"ל פירשו דשאני התם דכיון דקדמה דליקה לגט כאילו זרקו לכתחלה לתוך הדליקה לשרפו הוא אבל הכא כשזורקו ראוי היה לנוח בתוך הבית והם ז"ל כתבו דבעיין לא איפשיטא והויא לה ספיקא ודינא בממון כשאר ספקות שבממון, ונראה לדבריהם שבגט הויא ספק מגורשת וכ"נ בדעת הרשב"א כמ"ש בפרק הזורק ורבינו כתב כאן שאינה מגורשת ואפשר שהוא

סבור דלגבי גט בודאי אויר שאין סופו לנוח לאו כמונח דמי ממה שאמרו בגמרא גבי נמחק אבל דרך עליה לא מ"ט מעיקרא לאו למינח קאי וכמ"ש למעלה והכא נמי איגלאי מילתא דמעיקרא לאו למינח ברשותה קאי הילכך אינה מגורשת, זה נראה לדעתו ז"ל:

הלכה יא

היתה עומדת וכו'. בפרק הזורק (גיטין דף ע"ט:) הא דאמר רב יהודה אמר שמואל לא יעמוד אדם בגג זה ויקלוט מי גשמים מגגו של חבירו וכו' ומפרשה רבינו בשהגגין הם מבעלים חלוקים האחד הוא שלה והאחר הוא מאדון אחר דומיא דהא דשמואל דלא יעמוד וכו'. אבל יש מפרשים אותה כגון שהיו לבעל שני גגין סמוכין זה לזה והשאילה מקום בזה לקבל גיטה ונפל בזה לא אמרינן הכא רשויות חלוקות דהא דאמרינן לעיל ב' מקומות לא מושלי אינשי משום קפידא הוא יש משאיל חצרו ומקפיד על ביתו אבל כולי האי גגין סמוכין ואין תשמיש רגיל בהן לא קפדי אינשי כך פירש"י ז"ל. וזה דעת הר"א ז"ל שכתב בהשגות א"א לא ידעתי מהו זה ואנו לענין השאלת מקום הגט אנו מפרשים שאע"פ שאמרו חד מקום מושלי אינשי אבל תרי לא אע"פ שהללו שני גגין הן של ב' דיורין לגבי גט כחד גג דמו עכ"ל. ולזה הפירוש הסכים הרשב"א ז"ל:

הלכה יב

היתה ידה קטפרס וכו'. שם (דף ע"ח:) אמר רב יהודה היתה ידה עשויה כקטפרס וזרקו לה אע"פ שהגיע הגט לידה אינה מגורשת והקשו אמאי הא כי נפיל בד"א דידה קא נפיל ותירצו בדלא נח והקשו ותתגרש מאוירה דד' אמות תפשוט דבעי רבי אליעזר ד' אמות שאמרו יש להם אויר או אין להם אויר תפשוט דאין להם אויר ותירצו הב"ע בעומדת על גב הנהר דמעיקרא לאבוד קאי ע"כ. ונתבאר מכאן שאם נח תוך ד' אמות שלה שהיא מגורשת בודאי ואם היתה עומדת על גב הנהר ונפל בתוכו שהוא ודאי שאינה מגורשת ואם לא היתה עומדת על גב הנהר (ולא) נח תוך הד' אמות אלא שהיו תוך אויר ובאו מים ומחקוהו או באה אש ושרפתו היא בעיא דר"א דלא איפשיטא ורבינו כתב הב' חלקים ראשונים ולא כתב הג' אבל ממ"ש והוא שהיתה עומדת וכו' נראה כן:

הלכה טו

(יג-טו)

זרקו לה ברה"ר וכו'. (דף ע"ח) היתה עומדת ברה"ר וזרקו לה קרוב לה מגורשת קרוב לו אינה מגורשת מחצה על מחצה מגורשת ואינה מגורשת. ורבינו השוה רשות שאינה של שניהם לרה"ר וכן הן מוקשים בדיני ממונות וכן נראה כאן מן הירושלמי ובגמרא שאלו היכי דמי קרוב לה והיכי דמי קרוב לו א"ר ד"א שלה זהו קרוב לה ד"א שלו קרוב

לו וכו' ר"י אמר קרוב לו שנינו אפילו מאה אמה וכו' מיפרשא לה מיניה דר"י הוא יכול לשומרו והיא אינה יכולה לשומרו זהו קרוב לו היא יכולה לשומרו והוא אינו יכול לשמרו זהו קרוב לה שניהם יכולים לשמרו שניהם אין יכולים לשמרו זהו מחצה על מחצה וכן אמרו שם משמיה דרבי יונתן ותניא נמי הכי ר"א אומר כל שהוא קרוב לה מלו (אילו) בא כלב ונטלו הוא יכול לשמרו והיא אינה יכולה אינה מגורשת א"ל שמואל לר' יהודה שיננא כדי שתשוח ותטלנו ואת לא תעביד עובדא עד דמטי גיטה לידה א"ל רב מרדכי לרב אשי הוה עובדא הכי ואצרכוה חליצה. והנראה אלי בדעת רבינו שהוא מפרש הא דשמואל דבדין קרוב לה אתא לאפלוגי שהוא בגיטין כדי שתשוח ותטלנו ומצד החומרא אמרו כן ועוד רצה להחמיר שמואל ואמר שלא לעשות מעשה עד שיגיע לידה ממש ואנן קי"ל כר' יוחנן ורבי יונתן לענין דינא וזהו שכתב רבינו כן בדין הקדושין פ"ד מהלכות אישות ומיהו לענין גיטין קי"ל כשמואל שאינה מגורשת ודאית אלא כדי שתשוח ותטלנו ואפילו הכי הוי גט פסול עד שיגיע גט לידה דהא הוה עובדא וחשו לדשמואל ואצרכוה חליצה וכל שהוא אינו יכול לשמרו והיא יכולה לשמרו והוא רחוק מכדי שתשוח ותטלנו הויא לה ספק מגורשת לדעת רבינו ואע"פ שבקדושין הויא ודאי מקודשת כנזכר פרק ד' מהלכות אישות והטעם דשמואל פריש לה שחכמים החמירו בגט שלא לדונה בודאי מגורשת עד כדי שתשוח ותטלנו מיהו ודאי ספק מגורשת הויא דלא גרע משניהם אין יכולין לשמרו או משניהם יכולין לשמרו שכתב רבינו שהיא ספק מגורשת. והוצרכתי לדחוק בזה בדעת רבינו מפני שלא הזכיר כאן קרוב לה כל שיכולה לשמרו והוא אינו יכול כמ"ש בדין הקידושין וכאן כתב היה קרוב לה כדי שתשוח ותטלנו ה"ז פסול עד שיגיע גט לידה ואם היה דעתו שכל שהוא קרוב לה בכדי שיכולה לשומרו והוא אינו יכול ה"ל גט פסול עד שיגיע גט לידה דקיי"ל כר' יוחנן ור"י לגמרי אלא דחיישינן להא דשמואל דאמר ואת לא תעביד עובדא עד דמטי גיטא לידה וכדרב מרדכי דאמר דאצרכוה חליצה היה לו ז"ל לבאר ולא לכתוב כאן כדי שתשוח ותטלנו שהרי אינו מעלה ומוריד כאן. ולפי שזה שכתבתי רחוק קצת יש לי לומר שאף רבינו סבור בדין קרוב לה בגט מ"ש בקידושין אלא דבגט חוששין עד שיגיע **לידה ומ"ש היה קרוב לה כדי שתשוח ותטלנו** הוא אפילו בשניהם יכולין לשמרו ושמואל אמחצה על מחצה קאי ולא פליג כלל אדר' יוחנן ורבי יונתן אלא דין חדש קאמר וקיימא לן כוותיה וגם זה דחוק בעיני ולא נתברר לי כוונת רבינו בזה. וראיתי לרשב"א שכתב דברי רבינו ואמר שהוא ז"ל פירש הא דשמואל דמודה דכל שהוא אינו יכול לשמרו והיא יכולה לשמרו שהיא מגורשת גמורה כר' יוחנן ור"י ולא בא שמואל אלא לומר שאם באה היא

ועמדה אע"פ שזכתה בתוך ד' אמותיה אם בא הבעל כנגדה ונכנס בתוך ד' אמות שלה וזרקו לה אם נפל הוא תוך כדי שתשוח ותטלנו הויא לה מגורשת אע"פ שהגט בתוך ד' אמות שלו נמי ולמעבד בה עובדא לא עבדינן הואיל והבעל בתוך ד"א שלה עד שיגיע גט לידה ע"כ דבריו, וכתב שעם זה הפירוש עמדו דברי רבינו שאין בהם נפתל ועקש ויצאה כל סוגייתנו בשלום והוא רחוק מאד מדעתי מצד הגמרא ויותר רחוק שיהיה דעת רבינו כן. מצד הגמרא דאם איתא דשמואל אייריי דוקא בשניהם עומדים ברשות אחת ותוך ד"א אלא שהיא קדמה היה לו לבאר שהרי צד זה לא נזכר בגמרא כלל והיאך יאמרו בסתם שיננא כדי שתשוח ותטלנו ואנו נאמר דבכה"ג מיירי. ועוד דאם איתא דהכי הוא ודאי כל שהיא קדמה בתוך הארבע אמות אין ביאתו אחר כן מעכב מרשותה כלל לענין דינא וכדאמרינן לעיל מינה בההיא דרב היכי דמי מחצה על מחצה כגון שהיו שניהם בד' אמות והקשו וליחזי הי מינייהו קדים ומתוך כך עשו אוקימתא אחרת אלמא כל שקדמה היא אין ביאתו אחר כן מונעת כלל מדינא. וברור הוא ג"כ שאין דעת רבינו כמ"ש הוא ז"ל. חדא שרבינו לא כתב דין קרוב לה שתהיה מגורשת גמורה ולא הזכיר בכל דינין אלו מגורשת גמורה אלא א"כ הגיע הגט לידה. ועוד שבביאור כתב שאם היה קרוב לה כדי שתשוח ותטלנו שהוא פסול קודם שכתב דין עמדה היא תחלה ובא הוא ומבואר בדבריו ופשוט שאע"פ שאין הבעל תוך ד' אמותיה הוא פסול עד שיגיע הגט לידה. ואף הר"א ז"ל כך הוא סבור שזה דעת רבינו שכתב בהשגות אמר אברהם תמה אני אחר שהסכימו בסוף וכו'. ובודאי כוונת רבינו לפי הנראה הוא מ"ש תחלה ואל יקשה בעיניך מ"ש כאן שהוא פסול עד שיגיע לידה ולמעלה כתב בדין היתה ידה עשויה קטפרס שאם נפל לתוך ד' אמות שלה ונח שהיא מגורשת גמורה לפי שלמעלה כבר הגיע הגט לידה וכמ"ש רבינו וזרק הגט על ידה ואע"פ שהוא קטפרס כיון שנח תוך ד' אמותיה הרי הוא כנח בידה. **ומ"ש רבינו בא הוא תחלה וכו'**, הוציאו ממה שהזכרתי שאמרו בסוגיא וליחזו הי מינייהו קדים וידוע שד' אמות של אדם קונות לו וכל הקודם בהן זכה הילכך אין חבירו הבא אחר מכאן מעכב מרשותו כלל לפיכך אם קדם הוא הרי היא שבאה לאחר מיכן כאילו לא באה (שאף הוא שבא לאחר מיכן הרי כאילו (לא) בא הוא שם) אע"פ שהוא יכול לשמרו והיה מן הדין שתהיה ספק מגורשת כדין מחצה על מחצה הרי היא מגורשת גמורה כל שהגט תוך ד' אמותיה אלא שהגט פסול עד שיגיע גט לידה מן החומרא וג"כ היה פסול אפילו לא בא הוא. וידוע שענין פסול בדברי רבינו הוא שלכתחלה לא תנשא ואם נשאת לא תצא כנזכר פרק י' ואין דין קדימה מועלת ברשויות אלא בארבע אמות בלבד מפני שלא הזכירוהו בגמרא אלא על ד' אמות.

ועוד שידוע שבעלמא אין אדם קונה יותר ואע"פ שבגיטין תלוי הדבר בשמירה לענין קדימה לא נזכרה אלא ד' אמות. כך נראה לי בדעת רבינו. ודע שבמה שהזכירו בגמרא בשניהם אינם יכולים לשמרו שהוא מחצה על מחצה והויא לה ספק מגורשת הקשו בתוספות כיון שהיא אינה יכולה לשמרו אמאי מגורשת כלל וקושיא חזקה היא ומתוך כך פירשו דהכי קאמר שניהם אינם יכולים לשמרו כל אחד בפני עצמו אלא ששניהם צריכין בשמירתו. והרמב"ן והרשב"א ז"ל הקשו על זה ולא העלו תירוץ בדבר זה:

הלכה טז

זרק הגט לידה וכו'. שם (ע"ח:) אמר רב חסדא גט בידה ומשיחה בידו וכו'. וכתב הרשב"א פירשו בתוספות בשם רבינו יעקב כל שאילו גט כבד ומשיחה דקה שתפסק במשיכתו הרי זו מגורשת אבל אם המשיחה חזקה שיכול למושכו ולא תנתק המשיחה אינה מגורשת אפילו קפצה האשה ידה וכחה יפה משל בעלה ומפני זה אינו יכול להביאו אצלו אינה מגורשת דאין נתינה אלא כעין נתינת גזילה וכעין זו פירשו משם רבינו שמואל ז"ל אבל רבינו יצחק פי' דכיון שנתנו הבעל לידה וקפצה ידה מרצון הבעל עד שאין הבעל יכול לנתקו ולהביאו אצלו אע"פ שאם לא קפצה ידה היה הבעל יכול להביאו אצלו מחמת המשיחה הרי זו מגורשת כיון שקפצה ידה מרצון הבעל דלא גרע מעדיק לה חרציה שאין הבעל נותנו ממש לידה ואפילו הכי מגורשת ואעפ"כ הורה להחמיר כדברי הראשונים ז"ל והצריך לתת הגט בידה פתוחה או לתוך חיקה שהבעל גומר נתינת הגט לידה לגמרי דבזה אין לפקפק כלום עכ"ל. ומ"ש עדיק לה חרציה נתבאר פ"א:

הלכה יז

נתן הגט ביד עבדה וכו'. שם אמר רבא כתב לה גט ונתנו ביד עבדה וכו' עד והלכתא בכפות. **וכתב רבינו בנעור שאינו כפות אינו גט ובישן שאינו כפות ה"ז פסול** כלומר שהוא גט גמור מן התורה אלא שפסול מדבריהם כמו שיתבאר בפרק עשירי החלוק שיש בדבריו באמרו אינו גט לאמרו פסול, ומתוך כך נ"ל שהוא מפרש כך דכי אקשינן והא אמר רבא כל שאילו מהלך לא קנה וכו' לאו לדין גמור אקשינן דלא ליהוי גיטא כלל דהא עכשיו בעודו ישן אינו ראוי להלך ואף על גב דכי מיתער מהלך מכל מקום השתא לאו חצר מהלכת היא (ולאו בר הכי הוא) [ולאו בתר אחרי כן אזלינן] אלא הכי אקשינן אמאי הרי זה גט גמור יש לנו לגזור ישן אטו נעור ששניהם מצויין תמיד ואמרו והלכתא שאינה מגורשת גמורה אלא בכפות ולא גזרו כפות אטו שאינו כפות דמלתא דלא שכיחא היא שיהיה כפות ורבא כי קאמר הרי זה גט בישן בדין תורה קאמר וכל שהוא כפות

אפילו נעור מגורשת גמורה וילפינן לה מדאמרינן בפרק המביא תניין (גיטין דף כ"א) אמר רבא כתב לה גט ונתנו ביד עבדו וכתב לה שטר מתנה עליו קנאתהו ומתגרשת בו. והקשו ואמאי חצר מהלכת היא וחצר מהלכת לא קנה וכ"ת בעומד והאמר רבא כל שאילו מהלך לא קנה עומד ויושב לא קנה ואמרו שם והלכתא בכפות ולא הזכירו ישן כלל אלמא דכפות בלחוד סגי אף על גב דנעור כ"נ לדעתו ז"ל. ויש בזה שיטות אחרות ודעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל הוא כדעת בעל הלכות גדולות שכתב בהא דהמביא תניין ובכפות נמי ה"מ היכא דנים ויתבא איהי וקא מנטרא ליה אבל היכא דתיר לא. לומר דתרתי בעינן, והא דלא אמרו בגמ' הילכתא בישן וכפות משום דלא מתרץ התם אלא קושיא דחצר מהלכת אבל דין נעור שהוא משום חצר המשתמרת שלא לדעתה כבר אמר רבא בהדיא בפרק הזורק ומההיא שמעינן לה וכי מתרצינן בפרק הזורק והלכתא בכפות הכי פירושה דישן שהוא כפות הרי זה גט דאיכא תרתי הא לאו הכי לא. אלו דבריהם ז"ל והאריכו להוכיח כן:

הלכה יח

כתב הגט ונתנו וכו'. מימרא בהמביא תניין הזכרתיה בסמוך וכתבתי חלוק הפירושים שיש עליה. **ומ"ש רבינו ואם אינו כפות ונעור וכו'** הוא מפני שאם היה ישן אע"ג דאינו כפות ה"ז גט פסול לפי שיטתו ז"ל. **ומ"ש עד שיגיע גט לידה** נראה שהוא סבור שאם נטלתו היא מן העבד נתגרשה. והרשב"א ז"ל נסתפק בזה אם צריך שיטלנו הבעל ויחזור ויתננו לה אבל אם נטלתו היא דילמא הוה ליה כטלי גיטך מעל גבי קרקע:

וכן אם נתן הגט וכו'. מימרא שם:

פרק ו

הלכה א

השליח שעושה וכו'. במשנה פרק התקבל (גיטין דף ס"ד) האשה שאמרה התקבלי לי גיטי וכו' עד מי קא נפיק גיטא מתותי ידיה דלהימניה פי' שהרי קרוע הוא ואע"פ שהסוגיא זו נאמרה לדעת רב חסדא דאמר גבי בעל אומר לפקדון ושליש אומר לגירושין השליש נאמן ופליג עליה דרב הונא דאמר בעל נאמן דעת רבינו הוא כדעת ההלכות שפסקו כרב חסדא כמו שיתבאר בפי"ב ואף רב הונא פירשו ז"ל שלא אמרה אלא כשהאיש והאשה בעיר אחת דאם איתא דלגירושין יהביה ניהליה לדידה הוה יהיב ליה. ומ"מ יש מי שפסק כרב הונא ולדבריהם כל שהבעל ואשתו בעיר אחת צריך השליח שיביא עדים כשקבלו אע"פ שהוא קיים בידו ובתשובה לרב אלפס מבואר כדברי רבינו:

הלכה ג

הבעל אינו יכול וכו'. זה מבואר בכמה מקומות:

הלכה ד

וכן האשה שולחת וכו'. בסוגיא בפרק התקבל שהזכירו הרבה פעמים הבא לי גיטי וכ"כ בה"ג באשה ומשויא נמי שליח להולכה. וכן דעת הרמב"ן ז"ל נוטה וכ"כ הרשב"א ז"ל. וי"מ הבא לי גיטי התראה עם בעלי והוא יעשה אותך שליח להולכה ותביא לי גיטי. ונ"ל להביא ראיה לדעת רבינו ממ"ש במשנה (דף ס"ה) הבא לי גיטי ממקום פלוני והביאו לה ממקום אחר כשר הבא לי גיטי אוכלת בתרומה עד שיגיע גט לידה ואם איתא שהאשה אינה יכולה לעשות שליח הבאה מאי קמ"ל מתניתין פשיטא שאם הבעל עושה שליח הולכה באי זה מקום שירצה יכול לעשותו וכן אינה מתגרשת עד שיגיע הגט לידה אבל אם האשה יכולה לעשות שליח הבאה קמ"ל טובא. והטעם לדין המשנה לפי שהיא מתגרשת בהגעת הגט לידה אפי' בע"כ וכיון שהיא מקבלתו אפי' הביאו ממקום אחר כשר כנ"ל:

ואין שליח הולכה כו'. זה יצא לרבינו ממה שלא הזכירו עדים בשליח הולכה כלל. וכן מתבאר מן הסוגיות שבפרקא קמא שאין השליח צריך להביא עדים שהוא שליח ופשוט הוא מכמה דינין שיתבאר בהלכות אלו והוא הדין לשליח הבאה שאף היא אינה מגורשת בו עד שיגיע לידה:

הלכה ה

ואין האשה וכו'. בשליח הולכה מבואר הוא בכמה מקומות ובשליח הובאה מבואר במשנה שהזכרתי הבא לי גיטי אוכלת בתרומה עד שיגיע גט לידה. פי' אם היא בת ישראל נשואה לכהן וזה מבואר:

הלכה ו

הכל כשרין לשליחות וכו'. פרק המביא תניין (גיטין דף כ"ג) משנה הכל כשרין להביא את הגט חוץ מחש"ו וסומא ועכו"ם וכו' ודין הסומא נתבאר בגמרא שהוא בחוצה לארץ וכתבו רבינו פרק ז' ודין העבד אמרו בגמרא א"ר אסי אמר ר' יוחנן אין העבד [נעשה שליח לקבל גט לאשה מיד בעלה] וכו'. ויש מי שכתב שלא פסלוהו אלא לשליחות קבלה אבל להולכה כשר הוא ואין כן דעת הרב אלפס ודעת רבינו אלא בין לקבלה בין להולכה פסול וכ"נ מן הירושלמי וזה דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל ובה"ג בעו רבנן קמי רב חנינא גאון בבלה רבתי דעכו"ם לא הוי שליח לקבל את הגט ולהוליך את הגט מהו למיכרכיה לגיטא בחד מנא ולומר לעכו"ם אמטי האי מנא לישראל פלניא וניתביה לאיתתיה ואמר

להו לרבנן [לא ונתן בידה או ביד שלוחה ישראל אבל עכו"ם כלל לא בעינן דכי נפק גיטא מידא דבעל לידא דאיתתא או לידא דשליח לקבלה דשויתיה איתתא גופה דקאי במקום איתתא גופה אבל] ביד עכו"ם כלל לא ורבנן דהשתא קאמרי אע"ג דאתייה עכו"ם לגיטא או יהביה לישראל וההוא ישראל יהביה בעדי מסירה לאיתתא לכתחלה לא מנסבינן לה משום דעכו"ם לאו בר ברית הוא ואי אינסיבא לא מפקינן לה משום דרבי שמעון דתנן רש"א כולן כשרים ואמר רבי זירא ירד ר"ש לשיטתו דרבי אליעזר דאמר עדי מסירה כרתי וקיימא לן הלכה כר"א ע"כ. ובעטור כתוב ואנן דכתבין דרבי אליעזר דמכשיר אפילו לכתחילה מסתברא ה"נ אם נתגרשה תנשא לכתחלה בעדי מסירה:

הלכה ז

ומ"ש רבינו הנשים והקרובים כשרים. מבואר הוא בגמרא בהרבה מקומות. **ומ"ש שהפסולין בעבירה מדברי תורה דפסולין להבאת הגט**, דע שהוא ז"ל אינו סבור שיהיו כדין חרש שוטה וקטן והעבד והעכו"ם שהרי בהן כתב שאם הביא אחד מהם הגט שאינו גט וכאן כתב ואם הביאו הרי זה פסול וידוע שענין פסול בדברי רבינו הוא שלא תנשא בו לכתחלה ואם נשאת לא תצא כמו שנתבאר פרק עשירי. ומ"מ לא ידעתי רבינו מאין הוציא זה הפסול והיכן מצינו שפסלו חכמים פסול בעבירה מן התורה להבאת הגט וראיתי הרבה מן המפרשים חולקים עליו בזה גם הר"א ז"ל בהשגות א"א ואם נתקיים בחותמיו וכו':

בד"א בשנתקיים וכו'. זה שכתב רבינו בכאן שהפסול מן התורה בעבירה אין סומכין עליו בעדות הגט כלל ברור הוא שהרי אפילו בעדות אשה שמת הבעל אינו נאמן כמו שיתבאר פי"ב וכל שכן בדין הגט וכן נראה קצת מן הגמרא בסנהדרין (דף פ"ו:) שאמרו בחשוד על העריות דאיכא מ"ד התם שכשר לעדות ממון ומודה שאינו נאמן לעדות אשה לא לעיולה ולא לאפוקה וכן כתב הרשב"א ופשוט הוא. ובהשגות כתוב כאן כשסמכו עליו למה אינו גט אלא שלא תנשא עליו עכ"ל. גם הרשב"א כתב הגט למה יבטל בכך דילמא כשר הוא ויתקיים למחר על פי חותמיו. ואני אומר שאף דעת רבינו כך הוא שאם נתקיים בחותמיו על פי אחרים שהוא כשר ולפי שזה מעיד עליו לא יפסל בכך. ולא אמר רבינו אלא אם אין לנו בגט עדות אחרת אלא מפני פסול בעבירה מן התורה שאינו גט על פיו. וזה נ"ל מבורר בלשונו ז"ל:

הלכה ח

היה השליח קטן וכו'. משנה בפ' המביא תניין (גיטין דף כ"ג):

הלכה ט

אשה שעשתה וכו'. פרק התקבל (גיטין דף ס"ג:) תנו רבנן טול לי שא לי ויהא לי בידך כולן לשון קבלה הן. וכתבו מקצת המפרשים דדוקא שאמרה לי אבל אם לא אמרה לי אלא טול גיטי שא גיטי יהא גיטי בידך אינו מספיק לקבלה ומיהו התקבל גיטי משמע דמהני כך כתבו הרשב"א ז"ל והרמב"ן ז"ל:

ויש לאשה וכו'. שם בגמרא אמר רב אין האשה עושה שליח וכו'. ובהלכות הא מילתא חזינא בה פלוגתא ביני רבוואתא איכא מאן דפסק כרב ואיכא מאן דפסק הילכתא כרבי חנינא ומסייע ליה למימריה מההוא מעשה וכו' והאריכו בזה ובסוף כתבו הילכך הלכה כרבי חנינא ודא היא סברא דרב האי גאון ז"ל ומסתברא כוותיה ע"כ. וזהו דעת רבינו וכן פירש ר"ת וזה נראה דעת הרשב"א ז"ל ועיקר:

וקטנה אינה עושה שליח לקבלה וכו'. במשנה שם (דף ס"ה:) קטנה שאמרה התקבל לי גיטי וכו'. וכתב רבינו אף על פי שחצרה קונה לה כגדולה ומבואר הוא בפירקא קמא בגמרא דמציעא (דף י':) דקטנה יש לה יד ויש לה חצר. וכבר כתבתי פרק חמישי דחצר בגט מדין שליחות הוא ולפיכך אינה קונה אלא אם כן האשה עומדת בצדה כמו שהזכרתי למעלה ולזה הוצרך רבינו שהטעם שאינה עושה שליח ויש לה חצר הוא מפני ששליח קבלה צריך עדים. ובאמת שאין זה מוכרח שיש לומר דחצרה גם כן הוא מדין ידה כמו שאמרו שם חצר משום יד אתרבאי ולא גרע משליחות. ובהשגות א"א זה הטעם אין לו לא טעם ולא ריח וכו'. ולפי שאין זה מעלה ומוריד בעיקר הדין לא אאריך בו:

הלכה י

האשה שעשתה שליח לקבלה וכו'. משנה בפרק התקבל (גיטין דף ס"ב:) האשה שאמרה התקבל לי גיטי אם רצה לחזור וכו':

אבל אם אמר לו וכו'. מפורש בגמרא מוסכם מן התנאים:

אבל אם אמר לו הולך וכו'. זה מחלוקת ר' נתן ורבי בגמרא ואמרו בהלכות והלכה כר' נתן דאמר הולך לאו כזכי דמי דגרסינן פרק השולח אמר אביי נקטינן שליח מתנה כשליח הגט למאי נ"מ להולך לאו כזכי וזה דעת רבינו והוא הדין לנתן לה כמ"ש רבינו וכ"כ הרמב"ן ז"ל וכך הוא דעתו אבל הרשב"א ז"ל כתב בהולך ותן לה או בהולך לה בלחוד דה"ל ספק אם יכול לחזור בו אם לאו ואם מת חולצת ולא מתיבמת וזה דעת קצת מפרשים ז"ל ודבריהם בזה ארוכים:

הלכה יא

שליח האשה וכו'. שם (דף ס"ב:) אתמר הבא לי גיטי ואשתך אמרה התקבל לי גיטי והוא אומר הולך כמו שאמרה א"ר נחמן וכו' אמר רב אפילו הגיע גט לידה אינה מגורשת ואמרו שם דטעמא דרב משום דעקר שליח לשליחותיה לגמרי הוא דאמר שליח לקבלה הוינא להולכה לא הוינא וכן נתבארו בהלכות, וכתב בעל העטור דוקא דאמר לו הבעל הולך או הילך או התקבל כמו שאמרה אבל אמר לו הולך או הילך או התקבל ולא אמר כמו שאמרה מכי מטא לידה גיטא מיגרשא דשליח הולכה שויה ואיהו נמי כשפשט ידו וקבל על דעת מה שאמר לו הבעל קבל והתקבל דאמר לו הבעל התקבל והולך קאמר. והרשב"א נחלק עליו ודקדק מן הסוגיא דאפילו אמר לו התקבל לה ולא אמר כמו שאמרה אפילו הגיע גט לידה אינה מגורשת אבל אם אמר לו הולך ותן לה ולא אמר כמו שאמרה מבואר בסוגיא שכשיגיע גט לידה מגורשת וזה דעת רבינו שהאריך בבאור הא לך גט כמו שאמרה וברור הוא:

הלכה יב

אמר שליח וכו'. שם ובהלכות התקבל לי גיטי ואשתך אמרה וכו' וכן כתוב בה"ג וכן פסקו מן האחרונים ז"ל:

הלכה יג

הבעל ששלח וכו'. שם ההוא גברא דשדר לה גיטא לדביתהו וכו' ואסיקו דהוי ספק בדבר שבערוה והספק הוא אם יכול זה האיש להיות נעתק משליחות הולכה שמינהו הבעל לשליחות קבלת האשה שהיא ממנה אותו עתה כיון שעדיין לא נגמר שליחות הבעל. **וכתב רבינו ומשיגיע גט לידה תתגרש ודאי** ופשוט הוא:

הלכה יד

שליח שהביא גט וכו'. זה פשוט לפי מה שכבר נתבאר פ"א שהבעל צריך לתת הגט בפני שנים ולא עדיף שלוחו ממנו. ובירושלמי עשה שליח להוליך את הגט (לאשתו) צריך ליתנו לה בפני שנים ואין השליח עולה לו משום שנים ע"כ. **ומ"ש רבינו שצריכין לקרותו** הוא מבואר מהיקש השליח לבעל ודין הבעל נתבאר פ"א. **ומ"ש לפיכך אם נתנו השליח וכו'** הוא ג"כ מהטעם הנזכר. ובהשגות א"א דברים בגו שאם הביאו השליח ממקום שצ"ל בפני נכתב ובפני נחתם הרי אותן השנים כב"ד של קיום שטרות שאין צריכין לקרותו והשליח כב' עדים המעידים על החתימות ועל עיקר הגט ע"כ. ורבינו סתם דבריו לפי שהוא סבור שבכל שליח הדין כן וכ"נ עיקר שאע"פ שהדיינין חותמין הקיום אע"פ שלא קראו השטר היינו לפי שבעל השטר כשיוציאנו לגבותו או לראיה

שלו יקראו אותו ויעשו כפי הכתוב בו ואף כאן אם לא קראוהו בשעת הקיום שאמר השליח בפני נחתם והיא מוציאה את גיטה אח"כ אף היא מגורשת גמורה וזה פשוט ומבואר בדברי רבינו. אבל בשנטלתו וזרקתו לים ולא נודע מה נתן לה מי עדיף שליח שאמר בפני נחתם מבעל עצמו הנותנו לה ואמר לה ה"ז גיטך שנתבאר פ"א שהיא ספק מגורשת וכבר אמרו שהבעל ג"כ אינו מצוי לקלקלה ועוד דאפילו הן מכירין החתימה צריכין לקרותו דסתם אמרו הני בי תרי דיהבי גיטא קמייהו צריכי למקרייה שצריכין הם לדעת אם הוא גט אם לאו ואם לא ידעו ואבד הויא ספק מגורשת אלא ודאי בעינן או גט מקויים בחותמיו יוצא מתחת ידה או עדים שראוהו כשנתן לה ואם השליח אומר בפני נחתם הרי הוא כמקיימו והוא שיתברר שיש גט בידה כך נ"ל:

הלכה טו

עבר השליח וכו'. גם זה פשוט מהיקש השליח לבעל. וראיתי לרבינו שכתב כאן שאם השליח קיים יחזור ויתננו לה, ובדין הבעל לא כתב כן פרק ראשון ושם כתב שיש מן הגאונים מי שסובר שהוא פסול כשנתן בלא עדי מסירה. ונראה שחשש רבינו כאן לסברתם היכא דאפשר כיון שהבעל עצמו לא נתנו לה:

הלכה טז

שליח שנטל הגט וכו'. (דף ל"ב) ריש פרק השולח גט לאשתו והגיע בשליח או ששלח אחריו כו' עד התקין רבן גמליאל הזקן. ובגמרא גבי היה עושה בית דין ממקום אחר ומבטלו אמר רב נחמן בפני שנים והלכתא כוותיה. עוד שם (דף ל"ג) ת"ר בטלו מבוטל דברי רבי. פירוש אפילו לאחר תקנת רבן גמליאל והלכתא כרבי וכדעת מי שפסק בגמ' שם כמותו וכן מוסכם מכל המפרשים ז"ל. **ומ"ש ואף על פי שחזר בתוך כדי דבור ובטלו** הוא ממ"ש בנדרים (דף פ"ז) וביש נוחלין בכל התורה כולה תוך כדי דבור כדבור דמי חוץ ממגדף ועובד עכו"ם ומקדש ומגרש:

הלכה יז

היה מחזר ומבקש וכו'. שם בגמ' גבי אם משהגיע גט לידה אינו יכול לבטלו הקשו פשיטא ותירצו לא צריכא דמהדר עליה מעיקרא לבטוליה מהו דתימא איגלאי מילתא למפרע דבטולי בטליה קמ"ל:

הלכה יח

אמר לעשרה כתבו גט לאשתי וכו'. בהלכות שם ת"ר אמר לעשרה כתבו גט לאשתי יכול לבטל זה שלא בפני זה דברי רבי רשב"ג אומר אינו יכול לבטל אלא זה בפני זה אמר רבא א"ר נחמן הלכתא כרבי ע"כ בהלכות מן הגמרא, ועוד שם (דף ל"ג:) בגמ' אמר לשנים

תנו גט לאשתי וכו' והעמידה רב אשי בעדי הולכה פי' שהם שלוחי הולכה. **ומ"ש רבינו ואפילו בפני שנים אחרים** משום דקי"ל כרבי אפילו בקמייתא דאמר ביטלו מבוטל. **ומ"ש רבינו שלח הגט ביד שנים וכו'**. הוא מהברייתא שהזכרתי דאוקמה רב אשי בעדי הולכה. ועל מ"ש **רבינו ואפי' היו עשרה משביטלו בפני אחד מהם בטל הגט**, כתוב בהשגות א"א לא מיחוורא וכו'. ובאמת שבדין א"ל כתבו גט לאשתי דפליגי רבי ורשב"ג אמרו בגמרא במאי קא מיפלגי בעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה קמיפלגי דרבי סבר עדות שבטלה מקצתה לא בטלה כולה ואי אזלי הנך וכתבי ויהבי ליכתבו וליתבו רשב"ג סבר עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה והנך לא ידעי ואזלי וכתבי ויהבי, ולא נזכרה סוגיא זו בהלכות כלל גם רבינו לא ביאר זה כלל והיה להם לבאר דלמאן דבטליה בטיל ולאידך לא בטיל, וי"ל שהם סוברין שסוגיא זו לא נאמרה אלא לתקנת ר"ג שתיקן שלא יהו מבטלין במקום אחר ופלוגתייהו דרבי ורשב"ג הכא בלכתחלה הוא אם יכול לבטלו בתחלה וכן פירש"י אבל מכיון דקי"ל כאידך דרבי דאמר ביטלו מבוטל אפי' בפני אחרים לא גרע כשביטלו בפני שנים מן העשרה משאם ביטלו בפני אחרים שאינם מהם וזהו שכתב רבינו ואפי' בפני שנים אחרים ובודאי העדים ששנינו כאן שלוחי כתיבה והולכה הם כמו שהזכרתי שאמרו בגמרא וכתבי ויהבי כך נ"ל לדעתם ז"ל. **ומ"ש רבינו ג"כ בשלוחי הולכה שאם ביטלו לאחד מהם שהשליחות בטל** י"ל שהוא סבור שאפי' למ"ד בעדות שבטלה מקצתה לא בטלה כולה שליחות שבטלה מקצתה בטלה כולה, וא"א לומר שדבריו ז"ל הם דוקא בשאמר לעשרה כולכם כתובו או שאמר להם כולכם הוליכו שיתבאר פ"ט שכולם צריכין להיות ביחד ושיכתב במעמד כולם שא"כ היה לו לבאר, ועוד שבפירוש מתבאר בגמרא שדינין אלו הם אף כשאינו אומר כולכם:

הלכה כ

(יט-כ)

וכן מי וכו'. בערכין פרק האומר משקלי עלי (ערכין דף כ"א:) א"ר ששת האי מאן דמסר מודעא אגיטא וכו' וכבר כתבתי פ"ב. ובאר רבינו בכאן שמסירת המודעא הוא שאומר שהגט שיכתוב בטל הוא. וכתב הרמב"ן וז"ל זה אמת ואין בו בית מיחוש וכן מתבאר בגמ' בפרק חזקת הבתים שמודעת הגט אפי' אין לו אונס כלל היא וכן כתבו מקצת מפרשים שאפילו תלה מודעתו בדבר ונמצא שאותו הדבר אינו הרי המודעא קיימת, ובעטור כתוב בענין זה ותשובה לגאון דלא צריך קנין ומודעא דגט הוא כגון דאמר לעדים דעו שאני כותב גט לזו ואין דעתי נכונה בזה ובטל הגט הרי אלו דברים שמבטלין את הגט אלא א"כ אמר בפני עדים ביטלתי את המודעא, ואין צריך קנין לא כשנותן רשות

לסופר לכתוב ולא בבטול המודעא וכן הלכה. וכ"כ רבינו האי דאין צריך קנין אלא בפיו מבטל את המודעא ע"כ:

וכן אם אמר וכו'. זה שכתב רבינו שאם מסר מודעא על בטול המודעא שהגט בטל אינו מבואר בגמרא אבל דברים נראים הם לפי שאע"פ שביטל המודעא עדיין לא ביטל מודעת הבטול ומשמע שעל הכל יכול למסור מודעא ואין לו תקנה אלא כשיאמר מאמר כולל כל מה שקדם ואפילו אם אמר קודם לכן הריני מוסר מודעא על כל מה שאומר כשאומר דבר כולל מ"מ דברו האחרון כולל לבטל כל מה שמסר ואמר נגד הגט ונמצא הגט קיים, זה דעת רבינו. אבל הרשב"א כתב עליו ול"נ שאם מסירת מודעא על בטול המודעא מבטלת בטול המודעא גם כשיאמר לשון זה מה הועיל דדילמא אף הוא מסר מודעא גם על בטול כזה. וא"ת כיון שהוא מבטל עכשיו כל מה שיגרום לבטל גט זה אף הוא מבטל כל מודעא שקדמה לו בלב שלם אף אנו נאמר דאפילו כשיאמר הריני מבטל כל מודעא שמסרתי יועיל שהרי מבטל בלב שלם עכשיו כל מודעא שמסר אלא שהראשונים נוחי נפש הסכימו שבטול מודעא תועיל לכל מודעא שקדמה מההיא דערכין. ואני אומר לצאת ידי כל ספק שיבטל כל מודעות ועוד שיפסול כל עד שיעיד שמסר מודעא בפניו. וא"ת מה הועיל לגבי איסורא אם יעידו וגם כבר העידו אני אומר כל שהוא פוסל עדיו אף הוא מבטל מודעא לגמרי עכ"ל ועוד האריך. וכן נהגו בארצותינו לפסול עדים כמ"ש. ודע שקושיתו על דברי רבינו אינה מוכרחת ולא מכרעת לפי שאחר דברו האחרון אנו הולכין וכיון שהוא כלל כל מה שקדם כל מה שאמר נכלל בדבריו האחרונים והכל בטל. ודע ג"כ שאין דברים אלו אמורים אלא במי שאינו אנוס אבל האנוס כבר נתבאר דין זה גט המעושה סוף פ"ב ואם מסר מודעא וביטלה הרי הוא כלא מסר כלל וכבר הארכתי בזה פ"ב. **וכתב רבינו ולא יניחוהו לילך עד שיגיע גט לידה וכו'**, והטעם לפי שאם יבטלנו אפילו אחר אמירת דברים אלו בטל הוא שהכל הולך אחר דבריו האחרונים וזה פשוט, וכשמבטל אחר כתיבה אינו מגרש בו לעולם כמו שיתבאר בסמוך לדעת רבינו וה"ה אפילו אם פסל עדים כדברי הרשב"א ז"ל ואחר כך ביטלו בטל הוא. **ומה שכתב רבינו שאין המוסר המודעא ולא המבטל צריכין קנין** פשוט הוא שלא נזכר בהן קנין בכל הגמרא ולא שייך בהו וכבר כתבתי שאף דעת הגאונים ז"ל כן הוא:

הלכה כא

השולח גט וכו'. בגמרא פרק השולח (גיטין דף ל"ב:) איבעיא להו הרי הוא חרס וכו' חוזר ומגרש בו וכו' והקשו והא קי"ל הלכתא כוותיה דרבי יוחנן דאמר חוזרת פי' במי שאמר לאשה התקדשי לי במעות הללו לאחר שלשים וחזרה בה בתוך ל' חוזרת ובטלו

הקדושין הואיל וביטלתן קודם שיהיו חלין, ותירצו הכי השתא התם דבור ודבור הוא אתי דבור ומבטל דבור והכא נהי דבטליה לשליחותא דשליח גיטא גופיה מי קא בטיל וגירסת ר"ח ז"ל היא נהי דבטליה מתורת שליח מתורת גט לא בטליה, ושתי גרסאות אלו עולות לדבר אחד ומתבאר מהם שאם ביטלו בפירוש מתורת גט שאינו חוזר ומגרש בו לעולם, וע"פ אחת מגרסאות אלו כתב רבינו מ"ש כאן, ולפי דבריו קאי הבעיא אמתניתין דהשולח גט לאשתו והגיע בשליח ואמר לו גט שנתתי לך בטל הוא (קיימא) בדוקא ולאו אברייתא דגט זה לא יועיל ולא יתיר שאינה מפורשת בשליח. ודע שאין זה אלא בשביטלו אחר שנכתב שאז אין לו תקנה לגרש בו לדעת רבינו אבל קודם שנכתב אם מבטל זו היא מסירת מודעא, וכבר כתב רבינו בסמוך מה תקנה יש בו. ויש במה שהזכרתי מן הגמרא גרסא אחרת שגורסין גיטא גופיה מי קא מבטל לומר שאפילו ביטל הגט ממש לאו כל כמיניה ושאם רצה לגרש בו חוזר ומגרש בו זהו דעת הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל וכן דעת התוספות ומכל מקום כולם כתבו שיש לחוש בדבר. ולדעת רבינו לפי הגרסאות אם נשאלת בגט זה תצא והולד ממזר ושומר נפשו ירחק ממנה:

הלכה כב

באי זה וכו'. כולן ברייתות מבוארות בגמ' חוץ מהרי הוא חרס שהיא בעיא דאיפשיטא:

הלכה כד

אמר גט זה וכו'. שם בטל מהו תיקו. ואפשר שהיה רבינו שונה בטל בפלס חמק עבר שכתב. אבל רש"י ז"ל פירש בטל מהו אם אמר בטל ולא אמר הוא מהו לשעבר משמע ואין בדבריו כלום כיון דלא אמר הוא או דילמא בלא הוא נמי שתי לשונות משמע ולישנא דאהני ביה קאמר עכ"ל, ואפשר שאף זו היתה כוונת רבינו:

הלכה כה

מי ששלח גט וכו'. שם (דף ל"ד) גידל בר רעילאי שדר לה גיטא לדביתהו אזל שליח וכו' ואפסיקא הלכתא שם כאביי:

הלכה כו

מי ששלח וכו' וחזר וביטלו וכו'. בקדושין פ"ק (דף י"ב) רב מנגיד על (מאן) דמבטל גיטא ועל דמסר מודעא אגיטא. ורש"י פירש על דמבטל גיטא השולח גט לאשתו והגיע בשליח ואמר לו גט שנתתי לך בטל דילמא לא ידעי אינשי דבטליה קודם שבא לידה ושמא יתננו לה השליח לאחר שביטלו ותנשא בו עכ"ל. וכבר הקשו עליו דלאו ברשיעי עסקינן שהשליח יתנהו אחר ביטול ועוד דאדרבה לשליח היה לו להלקות שהוא מכשילה ומתוך כך הכריעו כפירוש רבינו שפירש ובטליה בפני שנים אחרים וכן עיקר,

עוד פירש"י ז"ל דמסר מודעא כגון בגט המעושה בישראל דמוציא לעז על בניה עכ"ל. ואף בזו לא ידעתי למה הוצרך לכך שהרי מודעא דגט אפילו בלא אונס היא כמו שנתבאר למעלה ודברי רבינו עיקר:

הלכה כז

שליח שהביא וכו'. זה פשוט ומתבאר בהרבה מקומות ומהם ממה שנזכר בסמוך שא"ת שחוששין שמא ביטל או שמא מסר מודעה ואינה נשאת עד שנדע בבירור שלא ביטל ושלא מסר למה היה לוקה המבטל והמוסר וזה ברור. ומ"מ נהגו להצריך בטול כל מודעות לכתחלה מפני קלקול הדור ומפני הרמאין וכן ראוי לעשות, ואף מדברי הגאונים ז"ל נראה שהיו נוהגין כן:

הלכה כח

וכן המביא וכו'. בפרק כל הגט (גיטין דף כ"ח) משנה המביא גט והניחו זקן או חולה נותנו לה בחזקת שהוא קיים ובגמרא אמר רבה לא שנו אלא זקן וכו' עד ואיבעית אימא כיון דאפליג אפליג. וההלכות לא כתבו אלא החלוק שיש בין חולה לגוסס בלבד משום דקי"ל דבזקן אין חלוק בין הגיע לגבורות ללא הגיע וכן דעת רבינו וכ"כ הרשב"א וכפשטא דברייתא ועוד הכריע כן מן הירושלמי. **ומה שכתב הרי זה ספק גירושין וכו'**, נפקא מיניה במקום יבם וחולצת ולא מתיבמת וכן שלא במקום יבם אסורה לכהן אבל לישראל שלא במקום יבם ודאי יכולה היא לינשא ממה נפשך וזה פשוט:

וכן עיר וכו'. משנה שם על עיר שהקיפה כרכום ועל ספינה המוטרפת בים וכל היוצא לדין שהם בחזקת קיימים:

הלכה כט

אבל עיר שכבשה וכו'. שם ובגמרא שתי לשונות ביוצא ליהרג א"ר יוסף לא שנו אלא בבית דין ישראל אבל בבית דין של עכו"ם כיון דגמר דיניה לקטלא מקטל קטלי להו פירוש ואין נותנין עליו חומרי חיים. והקשו והא שקלי שוחד ותירצו כי שקלי מקמי דלחתום פורסי שנמג לבתר דמיחתם פורסי שנמג לא שקלי. פי' הדיין הגדול שבהן. א"ד א"ר יוסף ל"ש אלא בבית דין של עכו"ם אבל בבית דין של ישראל כיון דנפק ליה דיניה לקטלא מקטל קטלי ליה. **וממה שכתב רבינו והיוצא ליהרג מבית דין של עכו"ם** נראה שהוא סבר כלישנא בתרא ומ"מ לא כתב בבאור דין בית דין של ישראל גם בהלכות לא כתבו אלא משנה כפשטה ובעונותינו כבר בטלו דיני נפשות מישראל. **ומה שכתב ומי שגררתו חיה** מבואר בירושלמי ועוד שלשה הוסיפו עליהם את שגררתו חיה ואת ששטפו נהר ואת שנפלה עליו מפולת. **ומה שכתב רבינו אם נתנו לה הרי זו ספק**

מגורשת כבר בארתי למעלה למאי נ"מ. **ומה שכתב אינו נותנו לאשתו** נראה משום דאין לו להחזיקה בגרושה על הספק:

הלכה ל

הבעל ששלח גט וכו'. זה פשוט שכיון שאינה מתגרשת עד שעת קבלתה הרי היא כאשתו לכל דבר. וכן מתבאר בכמה מקומות, פי"ח מהלכות אישות נתבאר שאפילו בספק מגורשת הבעל חייב במזונותיה בחייו כנזכר שם ומשמע שאין לה שאר תנאי כתובה כיון שהיא ספק מגורשת וזהו שאמרו שאינה נזונת מן היורשים ומזון האלמנה הוא מתנאי הכתובה. ואע"פ שאין זו ראיה ברורה דאיכא למימר שאני מזונות דלאחר מיתה דלא אגידה ביה אבל שאר תנאים שהן על הבעל כיון שבידו לגרשה ואינה מגרשה גירושין גמורין אפשר שחייב בהם בחיוב מ"מ ממ"ש כאן רבינו נראה שאינו חייב שאם לא כן היה לו להשמיענו אפילו בספק מגורשת וכן עיקר שאין לחייב את הבעל אלא בראיה ברורה וכל שכן לדעת רבינו שכתב פרק ראשון מהלכות נחלות שספק מגורשת שמתה שאין הבעל יורשה:

פרק ז

הלכה א

שליח שהביא גט וכו'. משנה פרק קמא המביא גט בא"י אינו צריך שיאמר בפני נכתב ואם יש עליו עוררים יתקיים בחותמיו ואמרי' בגמ' (דף ט') ערער כמה אילימא ערער חד והא אר"י דברי הכל אין ערער פחות משנים אלא ערער תרי תרי ותרי נינהו מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני פירוש וכי נתקיים מאי הוי ותירצו אלא ערער בעל:

הלכה ג

(ב-ג) **וכתב רבינו ואם לא נתקיים ולא נודעו עדיו כלל תצא והולד ממזר** ומשמע ודאי שהוא מחזיקה באשת איש גמורה והולד ממזר גמור מן התורה. ונראה שהוא סבור דאע"ג דקיום שטרות דרבנן הכא שהבעל מערער וטוען בבריא שמזויף הוא והיא אינה יודעת בזה דבר וחתימת העדים אינה מצויה העמיד אשה על חזקתה דהויא ליה אשת איש אבל כשאבד הויא ספק מגורשת דדילמא אי הוה גט קיים הוה מתקיים בחותמיו. זהו דעת רבינו ויש מי שכתב דבכל גוונא דנינן לה בספק מגורשת:

לפיכך נשים וכו'. פ' שני (דף כ"ג:) משנה אף הנשים שאינן נאמנות לומר מת בעלה נאמנות להביא את גיטה חמותה ובת חמותה וצרתה ויבמתה ובת בעלה והקשו בגמרא והא תניא כשם שאין נאמנות לומר מת בעלה כך אין נאמנות להביא גיטה ומתרץ אביי

(ברייתא) באי"י דאי אתי בעל ומערער משגחינן ביה דאיכא למימר לקלקולה קא מכוונה לא מהימנא (מתניתין) בחוצה לארץ דאי אתי בעל ומערער לא משגחינן ביה מהימנא ותניא נמי הכי. ודקדקו המפרשים ז"ל אם אמרו נשים אלו באי"י בפנינו נכתב ונחתם שהן נאמנות שהרי יתבאר בסמוך שהשליח שאמר כן באי"י שוב אין הבעל יכול לערער על הגט. וכתב הרמב"ן ז"ל שהן נאמנות וכשאמרו אינן נאמנות בשנהגה כדין הארץ שאין צריך לומר כן. וכתב הרשב"א נ"ל דאפילו אמרה לא מהימנא דאי היא לאו דינא גמירא וכיון דכולהו כי מייתו בארץ לא קפדינן בין אמר בין לא אמר וכי אתי בעל משגיחין ביה אף זו סבורה שאע"פ שאמרה בפני נכתב ובפני נחתם אין בכך כלום ואי אתי בעל ומערער אכתי משגיחין ביה וסבורה לקלקלו הילכך בין כך ובין כך לא מהימנא כך נ"ל עכ"ל. ואיני רואה בדברי רבינו הכרע ברור דעתו היכן היה נוטה בזה.

ומ"ש אפילו היתה צרתה נשואה לאחר הוא ממה שאמרו ביבמות פרק האשה שלום (יבמות דף קי"ח) ויתבאר פרק שנים עשר שמי שיש לו שתי נשים ובאתה אחת מהן ואמרה מת בעלי הרי זו תנשא על פי עצמה וצרתה אסורה אפילו נשאת זו תחלה שמשנאתה בצרתה רוצה היא שיאסרו שתיהן עליו וקל וחומר הוא בכאן שאינה מקלקלת עצמה. **ומ"ש יבמתה אפילו היתה אחותה** מבואר בירושלמי שם ביבמות יבמתה אפילו אחותה עד כאן. אבל רש"י ז"ל פי' יבמתה יריאה שמא סופה להיות צרתה. ויש לומר לדבריו שאע"פ שהטעם כן הוא לא פלוג רבנן בין יבמה ליבמה ומתבאר מן הגמרא והירושלמי שם שה"ה שאין הכלה נאמנת לחמותה לא אשת האב לבת הבעל:

הלכה ד

המביא גט ממקום וכו'. בפרק כל הגט (גיטין דף כ"ט) המביא גט בארץ ישראל וחלה הרי זה משלחו ביד אחר ונתבאר בגמרא דהוא הדין לשאר אונסין וכן נתבאר שם ששליח שני עושה שליח שלישי. **וכתב רבינו וכן השני אם חלה** וכ"כ בהלכות וכן כתב הרמב"ן שאם לא חלה לא שלא ליפות כחו מן הראשון. ודע שיש בגמרא על משנתנו לשונות ודעת רבינו כדעת ההלכות שהכריעו כדברי הפוסקים כלשון אחרון דבין אמר לו הבעל הולך בין אומר לו אתה הולך אם חלה או נאנס ממנה שליח שני ואם לאו אינו ממנה אחר ואין חלוק בין אומר הולך לאומרו אתה הולך וזה שסתם רבינו וכן דעת הרשב"א ז"ל כמ"ש רבינו:

אף על פי שמת השליח הראשון. הוא כמר בר רב אשי שם (כ"ט:) דאמר הכין בגמרא וכן פסקו בהלכות:

הלכה ה

שליח שהביא גט וכו'. פרקא קמא המביא גט ממדינת הים צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם וכו' וחכמים אומרים אינו צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם אלא המביא גט ממדינת הים והמוליך ופסק רבינו כחכמים. **ומ"ש ממקום למקום בחוצה לארץ** אע"ג דקי"ל כרבא דאמר דטעמא דמתני' לפי שאין עדים מצויין לקיימו כמו שיתבאר פרק זה ואמרו בגמ' דלדידיה באותה מדינה במדינת הים אין צריך שהרי מצויין לקיימו כבר אמרו שם (דף ו') דרבא הוה מצריך באותה שכונה והקשו והא רבא הוא דאמר לפי שאין עדים מצויין לקיימו ותירצו שאני בני מחוזא דניידי פי' ואינן משימין לב להכיר חתימות שכניהם וכתבו בתוס' בשם רבינו יעקב בזמן הזה כולי עלמא כבני מחוזא נינהו דכולהו מינד ניידי וכולהו צריכין שיאמרו בפנינו נכתב ובפ"נ וכן כתב הרשב"א ואפילו משכונה לשכונה. ואין כך דעת רבינו אלא דוקא ממקום למקום אבל באותו מקום לאו כולי עלמא כבני מחוזא וימצא עדים לקיימו. **ומ"ש רבינו אומר בפני שנים** הוא כרבי יוחנן (דף ה':) ותניא כותיה התם ועוד יתבאר בזה למטה.

ומ"ש ואפילו היו עדיו כשמות העכו"ם. הוא מן הברייתא ששנינו שם (דף י"א:) גיטין הבאים ממדינת הים ועדים חתומין עליהן אף על פי ששמותיהן כשמות העכו"ם כשרים מפני שרוב ישראל שבחוצה לארץ שמותיהן כשמות עכו"ם עד כאן. ויש במשנה ובגמ' דינין בגט החתומין עליו עכו"ם וידוע שהם עכו"ם והן שמות מובהקין של גיות שאין ישראל מעלין באותן השמות ותנא קמא פסיל ליה ור"ש מכשיר ליה בעדי מסירה וכר"א ואע"ג דמודה ר"א במזוייף מתוכו שהוא פסול כיון דשמותיהן מובהקין נינהו לא אתי למסמך עלייהו. ונראה מדברי רבינו שאין הלכה כר"ש אלא כת"ק וכן דעת רבינו חננאל ז"ל ולזה לא כתב רבינו דין זה וכבר בארתי פ"א שאם היו עדיו מתוכו פסולין שהגט פסול:

הלכה ו

בא הבעל ועמד וערער וכו'. מבואר בגמרא וכבר הזכרתי זה למעלה בדין הנשים השונאות:

הלכה ז

וכן שליח שהביא גט בארץ ישראל ואמר וכו'. בגמ' שם ובהלכות וכתב הרמב"ן ז"ל דמסתברא היכא דאמר שליח בפני נכתב דהימנוהו רבנן ואפילו בארץ ישראל ומפני תקנת עגונות גובה מן הלקוחות ואע"פ שטענו מזוייף הוא שמספר כתובה נלמד שכך כותב לה כשתבא להנשא לאחר תטלי מ"ש ליכי כדאמרינן ביבמות באומרת מת בעלי,

מיהו ה"מ לענין מנה מאתים אבל לענין תוספת לא שאין מדרש כתובה אלא לעיקר כתובה אבל לא לתוספת וכן דעת מקצת גדולי המורים וכתוב אצלנו בפ' הכותב וכיון דמשום מדרש כתובה לית לה מדינא נמי לית לה שאין קיום שטרות מתקיים בעד אחד לענין ממון כדאמרינן גבי עבד עצמו קנה נכסים לא קנה עכ"ל:

ואם אין השליח עומד בשעת כתיבה וכו'. זהו כרבא דאמר דטעמא לפי שאין עדים מצויין לקיימו ואם איכא מאן דמקיים ליה כשר ולא חיישינן לשאין בקיאין לשמה וכן פסקו בהלכות והרבה מן האחרונים ז"ל:

ויש לשליח להיות מכלל השלשה וכו'. שם מתבאר זה מן הסוגיא:

ואם לא נתקיים וכו'. מ"ש **רבינו שאם אין הבעל מערער שהוא פסול**, פירוש אבל אינו בטל, הוא ממה שאמרו שם בסוגיא בדין הוא דאף קיום לא ליבעי ורבנן הוא דאצרוך ומשום עיגונא אקילו ביה רבנן, פי' להאמין בו עד אחד שמן הדין אינו בטל אף על פי שאין בו קיום.

ומ"ש ואם בא הבעל וערער וכו'. כבר כתבתי בזה למעלה בראש פרקא וצריך עיון:

הלכה ח

ומפני מה הצריכו וכו'. זה כרבא דאמר דטעמא לפי שאין עדים מצויין לקיימו וכבר כתבתי זה הרבה פעמים:

הלכה ט

בעל שהביא וכו'. זה פשוט וכבר הזכרתי הסוגיא שאמרו (דף ט') אלא ערער תרי תרי ותרי נינהו ומאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני וה"פ ואפילו נתקיים בחותמיו אמאי כשר וכל שכן במקום שליח שלא יפה כחו יותר מקיום גמור ויש שנים המעידים שמזוייף שאינו גט:

הלכה י

הנהרות שבארץ ישראל וכו'. שם (דף ז':) תני חדא המביא גט בספינה כמביא בארץ ישראל ותניא אידך כמביא בחוצה לארץ וכו' רב נחמן בר יצחק אמר בנהרות דארץ ישראל כולי עלמא לא פליגי פירוש דהוו להו כארץ ישראל כי פליגי בים הגדול ואמרו שם דפלוגתא דפליגי רבי יהודה ורבנן בעלמא בתחומי הארץ וכבר ביארם רבינו פרק ראשון מהלכות תרומות, ויש בכאן בספרי רבינו בהלכות מתנות עניים וט"ס הוא וראוי להיות בהלכות תרומות:

ובבל כארץ ישראל וכו'. שם (דף ו') בבל רב אמר כא"י לגיטין ושמואל אמר כחו"ל וקי"ל כרב באיסורי ופירשוה במביא ממקום למקום בבבל. כתב הרשב"א ז"ל דהלכה כדשלח

ליה רבי אביתר לרב חסדא גיטין הבאין משם לכאן אין צריכין לומר בפ"נ ובפ"נ, ואפשר שהכל נכלל במ"ש רבינו שהיא כארץ ישראל:

הלכה יא

גט שכתבו וכו'. ירושלמי בפרק קמא. ועל מה שכתב רבינו צריך שיאמר בפני נכתב וכו' כתוב בהשגות בירושלמי ואפילו נתנו בארץ ע"כ. ודע שאף דעת רבינו כן הוא וכל זאת הבבא הוא בשנתנו בארץ בהכרח החלק הראשון מפני שאם בנתנו חוצה לארץ מאי איריא כשחתמו חוצה לארץ אפילו כתבו וחתמו בארץ כיון שנתנו חוצה לארץ צ"ל כן כפי מה שנתבאר למעלה שכתב רבינו בביאור שהמוליך מא"י לחו"ל צ"ל כן ומהחלק השני ג"כ שאת"ל בחו"ל והלא אפילו נכתב ונחתם בארץ צ"ל כן ומתוך כך סתם רבינו וסמך לו על מה שכתב למעלה:

הלכה יב

נכתב מקצת הגט וכו'. פ"ב (דף ט"ו) משנה בפני נכתב חציו ובפני נחתם כולו פסול והקשו בגמרא הי חציו אילימא חציו הראשון והאמר ר' אלעזר אפילו לא כתב בו אלא שיטה אחת לשמה שוב אינו צריך אלא אמר רב אשי חציו אחרון ופירש"י ז"ל שיטה אחת שיטה ראשונה שבה שם האיש והאשה והזמן עכ"ל:

ואפילו שמע וכו'. פ"ק (דף ה' ו') רב אשי אמר אפילו (שמע) קן קולמוסא וקן מגלתא ופירש"י ז"ל קול קולמוס כשהוא כותב וקול היריעה שהוא נשמע כמו שאומר קן קן ואית דגרסי קל קולמוסא עכ"ל. ופי' קול זה מחציו ראשון דוקא אבל מחציו אחרון כבר הזכרתי למעלה המשנה שאמרה שאפילו נכתב בפניו פסול וזה מבואר בדברי רבינו במ"ש אם מקצתו הראשון הוא וכן כתבו ז"ל:

וכן אם יצא הסופר וכו'. פ"ק מפורש בגמרא ובברייתא ופי' שהתחיל בפניו ואחר כך יצא וחזר:

הלכה יג

אמר בפני נכתב וכו'. פ"ב משנה (דף ט"ו) אמר בפני נכתב אבל לא אמר בפני נחתם בפני נחתם אבל לא (אמר) בפני נכתב בפני נכתב כולו ובפני נחתם חציו פסול. וכל פסול שהזכירו כאן הוא עד שיתקיים בחותמיו כמו שיתבאר.

ומ"ש אפילו היה הוא העד השני. בגמרא שם אמר רב אשי אפילו אומר אני הוא עד שני פסול מאי טעמא או כלו בקיום הגט או כלו בתקנת חכמים:

ואם העיד הוא וכו'. שם בגמרא מתבאר דלדעת רב אשי דהוא בתרא אלו החלוקים שכתב רבינו כשרים הם וכן מבואר בהלכות:

הלכה טו

(יד-טו)

שנים שהביאו גט וכו'. כל זאת הבבא פשוטה ושם מבוארת במשנה (דף ה') ובגמרא לפום מסקנא וכן בהלכות הכל נזכר שם הדין והטעם ואין צריך ביאור אלא במ"ש רבינו בזמן שהגט יוצא מתחת יד שניהם והוא לשון הגמרא ממש (דף ט"ו) ודקדקו המפרשים ז"ל בכונתו ורש"י כתב ששניהם אדוקין בו ושניהם שלוחין (בהבאתו) עכ"ל. והרשב"א כתב דלאו דוקא אדוקין שזה יאחוז במקצתו וזה במקצתו אלא ששניהם שלוחין ושניהם יאמרו בבית דין שהם שלוחין והוא ז"ל הוסיף להכשיר אפילו בשהאחד שליח והשני אומר בפני עשאו שליח והטעם שכל שיש בו שני עדים שהוא שליח הגט הזה כדי לגרשה שוב אין הבעל יכול לערער וכן דעת התוספות והוא ז"ל כתב דברי רבינו וכתב דברי בעל הלכות שכתב כן וכתב שאפשר שאף הם לא נתכוונו אלא להוציא שליח אחד שבא בחבורתו ולא היו שניהם שלוחין בהולכת גט זה:

הלכה טז

אמר אחד בפני וכו'. משנה (שם ט"ו) אחד אומר בפני נכתב ושנים אומרים בפנינו נחתם כשר ופשוט הוא שאפילו אין שם מי שאומר בפני נכתב כשר שהרי נתקיים בחותמיו בשני המעידין בפנינו נחתם כמ"ש רבינו אלא אגב בבי דרישא דמתני' נקט אחד אומר בפני נכתב ואף רבינו כתב דין המשנה כפשטה וביאר בדבריו מ"ש:

הלכה יז

שליח שהביא וכו'. ברייתא פ"ק (דף ה':) המביא גט ממדינת הים ונתנו לה ולא אמר בפ"נ ובפני נחתם וכו' ופסק רבינו כחכמים וכ"כ מן הגאונים ז"ל וכן הכריח הרשב"א ובראיות וכתב הוא אמרו בתוספות דמדמצרכינן ליטלו ממנה ולא אמרינן כיצד יעשה יאמר לה בפני שנים שמעינן שהמביא גט צריך שיאמר כן קודם שיתננו לה או סמוך לנתינה כמו שיתבאר בסמוך בדין נתנו לה ולא הספיק לומר וכו' דמשמע דאפילו לאחר נתינה צ"ל כן ונסתפקו הן אם יכול לומר כל זמן שעסוקין באותו ענין או דוקא סמוך לנתינה כגון שעדין הגט בידה וצריך לחוש בדבר ע"כ דבריו ז"ל:

הלכה יח

נתנו לה ולא הספיק וכו'. במשנה (דף ט') המביא גט ממדינת הים ואינו יכול לומר בפני נחתם ובפ"נ אם יש עליו עדים יתקיים בחותמיו ובגמרא אמר רב יוסף הכא במאי עסקינן כגון שנתנו לה כשהוא פקח ולא הספיק לומר בפני נכתב ובפני נחתם עד שנתחרש.

וכתב רבינו נשתתק לפי שידוע שהחרש שדברו חכמים בכ"מ שאינו מדבר ואינו שומע וכאן מפני העדר הדבור הוא שאינו יכול לומר כן:

הלכה יט

הסומא אינו יכול וכו'. במשנה בפרק המביא תניין (גיטין דף כ"ג) הכל כשרין להביא את הגט וכו' וכבר כתבתי פ"ז ובגמרא שאלו סומא אמאי לא ואמר רב ששת לפי שאינו יודע ממי נוטלו ולמי נותנו והקשה רב יוסף א"כ סומא היאך מותר באשתו אלא בטביעות עינא דקלא ה"נ בטביעות עינא דקלא אלא אמר רב יוסף הכא בחו"ל עסקינן דבעי למימר בפני נכתב ובפני נחתם ולא מצי למימר ואסיקו התם דא"כ היה פקח ונסתמא כשר ונתבארו דברי רבינו. וכתבו מן המפרשים ז"ל דאפילו לרב ששת דאמר לפי שאינו יודע ממי נוטלו ולמי נותנו לא אמר אלא בסומא לפי שהיה סבור שהוא אינו בר הכרה לעולם וע"י אחרים לא הויא ליה הכרה אבל באיניש דעלמא (דהוי בר הכרה אם מתעכב שם במקום האשה הכרה ע"י אחרים הויא הכרה) ואע"פ שאינו מכירה אלא ששואל לאחרים עליה יכול ליתנו לה והוכיחו כן ועיקר. **ומ"ש רבינו ה"ז אומר בפני ג'** הוא מפני שהסומא אינו כשר לדין כמו שיתבאר פ"ב מה' סנהדרין ולא הכשירו באמירה בפני שנים אלא בזמן שהשליח יכול להצטרף עמהם כמו שיתבאר בסמוך:

וכן האשה וכו'. פ"ק (דף ה':) איתמר בפני כמה נותנו לה וכו' עד ותניא כותיה דר"י וכתוב בעטור דהוא הדין לקרוב דבעי ג' דלאו דוקא אשה אלא כל שאינו ראוי לדין והרשב"א נסתפק בזה לפי שי"ל שאף הקרוב כשר להיות דיין בקיום שטרות:

הלכה כ

חלה השליח וכו'. משנה פרק כל הגט (גיטין דף כ"ט:) המביא גט ממדינת הים וחלה וכו' עד אלא אומר שליח ב"ד אני. **ומ"ש רבינו ונותנו לה בפני עדים** הוא מפני מה שנתבאר פ"א שלכתחלה צריך לתת הגט בפני שנים:

הלכה כא

חלה השני וכו'. שם בגמרא מפורש זה דשליח שני משוי שליח ודוקא בב"ד ודוקא חלה או נאנס הא לאו הכי לא:

ומפני מה צריך ב"ד וכו'. טעם רבינו בזה ברור והדין שיצא לו ממנו פשוט הוא דודאי כל שנתקיים בחותמיו הרי מדינת הים כא"י לגמרי וכבר נתבאר שבא"י א"צ למנותו בב"ד וכן הסכים הרשב"א ז"ל. **ומ"ש רבינו אע"פ שלא פירש הבעל וכו'** ר"ל שאם פירש לשליח שיוכל למנות שליח או שלוחין א"צ לאונס אלא אפילו בלא אונס יכול למנות אחר תחתיו כפי מה שאמר לו הבעל וזה פשוט:

הלכה כב

כל העושה שליח וכו'. שם אמר רבא הא ודאי קא מבעיא לן כי משוי שליח ב"ד בפניו או שלא בפניו הדר פשטה בין בפניו בין שלא בפניו ובהלכות מבואר שליח כי משוי ליה שליח בב"ד בפניו וכו' [וכתב הר"ן ומינה] ודאי שהבעל יכול למנות שליח שלא בפניו ואף בשליח קבלה כתוב בהלכות גדולות עגונה דאתיא לב"ד ואמרה הוו עלי סהדי דפלוני דאיתיה במדינת הים שויתיה שליח לקבולי לי גיטא מיד בעלי וכו' אם דנפיל גיטא לידא דשליח אם נשרף או נקרע מיגרשא הדא עגונא ע"כ (ואף דעת רבינו כן שכתב כל העושה שליח וכו' ולזה הסכימו הרמב"ן והרשב"א ז"ל) וכתב הרמב"ן ז"ל ומיהו מסתברא שאין שליח קבלה עושה שליח דהוו להו מילי ומילי לעולם לא מימסרן לשליח אלא באומרת אמרו ומינתו היא שליח שלא בפניו [עכ"ל]. ואף הרשב"א כתב שאינו עושה שליח תחתיו אא"כ אמרה בפירוש שימנה שליח אחר תחתיו ולא דמי לשליח הולכה דעושה שליח משום דהוי שליח גט ולאו מילי נינהו עכ"ל:

הלכה כג

האיש שנתן גט וכו'. פ"ב משנה (דף כ"ג:) האשה עצמה מביאה גיטה וכו' ובגמרא הקשו אשה מכי מטי גיטא לידה אימרשא לה ותירץ רב הונא באומר (לה) אל תתגרשי בו אלא בפני ב"ד פלוני והקשו סוף סוף כי מטיא התם אימרשא לה ותירץ רב איקא דאמר לה כי מטית התם אתנחיה אארעא ושקליה והקשו אי הכי ה"ל טלי גיטך מעל גבי קרקע ואמר רבא טלי גיטך מעל גבי קרקע לא אמר כלום ותירצו דאמר לה הוי שליח להולכה עד דמטית התם וכי מטית התם הוי שליח לקבלה וקבלי גיטך והקשו והא לא חזרה שליחות אצל הבעל ופי' רש"י שליח לא מקרי אלא המשתלח מזה לזה שראוי לחזור אצל משלחו ולומר עשיתי שליחותך לחברך וזו אינה ראויה לחזור שהרי לא נשתלחה אלא לעצמה ואח"כ נעשית היא בעלת המעשה ובטל השליחות קודם שתחזור עכ"ל, ותירצו (לא צריכא) דאמר לה הוי (את) שליח להולכה עד דמטית התם וכי מטית התם שוי שליח לקבלה ואמרו שם דאוקימתא זו אמתית לדעת האומר האשה עושה שליח לקבל לה גיטה מיד שליח בעלה וכ"פ רבינו פ"ו עוד שם אוקימתא אחרת דא"ל הוי שליח להולכה עד דמטית התם וכי מטית התם שוי שליח להולכה וקבלי את גיטך מיניה ואב"א דאמר לה הוי שליח להולכה עד דמטית התם וכי מטית התם אימא קמיה ב"ד בפני נכתב ובפני נחתם ומשוו ב"ד שליח וליתבוה ניהלך ואוקמתא זו לבד נזכרה בהלכות ובדברי רבינו. ואני כתבתי כל הסוגיא לפי שיש ללמוד ממנה הרבה דברים. וכתב הרשב"א ז"ל

דבכל האוקימתות צריכה היא לומר בפני נכתב ונחתם בפני ג' וכולהו אע"ג דלא אדכרו אמתניתין סמכי ואסיומא דשמעתא דאמרינן אימא קמי ב"ד בפני נכתב ונחתם:

הלכה כד

במה דברים אמורים כשהתנה עליה וכו'. דעת רבינו במה שכתב שהאשה המוציאה גט מתחת ידה שאינה צריכה לקיימו וכן כתב פרק י"ב הוציאה גט מתחת ידה ואמרה גירשני בעלי בזה נאמנת ותנשא בו אף על פי שאינו מקויים כמו שבארנו הוא מחמת משנה זו והסוגיא שעליה שסבור רבינו שהיא ודאי בלא נתקיים הגט בחותמיו שאם נתקיים כבר נתבאר שאין צריך לומר בפני נכתב ונחתם ואף על פי כן הקשו בגמרא (שם כ"ד) אשה מכי מטי גיטא לידה אינרשה לה כלומר כיון שהיא עצמה היא מתגרשת וכבר נתגרשה בקבלתה מה צורך לדבר אחר אלמא אף על פי שאינו מקויים היא מוחזקת בו בגרושה ועוד אי איתא דהיא צריכה לקיים הגט בחותמיו היאך תהיה היא נאמנת לומר בפני נכתב ונחתם. ועוד שהרי אמרו האשה שאמרה לבעלה גירשתני נאמנת וזו ראיה ברורה שאין האיסורין כדיני ממונות כמו שכתב רבינו. ובירושלמי אמרו על משנה זו הגע עצמך שעשת עשר שנים ברומי ונשאת אמר רבי יוחנן מתניתין בשאמר לה אל תתגרשי אלא במקום פלוני, וכבר כתבתי שמשנתנו בגט שאינו מקויים בחותמיו. ועוד שלא תהא האשה כשהיא מוציאה גיטה פחותה מן השליח המביאו בארץ ישראל שאינו צריך לומר דבר ומחזיקין אותו בחזקת כשרות עד שיבא הבעל ויערער ואף על פי שהמביאו הוא אשה או קרוב ובודאי אף כאן אם ערער הבעל יתקיים בחותמיו כמו שיבאר רבינו פרק י"ב וכל מה שכתב כאן דברים ברורים ולא הארכתי בזה אלא מפני שהר"א ז"ל השיגו פרק י"ב וכתב אומר אני שיתקיים בחותמיו אף על פי שלא קרא ערער עליו עכ"ל. וכבר הוכחתי דעת רבינו ועוד אכתוב שם:

פרק ח

הלכה א

המגרש על תנאי וכו'. כבר כתבתי פ"ו מה' אישות בארוכה במשפטי התנאי כיצד יהיה ובארתי דעות המפרשים ז"ל. **ומ"ש רבינו ששם נתבאר שהמגרש וכו'** הוא באומר הרי את מגורשת (לי) אם יהיה כך וכך או אם לא יהיה ואין הגט חל עד שיתקיים התנאי וכבר כתבתי שם שזה מוסכם ומה שיצא לרבינו כאן מזה עוד יתבאר בסמוך:

לפיכך יש לבעל וכו'. דע שיש בגמרא מחלוקת בפרק מי שאחזו (גיטין דף ע"ו:) באומר ה"ז גיטך אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש (ולא בא) ומת תוך יב"ח שאמרו במשנה

שאינה מגורשת כלל שכיון שלא הזכיר מהיום ולא מעכשיו ולא ע"מ אינה מגורשת עד לאחר י"ב חדש שנתקיים התנאי וכבר מת הבעל ואין גט לאחר מיתה ואם יש שם יבם מתיבמת ואמרו בגמרא דר' יהודה נשיאה התירה לינשא (אפילו במקום יבם בלא חליצה) דסבר כר' יוסי דאמר בפרק יש נוחלין (בתרא דף קל"ו) גבי הכותב נכסיו לבניו (לאחר מותו) צריך שיכתוב מהיום ולאחר מיתה ר' יוסי אומר א"צ וטעמא משום דזמנו של שטר מוכיח עליו ובלא אומר מהיום ה"ל כאומר לאחר מיתה. ובגמרא בפ' יש נוחלין אמר רב הלכה כר' יוסי ופ' המגרש (גיטין פ"ה:) אמרו דאתקין רב בגיטי וכו' מיומא דנן לאפוקי מדר' יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו. ובהלכות כתוב שם פרק יש נוחלין קשיא דרב אדרב דהכא קא פסק הילכתא כרבי יוסי והתם (בהמגרש) התקין מן יומא דנן ולעלם לאפוקי מדר' יוסי וחזינן למקצת רבוואתא דשנו לא דמי מתנה לגט דהכא ממונא והתם איסורא וטעמא דמסתבר הוא כי היכי דלא תקשי דרב אדרב ע"כ. וכאן בפרק מי שאחזו כתבו והלכתא כרבנן וכ"כ המשנה שאמרה ה"ז גיטך אם מתי ה"ז גיטך לאחר מיתה לא אמר כלום ולא הזכירו כלל מה שאמרו בגמרא דלדברי ר' יוסי חולצת ולא מתיבמת וכונתם מבוארת שאין לחוש לדברי ר' יוסי בגיטין כלל וכן הוא דעת רבינו שכתב כאן ואם מת הבעל או אבד הגט קודם שיתקיים התנאי אינה מגורשת וזה נראה לדעת הרבה מהגאונים ז"ל. ועדיין יש לבאר דעת רבינו שכתב בפ"ו מה' אישות וכן הדין בגיטין ובממונות בשעה שיתקיים התנאי הוא שיהיה גט או יתקיים המקח או המתנה עכ"ל. ויש לעיין בזה כי אחר שנתבאר בגמרא בגיטין דלדברי רבי יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו אע"פ שלא אמר מהיום כאילו אמר מהיום דמי וקי"ל כותיה בדיני ממונות כפי מה שנתבאר וכן פסק רבינו עצמו פרק אחרון מהלכות זכיה ומתנה ואם כן למה אמר רבינו שבדיני ממונות אין הענין מתקיים עד שיתקיים התנאי. ונ"ל לדעתו ז"ל שהוא סבור דלענין דינא לא אמרה ר' יוסי אלא דוקא במזכיר מיתה לפי שידוע שאין שטר לאחר מיתה וכיון שכן שלא לפסול השטר לגמרי אמרינן זמנו של שטר מוכיח עליו (וכן הדין לדעת ר' יוסי באומר [בגט] אם מתי או לאחר מיתה שכיון שהוא מזכיר מיתה ויהיה גט בטל לגמרי אמרינן זמנו של גט מוכיח עליו) ואנן קי"ל כותיה דר' יוסי בממון ולא קי"ל כותיה בגיטין כנזכר למעלה אבל בשאינו מזכיר מיתה אלא שתולה דבריו בתנאי או שאמר לאחר זמן פלוני כיון שאפילו בלא מעכשיו אפשר שיתקיים הענין בקיום התנאי או בהגעת הזמן ההוא בחיי המגרש או הנותן לא מצינו לר' יוסי שאמר בזו זמנו של שטר מוכיח עליו וליכא מאן דאמר הכי אלא ר' יהודה נשיאה דאמר לעיל התירוה לינשא אע"פ שמת תוך הזמן ואע"פ שאמרו בגמרא דסבר

לה כר' יוסי לאו למימרא דר' יוסי נמי סבר לה כותיה אלא דר' יהודה נשיאה סבר לה בהא כר' יוסי בעלמא דאמר שהזמן מוכיח דמעכשיו קאמר וזהו שר' יוסי נחלק בדין אחר במשנה סמוך לזה ולא נחלק על זה שאמרו אינה מגורשת כמו שהזכרתי. ועל זו דר' יהודה נשיאה כבר אמר ר"י דלא הודו לו כל סיעתו כך נ"ל לדעת רבינו. ולפ"ז רב דאתקין בגיטין מן יומא דנן לאפוקי מדר' יוסי משום גט דשכיב מרע שאמר אם מתי אתקין רב בכל הגיטין להיות הסופרים רגילין בו וזה מוכרח לכל הדעות וכ"פ ז"ל. ודע שיש בדברים אלו דעות חלוקים למפרשים האחרונים יש מי שכתב בדין זה שהזכרתי דה"ז גיטך אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש שהלכה כר' יהודה נשיאה דסבר לה כר' יוסי דהא קי"ל דהלכה כר' יוסי ואע"ג דרב אתקין בגיטי מיומא דנן לאפוקי מדר' יוסי לרווחא דמלתא אתקין הכי ולאפוקי מפלוגתא אבל לענין דינא הלכה כר"י וכן הלכה כר' יהודה נשיאה דס"ל כותיה וזה דעת הרבה מן האחרונים ז"ל והרמב"ן ז"ל פסק להחמיר דחולצת ולא מתיבמת דמספקא לן בגיטי היכי הלכתא והרשב"א ז"ל כתב דעות אלו ודעת רבינו והניח הדבר בצ"ע. ומ"מ לא ראיתי לאחד מן המפרשים שחולק בדיני ממונות מה שהזכרתי לדעת רבינו:

ולכתחלה לא תנשא וכו'. דברי רבינו בכאן מתמיהים הם מאד אצלי במה שאמר ואם נשאת לא תצא שהרי זו לדעתו ז"ל אינה מגורשת עד שיתקיים התנאי וקודם קיומו הבעל יכול לבטלו ולהוסיף על תנאי כמ"ש וא"כ היאך אפשר בשום צד שאם נשאת זו קודם קיומו לא תצא ומן הדומה שעדיין היא אשת איש גמורה שאל"כ היאך יכול הבעל לבטלו ולמה אם נשרף יהיה בטל ואת"ל שכשנתקיים התנאי נמצא שלא בא על אשת איש ונתגרשה למפרע אבל כל שלא נתקיים יכול הבעל לבטלו וכן צריך שיהיה קיים בשעת קיום התנאי אפילו הכי ניחוש שמא יבטלנו הבעל קודם התנאי ונמצאת אשת איש למפרע ועוד דדין זה דלכתחלה לא תנשא בע"מ הוא נזכר בגמרא כמו שאזכיר למטה בסמוך ומשמע דבתנאי אם יהיה כך אפילו נשאת תצא וזה נראה מדברי המפרשים ז"ל ובסמוך אבאר דעת רבינו ודעתם ז"ל:

ושם נתבאר וכו'. גם בזה כתבתי שם שהוא מוסכם:

לפיכך אינו יכול וכו'. גם זה מוסכם מכל הפוסקים ז"ל חוץ מבעל העטור שכתב שאפילו בע"מ יכול לבטל תנאו ולהתנות עליה תנאי אחר אבל בשאר הדברים שכתב רבינו מודה וכבר הכריעו הרמב"ן והרשב"א ז"ל כדברי רבינו בראיות ברורות:

ויש לה להנשא וכו'. בפרק מי שאחזו (גיטין דף ע"ד) הזכירו ברייתא שאמרה ה"ז גיטך ע"מ שתתני לי מאתים זוז אע"פ שנקרע הגט או שנאבד (הרי זו) מגורשת ולאחר לא

תנשא עד שתתן ובפרק המגרש (גיטין דף פ"ג) אמרו בסוגיא בדרך תימה אי הכי בכולהו תנאי דעלמא נמי לא תנסיב דלמא לא מקיימא ליה לתנאיה ונאמר שם בתנאי שבע"מ. ומתוך סוגיא זו דחה רבינו הברייתא הנזכרת מהלכה. ועוד משמע שם בסוגיא דה"ז גיטך ע"מ (שתנשאי) [שלא תנשאי] לפלוני שאפילו בתנאי שהוא מתקיים במעשה כל שבידה לקיימו נשאת ואין חוששין שמא לא תקיימנו. ובתנאי שהוא באם סובר רבינו כנזכר למעלה שדין הברייתא אמת דלכתחלה לא תנשא עד שיתקיים אבל אם נשאת לא תצא. ויש בזה דעות חלוקות למפרשים. יש מי שסובר כדברי רבינו בע"מ והוא שיהיה בידה לקיימו ומ"מ לא דחו הברייתא מהלכה שאמרו דשאני ע"מ שתתני לי מאתים זוז שאינו בידה לגמרי שהרי אם הוא אינו רוצה לקבל הגט פסול כמו שיתבאר למטה בפרק זה. ויש מי שמחמיר ואומר שאפילו בתנאי שבשב ואל תעשה כגון ע"מ שלא תעשי כך וכך עד זמן פלוני לא תנשא לכתחלה עד שיעבור הזמן שמא תעבור על תנאה ונמצא גט בטל ובניה ממזרין. ויש מי שמכריע בין דעות אלו ואומר דבכל תנאי שהוא בשב ואל תעשה והוא בידה לקיימו אין חוששין שמא תעבור עליו ותקלקל עצמה שאינה חשודה בכך אבל כל תנאי שהוא בקום ועשה לא תנשא לכתחלה עד שיהיה מקויים שמא לא יתקיים מחמת אי זה סבה. וכן הדין בתנאי שהוא תלוי ביד אחרים אע"פ שהוא מתקיים בלא מעשה לא תנשא שמא יתבטל וכן הכריעו הרמב"ן והרשב"א ז"ל. ודע שאף רבינו מודה בתנאי שהוא תלוי ביד אחרים ודבריו אינן אלא בתנאי שהוא בידה:

הלכה ב

כל המגרש וכו'. בפרק מי שאחזו (גיטין דף ע"ג) גבי שכיב מרע שגירש את אשתו ואמר מהיום אם מתי שנינו במשנה לא תתיחד עמו אלא בפני עדים אפילו על פי עבד ואפילו על פי שפחה חוץ משפחתה מפני שלבה גס בשפחתה. ופירש"י שמא יבא עליה דאיכא למאן דאמר חיישינן שמא בעל לשם קדושין וצריכה גט שני ולמאן דלא חייש נמי מכל מקום פנויה היא ואסור להתיחד עם הפנויה (ע"כ). וממ"ש פנויה היא משמע שאפילו אין שם עדי יחוד אסור להתיחד עמה וזה דעת רבינו ומשנתנו בין בשיש שם עדי יחוד בין אין שם היא וכשיש שם עדי יחוד בגמרא נתבאר דינה ובפרק הזורק ורבינו בארו פרק עשירי בדין המגרש את אשתו וחזר ובעלה וכו' ושם יתבאר שאם ראוה שנתיחדה ולא ראוה שנבעלה צריכה גט מספק שמא חזר ובעלה לשם קדושין ונמצא שהיא ספק מגורשת שמא הגט הראשון נתבטל כשחזר וקדשה וצריכה גט אחר וזהו שכתב רבינו בכאן והדבר ידוע שאם נתיחד עמה וכו' ויש במשנתנו פירושים אחרים. **ומ"ש רבינו או**

בנה קטן כן מבואר בתוספתא ונזכרה בהלכות לומר שהגדול אף על פי שהוא בנה אינה משמשת בפניו:

הלכה ג

כיצד מגרש אדם וכו'. זה פשוט ונלמד מהדינין הנזכרין למטה שראוי להיות התנאי על פה בשעת נתינה:

הלכה ד

כתב התנאי בגט וכו'. מוסכם מרוב הפוסקים דעל מנת מאחר התורף אפילו בכתב כשר והוא שנתקיים התנאי וזה דעת ההלכות וכן הכריעו הרמב"ן והרשב"א ז"ל ורוב האחרונים וכן מוכיח בגמרא בפרק המגרש (גיטין דף פ"ד:) דהא ליכא התם מאן דמחמיר טפי מרבא ואיהו הא אמר דלאחר התורף אפילו בכתב כשר לדעת חכמים ובודאי דקימא לן כוותייהו:

אבל אם כתבו וכו'. זהו דעת ההלכות והרבה פוסקים לפסוק כרבא דאמר דלפני התורף אפילו בעל מנת דברי הכל פסול וקיימא לן כותיה דרבא דבתרא הוא. **ומה שכתב רבינו הרי זה ספק גירושין** יתבאר דעתו בסמוך:

וכן אם התנה וכו'. זה לא נתבאר בגמרא בבאור דאף על גב דרבא אמר דלפני התורף אפילו על פה פסול איכא למימר דה"מ בשהתנה עליה בתנאי הפוסל הגט וזהו (תנאי) חוץ הנזכר בגמרא ויזכירנו רבינו בסמוך אבל בעל מנת אם נתקיים התנאי הרי זו מגורשת או אם בשעת נתינה לא אמר כלום אף על פי שהתנה בשעת כתיבה על פה הרי זה כשר כיון שלא התנה אלא בעל מנת אבל אם התנה בחוץ פסול גזרה על פה דלפני התורף אטו בכתב וזה דעת הרב ר"א והר"ז והרמב"ן ז"ל ולדבריהם הא דאמרינן בגמרא אמר להו רבא להנהו דכתבי גיטי שתיקו לבעל עד דכתביתו ליה לתורפיה דגיטא הוא מפני שלא יזכיר דבר הפוסל הגט בתנאי חוץ או שלא יצוה להם לכתוב התנאי בגט אבל בעל מנת על פה אפילו לפני התורף כשר הוא ודעת רש"י ז"ל ובעלי התוספות הוא כדברי רבינו שלא להכשיר שום תנאי לפני התורף אפי' בעל פה והא דאמרינן שתיקו לבעל כדי שלא יזכיר שום תנאי הוא וכן ראוי להחמיר. ורבינו נשאל על זה והשיב וזה נוסח דבריו מועתקים מלשון ערבי. ואמנם מה שעשיתי זה הפסלנות ספק גירושין עיקר זה הוא מה שאפרש לכם. וזה שבמשפטי הגט דברים עיקרם מן התורה והם אותם שמנינו בתחלת הלכות גירושין וזכרנו עוד הדברים שהם מדרבנן וכל מה שנמצאהו בלשון חכמים במשנה או בגמרא אינו גט או הרי זה בטל או אינה מגורשת אז נגזור שזה הפסלנות שבגט הוא מדאורייתא ונביא אלו המלות בעצמם בחבור אמנם המקומות

שאמרו בהם חז"ל שהוא גט פסול או שאמרו אין רשאי לעשות כך וכך או כך ראוי לעשות הענין אצלי מסופק אפשר שיהיה הפסול דאורייתא ואפשר שיהיה מדרבנן ונשיב אז ענינים אלו אל שרשם שאם ראיתי שאותו הפסול שנאמרה בו פסול חוזר לשורש שהוא מדאורייתא אמרתי בו ספק גירושין ואם מצאתיו חוזר אל שורש שהוא מדרבנן אמרתי בו פסול מדבריהם. ודמיון לזה אמרם נכתב ביום ונחתם בלילה פסול שזה אצלי פסול מדבריהם להיות תיקון הזמן בגיטין מדבריהם. אמנם זה הפסלנות הנתלה בתנאים כולו אצלי ספק גירושין רצוני לומר שכל פיסול שימצא בגט מצד תנאי ולא נמצא להם ביאור בו אם הוא מדאורייתא או מדבריהם הוא אצלי ספק גירושין להיות זה חוזר לשורש שהוא מדאורייתא והוא אמרו ספר כריתות דבר הכורת בינו לבינה ולא ישאר ביניהם שום אגידה בשום אופן וכל אגד שביארו הם ז"ל שלסבתו אינו גט או אינה מגורשת או הרי זה גט בטל הנה זה מבואר וכל מה שאמרו בתנאים אלו פסול הוא ספק גירושין לפי שלא ידענו אם הוא פסול מן התורה או מדבריהם עכ"ל. ומה שכתב רבינו כאן ולמעלה בסמוך ספק גירושין לא ראיתי כן לאחד מן המפרשים ז"ל אבל יצא לו מן הירושלמי שבפרק כל הגט ששם מוכיח שפסול התנאים בגט הוא מחמת שאין אומרים יש ברירה דאף על פי שנתקיימו מכל מקום בשעה שנכתב הגט לא היה ספר כריתות. וכבר כתב רבינו פרק שלישי בדין ברירה ספק גירושין והוא ז"ל סבור דגמרא דילן לא פליגא בהא דלא אדכרו בגמרא גזרה בדינים אלו אלא לדברי רבי אבל לדברי רבנן דקיימא לן כותייהו לא הזכירו כלל גזרה וכולהו פסולי לרבנן דינא נינהו מחשש ברירה והויא ליה ספק מגורשת. זהו דעתו ז"ל אבל דעת הרבה מפרשים הוא דליכא מאן דפסיל מדינא אלא חוץ בכתב ולפני התורף ושאר הפסולין הם משום גזרה אטו האי וכל מה שנזכר כאן ושיתבאר עוד בפרק זה כולן בשנתקיימו התנאים או שחוזר ומבטלן בשעת נתינה אין בהם מי שפוסל מן הדין ויש מוסיפין לפסול מן הדין חוץ לפני התורף אפילו על פה והשאר מן הגזרה:

הלכה ה

המגרש את אשתו וכו'. מ"ש רבינו **בכאן בין כתב אחר התורף בין על פה אחר התורף אפילו לא התנה עליה כלל בשעת כתיבה כיון שבשעת נתינה נתנו לה על תנאי** זה כמ"ש רבינו ונתן לה הגט על תנאי זה הדין הוא כמו שנזכר כאן וזה ברור בגמרא כמו שהזכיר בסמוך. וכן מ"ש ונתן לה הגט על תנאי אין צורך לזה אלא למתנה על פה אחר התורף אבל למתנה בכתב אחר התורף התנאי שהזכיר רבינו בכאן והוא תנאי חוץ שהזכרתי למעלה אפילו חזר ומחקו הרי זו ספק מגורשת כמו שהזכיר רבינו למטה בדין

כל המגרש על תנאי וכו' ומ"ש בכאן הוא שבין מתנה בכתב בין על פה אחר התורף הכל תלוי במהות התנאי אם פסול אם לאו ומ"מ יש חילוק בין בכתב לע"פ שבע"פ אינו פוסל בשעת כתיבה לאחר התורף אלא דוקא בשעת נתינה כמו שיתבאר למטה ועוד אבאר שם פרטי ענינין אלו אחד לאחד והדין שכתב רבינו בכאן הוא במשנה (דף פ"ב) המגרש את אשתו ואמר לה הרי את מותרת לכל אדם אלא לאיש פלוני ר"א מתיר וחכמים אוסרין ובגמרא איבעי להו האי אלא חוץ הוא או ע"מ הוא חוץ הוא ובחוץ הוא דפליגי רבנן עליה דר"א דהא שייר לה בגט אבל בע"מ מודו ליה מידי דהוה אכל תנאין דעלמא או דילמא ע"מ הוא. והביא ראיה רבינו דחוץ הוא ואיפשיטא בעיין. עוד במשנה (דף כ"ט) הרי את מותרת לכל אדם אלא לאבא ולאביך לאחי ולאחיך לעבד לעכו"ם ולכל מי שאין עליו קדושין כשר הרי את מותרת לכל אדם חוץ אלמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לממזר ולנתין ולכל מי שיש עליו קדושין אפי' בעבירה פסול. **ומ"ש רבינו אע"פ שהוא קטן** בעיא דאפשיטא בגמרא: **היה בעל אחותה וכו'**. בעיא דלא אפשיטא שם:

הלכה ו

אמר לה הרי את מותרת וכו'. כל אלו בעיות דלא איפשיטו בגמרא:

הלכה ז

אמר לה הרי את מותרת לכל אדם חוץ מראובן וכו'. בעיא בגמרא (דף פ"ב.) באם ת"ל ופסק רבינו כדרכו בכל הגמרא ופירש כגון שחזר ונטלו הימנה ונתנו לה ואמר לה הרי את מותרת לראובן ושמעון וכן יתבאר למטה שכל שהתנה עליה בשעת נתינה צריך לחזור וליטלו הימנה:

הלכה ח

אמר לה הרי את מותרת לראובן וכו'. גם זה בעיא שם באם תמצא לומר:
אמר לה הרי את מותרת לשמעון וכו'. בעיא דלא איפשיטא שם:

הלכה ט

התנה עליה ואמר היום וכו'. שם (דף פ"ג:) בעא מיניה רבא מר"נ היום אי את אשתי ולמחר את אשתי מהו תבעי לר' אליעזר [תבעי לרבנן תבעי לר"א וכו' תבעי לרבנן] ע"כ לא קאמרי רבנן התם פירוש בהרי את מותרת אלא (לפלוני) דלא פסקא מיניה לגמרי אבל הכא כיון דפסקה פסקה בתר דבעייה הדר פשטה מסתברא בין לר"א בין לרבנן כיון דפסקה פסקה. עוד שם (דף פ"ה פ"ו) אתקין רב בגיטי מן יומא דנן ולעלם ואמרו שם ולעלם לאפוקי מדבעא מיניה רבא מרב נחמן. ומתוך כך פסק רבינו שאינה מגורשת

לפי שהוא מפרש לאפוקי מדבעא מיניה וכו' לומר שאין אומרים כיון דפסקה פסקה אלא שאינה מגורשת כל זמן שאמר לה בפירוש ולמחר את אשתי הילכך מן התקנה צ"ל ולעלם. ומיהו ודאי מדינא סתמו כמפרש ולעלם דמי. ודעת אחת יש בזה דרב כדי שלא להוציא לעז על הגט תיקן כן מיהו לענין דינא הלכה כר"נ אפילו במפרש ולא הוה צריך רב להתקין בסתם ובהלכות לא הביאו אלא הא דרב. ויש מי שפסק ספק מגורשת וכן ראוי להחמיר בכל דבר שבערוה:

הלכה י

הרי זה גיטך על מנת שלא תשתי וכו'. מימרא דרבא שם (דף פ"ג:) וכתב הרשב"א כל ימי חיי וחיי פלוני ה"ז כריתות אע"פ שהוא ילד והיא זקנה ואפילו היא זקנה ואמר לה על מנת שלא תשתי יין מכאן ועד חמשים שנה ה"ז כריתות כיון שאפשר שתחיה היא יותר עכ"ל:

הלכה יא

הרי זה גיטך ע"מ וכו'. ברייתא שם ה"ז גיטך ע"מ שלא תשתי יין על מנת שלא תלכי לבית אביך וכו' והקשו המפרשים ע"מ שלא תלכי לבית אביך לעולם אמאי אין זה כריתות והא ק"ל (נדרים דף מ"ו) שהנודר ואומר ביתך שאני נכנס מת בעל הבית או שמכרו לאחר ה"ז הנודר מותר ליכנס כמו שנתבאר פ"ז מהלכות נדרים בבא המתחלת האומר לחבירו ביתך שאני נכנס וכו' וכיון שכן זה שאמר לה לבית אביך אם מת האב הרי היא רשאה ליכנס לבית וא"כ אין זה אלא ככל ימי חיי פלוני דקי"ל דה"ז כריתות. ומתוך קושיא זו סובר רבינו שכל שמזכיר לעולם וא"א שתהיה מותרת במה שהיתה אסורה בו אע"פ שיבא זמן שהדבר משתנה ומתוך כך עובר התנאי שא"א לעבור עליו אין זה כריתות ולפיכך זה שהתנה עליה שלא תלך לבית אביה לעולם אע"פ שכשימות האב א"א לה לעבור על תנאה שהרי אינו בית אביה מ"מ לא הותרה במה שהתנה עליה זהו דעתו ז"ל. ועל הדרך הזו כתב בסמוך ה"ז גיטך ע"מ שלא תנשאי לפלוני אינו גט ויש מן המפרשים חלוקים עליו בזה ואומרים דברייתא לאו בדוקא נקט לבית אביך שיאמר לה לשון זה אלא שאומר לה לבית זה שהוא עתה של אביך שכל זמן שאמר לה לבית זה משמעו לעולם ואפילו מת בעל הבית כנזכר פ"ח מהלכות נדרים וזה דוחק דא"כ לא הוה לה לברייתא למימר אסור בלשון היתר דכיון דבהאי לישנא הוי כריתות לא הוה לה למימר לשון זה ולומר אין זה כריתות ועוד דאם איתא אדמפלגא ברייתא בין אומר לעולם לאומר ל' יום הויא לה לאפלוגי בדידה ולאשמועינן רבותא טפי ולימא הכי בד"א בשאמר לה בית זה אבל אמר לה בית אביך אע"פ שאמר לעולם ה"ז כריתות וממילא

הוה משתמע דשלשים יום בכל גוונא הוי כריתות וזה נראה שהכריחו רבינו לכתוב מ"ש. ומ"מ דברי התוספתא קשין לדעתו ז"ל. ודעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל הוא כדברי המפרשים האחרים ואמרו שע"מ שלא תנשאי לפלוני ה"ז כריתות ובדין המתנה כל ימי חיי פלוני או כל זמן פלוני דלכ"ע הוי כריתות כמו שנתבאר בה"ג ודאי אמר לה כל ימי חיי פלוני ואינסיבא לה לאלתר והוי להו בני בחיי בעל ראשון ומת בעל ראשון בחיי בעל שני והדר הוו לה בני לאחר מיתתו ועדיין ההוא פלוני דתלייה לתנאיה בגויה קיים ושתתה יין בחייו לאחר מיתתו דבעל בטל גיטא למפרע ובני קמאי ממזרי בתראי לאו ממזרי ואסורה לשני והוו פליגי בה רבנן כיון דבחייו דבעל לא עברה עלוי תנאה ולאחר מיתה הוא דעברה כיון דבעל מת בטל ליה לתנאיה ולא בטל גט למפרע ע"כ. ודעת התוספות שבטל הגט למפרע וכ"נ מדברי רבינו שכתב למטה בסמוך ואם נשאת בטל הגט למפרע ולא חילק בין נשאת בחיי הבעל לנשאת לאחר מיתתו וכ"נ עיקר שאל"כ נמצא שאע"פ שהתנה עליה לעולם אינה אסורה אלא כל ימי חייו וא"כ אמאי אין זה כריתות והא קי"ל דכל ימי חיי פלוני ה"ז כריתות כנ"ל:

הלכה יב

הרי זה גיטך ע"מ שלא תנשאי וכו'. מה שחילק רבינו בין אומר לה סתם לאומר עד נ' שנה הוא כפי שיטתו שהזכרתי למעלה. וכבר כתבתי שיש מן המפרשים סוברין דבכל גוונא הוי כריתות. **ומ"ש זנתה עמו הולד כשר**, מפורש בגמרא (דף פ"ג) בעל מנת שלא תנשאי לפלוני הרי הותרה אצלו בזנות וזה מבואר. ויש מי שהקשה אם כן אפילו הלכה ונשאת לזה שנאסרה עליו היאך גיטה בטל שהרי נשואיה אינן נשואין שאם נשואין הם הגט בטל ואשת איש גמורה היא ולאו בת נשואין היא ואשתכח דזנות בעלמא הוא ולא בטיל גיטא. וכתב הרמב"ן ז"ל דכל שנשאת לו דרך נשואין בטיל גיטא דכן אתני עלה ועוד ממה נפשך כשהיא נשאת לזה שנאסרה עליו א"ת עברה על התנאי אין כאן נישואין א"ת לא עברה על התנאי אם כן הגט אינו בטל ומגורשת היא אף לזה ואי אפשר לבטל נשואיו יותר משל אחרים ושמעינן מינה שהאומר לחבירו שדי נתונה לך על מנת שלא תתננה לפלוני ונתן לה בדרך קנין בטלה מתנה ושדה חוזרת לבעלים הראשונים עכ"ל:

הלכה יג

הרי זה גיטך על מנת שתנשאי וכו'. ברייתא שם (פ"ד) הרי זה גיטך ע"מ שתנשאי לפלוני הרי זו לא תנשא ואם נשאת לא תצא מאי קאמר ואסיק רבא דהכי קאמר הרי זה לא תנשא לא לו וכו' ותניא כותיה דרבא וכו' וממה שלא סיימו בגמרא לאחר תצא ותנשא לאותו פלוני כדי שלא יהא גיטה בטל למפרע [ונשואיה מאחר בעבירה] דקדק רבינו

שכל שנשאת לאחר תחלה עברה על תנאה ובטל הגט דעל מנת שתנשאי לפלוני תחלה משמע דאי לא הוה להו למתני תקנתא. ובהשגות א"א ולמה בטל הגט וכו' והכי איתא בירושלמי [ועוד אם בטל היאך תנשא לו] ומכל מקום וכו'. ולא מצאתי בירושלמי אלא כך על מנת שתבעלי מפלוני בתחלה הוא אסור לבעול עבר ובעל הותר הגט למפרע ע"כ. ואין ענינו מ"ש הר"א ז"ל ופירושו בתחלה אסור לבעול שמא יאמרו נשיהן נותנין במתנה ואע"פ שלא נזכר זה בגמרתנו אלא בעל מנת שתנשאי דעת הירושלמי שהוא הדין לעל מנת שתבעלי והרשב"א ז"ל הסכים לדעת הר"א ז"ל. **ומ"ש רבינו וצריכה גט** כדי שלא יאמרו אשת איש יוצאה בלא גט כיון שנשאת כמו שיתבאר פרק עשירי. ודע שלדברי הכל כל שנשאת תחלה לאותו פלוני אם גירשה מותרת לכל שהרי נתקיים התנאי ואם התנה עליה על מנת שתבעלי לפלוני אמרו בגמרא נתקיים התנאי הרי זה גט ואם לאו אינו גט ופירשו מקצת המפרשים ז"ל דנתקיים התנאי הוא כל שנבעלה לו בין על ידי נשואין בין בזנות:

הלכה יד

הרי זה גיטך וכו'. פרק מי שאחזו (גיטין דף ע"ה) ופרק המביא תניין (גיטין דף כ"ב) ברייתא קרוב ללשון רבינו ויש שם בעיא על דין זה ומתבאר ממנה שאם כתב מקצת הגט במגילה אחת ומקצתו במגילה אחרת ונתנו לה שהוא פסול דספר אחד אמר רחמנא ולא שנים:

הלכה טו

חקק לה וכו'. (שם דף כ') כתב לה גט על טס של זהב וכו' ופי' רבינו שהיא מתקבלת מכתובתה בכדי שווי הטס:

הלכה טז

כל המגרש על תנאי וכו'. פירוש כונת רבינו אם התנה בתנאין המבטלין הגט אפילו אחר התורף ובשאר תנאיה דוקא לפני התורף. **ומ"ש ואם היה התנאי על פה** ר"ל בשעה שנתנו לה. ובכאן אבאר דיני עשיית התנאין כיצד יעשו ויפסלו ואין להם תקנה או יש להם תקנה וכיצד יעשו ויוכשרו לכתחלה או דיעבד וכפי מה שביארם רבינו: **דע** שלכתחלה ראוי שלא לכתוב שום תנאי בגט ולא להזכירו בשעת כתיבת הגט וכן אנו נוהגין לפי שאין הכל בקיאין בין אחר התורף ללפני התורף ובין תנאי אחד לתנאי אחר. וזהו שכתב רבינו למעלה כיצד מגרש אדם על תנאי וכו' ושם נתבאר שראוי להיות התנאי בשעת נתינה. הרי שכתב תנאי בגט אם הוא מן התנאין המבטלין הגט כגון שלא תשתה יין כל ימי חייה או חוץ מפלוני באי זה מקום שנכתב אע"פ שחזר ומחקו ולא הזכירו כלל

בשעת נתינת הגט הרי זה פסול ואין לו תקנה, וזהו משנתנו (דף פ"ב) ששנינו כתבו בתוכו אף על פי שחזר ומחקו פסול ואוקמה רבא (דף פ"ד) בלאחר התורף. וזהו מה שכתב כאן רבינו ואם לא כתב תנאי זה בגט אלא שהזכירו על פה בשעת כתיבה אם הזכירו לפני התורף הרי זה פסול אע"פ שלא הזכירו בשעת נתינה כלל ואין יכול לגרש בגט זה וכרבא דאמר הכי דלפני התורף אפי' בעל פה פסול. וזהו שכתב רבינו למעלה וכן אם התנה על פה קודם כתיבת התורף וכו', ומ"ש כאן על פה הוא בשעת נתינה כמו שכתבתי למעלה. התנה בתנאי זה על פה אחר התורף ולא הזכירו בשעת נתינה הרי זה כשר, וזו היא ששנינו כתבו בתוכו דוקא אבל בעל פה לא ואוקמה רבא בלאחר התורף וזה שהוצרך רבינו לומר למעלה ונתן לה הגט על תנאי זה וכבר כתבתי שם כן. הזכירו בשעת נתינה כיצד יעשה נוטלו ממנה וחוזר ונותנו לה בלא תנאי וזהו דין המשנה שאמרה כיצד יעשה יטלנו ממנה ויחזור ויתננו לה וכו'. וזהו שכתב רבינו כאן אם היה התנאי על פה וכו'. הנה נתבארו משפטי התנאין הפוסלין בגט היה התנאי מן התנאין שאין פוסלין הגט ונכתבו בגט לפני התורף אע"פ שחזר ומחקו או שנתקיים התנאי אע"פ שלא הזכירו בשעת נתינה הרי הגט פסול וזהו שאמר רבא לפני התורף דברי הכל פסול. וכבר נתבאר זה למעלה בדברי רבינו שכתב אבל אם כתבו קודם התורף אפילו כתב וכו' וכתב כאן או שהתנה עליה שאר תנאין קודם כתיבת התורף נכתב בגט לאחר התורף הרי זה כשר וכדברי חכמים שאמרו כן בגמרא וזהו שאמר רבינו למעלה כתב התנאי בגט אחר שגמר לכתוב התורף הרי זה כשר ופי' והוא שיתקיים התנאי או שחזר ומחקו. לא נכתב בגט אלא שהזכירו בשעת כתיבה לפני התורף דעת רבינו שהוא פסול אע"פ שנתקיים התנאי שהרי לא נכתב לשם כריתות. וזהו שכתב רבינו למעלה וכן אם התנה על פה קודם כתיבת התורף הרי זה ספק גירושין ויש מכשירין בזה. וכבר הארכתי בזה למעלה בדעות אלו הזכירו לאחר התורף על הרי זה כשר ואפילו כתבו וחזר ומחקו או שנתקיים כשר כמו שכתבתי. הזכירו בשעת נתינה זהו דין התנאי שראוי לעשות כן לכתחלה כמו שנתבאר. וכבר נתבאר פרק ששי מהלכות אישות שהמתנה בדבר שאי אפשר לקיימו שאינו תנאי והמעשה קיים ואם התנה בתנאי זה אפילו בכתב לפני התורף הרי הוא כאילו לא התנה כלום שאינו אלא כמפליגה בדברים וכשר וכן כתבו ז"ל וכן מבואר בתוספתא וכ"מ שנזכר פסול בדינין אלו דעת רבינו שהיא ספק מגורשת ויש חולקין וכבר בארתי למעלה זה:

הלכה יח

הנותן גט לאשתו וכו'. ברייתא פרק מי שאחזו (גיטין דף ע"ו) תנו רבנן אמר לה בפני שנים הרי זה גיטך על מנת שתשמשי וכו' ומדברי רבינו נראה בברור שדבריו הם בשמסר לה הגט בשעת תנאי הראשון ואחר כך התנה עליה התנאי השני וא"כ בהכרח דבריו ז"ל הם באחד משני פנים או שהתנאי הוא באם ולא בעל מנת ולא במעכשיו שבתנאי כזה יכול לבטל ולהוסיף על תנאי כמו שנתבאר בראש הפרק או אם הוא בתנאי שבעל מנת או במעכשיו הוא בשהתנאי השני הוא מדעתה או מרצונה ועל דרך זו פירשה הרמב"ן ז"ל שכיון שהיא מתרצה בתנאי השני קודם שנתקיים התנאי הראשון שוב אינה יכולה לחזור בה אבל אי אפשר שיהיו דברי רבינו בתנאי שבע"מ (ושיתנה עליה תנאי אחר אחר נתינת הגט לידה שלא מדעתה שכבר ביאר רבינו בפרק זה שאינו יכול לבטל הגט ולא להוסיף על תנאי בתנאו שבע"מ) כיון שהגיע הגט לידה וזה ברור. והקרוב אלי בכונת רבינו הוא שהתנאי הוא באם ואע"פ שהברייתא היא בע"מ סבור הוא ז"ל שהוא כמ"ד כל האומר ע"מ לאו כאומר מעכשיו דמי ואין הלכה כן אלא ע"מ כמעכשיו הוא. ומיהו נפקא לן מדינא דברייתא לדידן במתנה באם. ויש בפירוש הברייתא שיטה אחרת שרש"י ז"ל פירשה כגון שלא מסרו לה בפני שנים הראשונים אלא שאמר בפניהם כשאמסרנו לך ע"מ כן אמסרנו ואח"כ בפני שנים אחרים מסרו לה בתנאי אחר ולא הזכיר דבר מן הראשון. וי"א שאם התנאי השני היה בשעת מסירה בכל גוונא בטל את הראשון וכשאמרו לא בטל כשהתנאים הם מדברים חלוקים הוא כגון שלא מסרו לה בשעת התנאי השני אלא שאמר להם כשאמסרנו לה על דעת כן אמסרנו ואחר זמן מסרו לה סתם בפני שני כתי עדים, וזה דעת הרמב"ן ז"ל לענין הדין וכבר כתבתי שהוא מפרש הברייתא בדרך אחרת:

הלכה יט

התנה עליה שתעשה דבר זה סתם ה"ז וכו'. משנה (שם דף ע"ה) ה"ז גיטך ע"מ שתשמשי את אבא ע"מ שתניקי את בני וכו' עד כלל ארשב"ג כל עכבה שאינה הימנה הרי זה גט, ובגמרא הקשו על המשנה שאמרה כמה היא מניקתו שתי שנים מדתניא שמשתו יום אחד הניקתו יום אחד הרי זה גט וכו' ותירץ רבא דמתני' בסתם ופירושו ומשמעו באב כל ימי חייו ובבן כל זמן שצריך להנקה ברייתא במפרש יום אחד ורב אשי פליג עליה ואמר כל סתם כמפרש יום אחד דמי ואוקי מתני' דה"ק אותו יום שמניקתו והוא שיהא בתוך ב' שנים לאפוקי אחר שתי שנים דלא. פירוש לפי שאין תינוק יונק יותר מכן ולר' יהודה והוא שיהיה תוך י"ח חדש והקשו על רב אשי מסיפא דמתניתין דתנן

מת הבן או שמת האב אינו גט ואמרו בשלמא לרבא רישא בדלא פריש סיפא בדפריש אלא לרב אשי מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא קשיא ע"כ בגמרא. ורבינו פסק כרב אשי וכן דעת ההלכות. וכך כתוב שם והלכה כרב אשי דבתרא הוא ואע"ג דאקשינן ליה ואסיקנא בקשיא הלכתא כוותיה דהא לא אסיקנא בתיובתא ואיכא מאן דאמר כיון דדיקא מתני' כותיה דרבא הלכתא כותיה ע"כ. ורבינו פסק כרב אשי וכתב מת הבן או האב קודם שתניק או שתשמש אינו גט וכן מוכיח בתוספתא ומסתברא דלפי שטתו הכי פירושה דאתקפתא דגמרא בשלמא לרבא רישא דקתני מת הבן או שמת האב ה"ז גט הוא בשהניקתו או שמשתו וכיון דלא פריש זמן ידוע ה"ז גט ואע"ג דאם היה תינוק חי היה לה להניק ב' שנים וסיפא בדפריש ב' שנים וכיון שפי' אם מתו הבן והאב תוך הזמן אינו גט אלא לרב אשי מ"ש רישא ומ"ש סיפא פירוש על כרחך רישא בשהניקתו ושמשתו יום אחד היא שאם לא הניקתו כלל ודאי אינו גט שהרי לא נתקיים התנאי כלל וסיפא בשמת תוך הזמן הוא וא"כ אמאי נקטה מתני' רישא ה"ז גט וסיפא אינו גט כאן וכאן אם נתקיים התנאי ה"ז גט ואם לאו אינו גט דהא כיון דסתם כמפרש יום אחד דמי כשאמרה המשנה מת הבן ה"ז גט בשהניקתו יום אחד היא וא"כ כבר נתקיים התנאי כך נ"ל לדעתו ז"ל. ויש בזה שיטה אחרת והעלה ממנה הרשב"א ז"ל דלדעת רב אשי ודאי אע"ג שמת האב או הבן קודם שתשמש או שתניק כלל ה"ז גט כיון שלא פירש ונראין דברי רבינו בטעמן. ופלוגתא דרבא ורב אשי כתב הרשב"א ז"ל ובדיני ממונות כיוצא בזה אם אמר לו בית זה נתון במתנה ע"מ שתזון את בני או את אבי ולא פירש לו זמן איכא למימר דלרבא צריך לזונן כל ימי חייהם ולרב אשי כמפרש ע"מ שתזון יום אחד או שעה אחת דמי ואיכא למימר דלכולי עלמא לענין ממונא סתם כמפרש כל ימי חייו דמי ולא פליג רב אשי אלא לגבי גיטין דלצעורה קא מיכוין והא צערה יום אחד או שעה אחת והאריך בזה ובסוף דבריו כתב וצ"ע:

הלכה כ

אמר לה ע"מ שתניקי וכו'. זהו סוף המשנה ופסק רבינו דלא כרשב"ג וכן יש מן המפרשים שפסקו כן:

הלכה כא

הרי זה גיטך ע"מ שתתני וכו'. במשנה (שם דף ע"ד) ע"מ שתתני לי מכאן ועד ל' יום אם נתנה לו בתוך ל' יום מגורשת ואם לאו אינה מגורשת ואמרו שם פשיטא ותירצו מהו דתימא קפידיה לאו קפידא [הוא] ולזרוזה קא אתי קמ"ל:

נתנה לו בעל כרחו וכו'. בגמרא שם אמר רבא מתקנתו של הלל וכו' נתנה לו מדעתו מגורשת על כרחו אינה מגורשת וכו' איכא דאמרי אמר רבא וכו' נתנה לו בין מדעתו ובין בעל כרחו הויא נתינה. ובעטור כתוב ורבינו האי ז"ל פסק כלישנא בתרא ע"כ. ונראה לי שזה דעת רבינו לענין דינא אלא שרצה להחמיר לכתחלה בערוה החמורה וכתב ה"ז גט פסול וידוע ענין הפסול בדבריו ז"ל שלכתחלה לא תנשא ואם נשאת לא תצא ואם היה פוסק כלישנא קמא היה כותב אינה מגורשת ואם היה הדבר אצלו בספק היה כותב מגורשת ואינה מגורשת א"ו כך היתה סברתו ואף לענין ד"מ כן נתן לו ביתו או שדהו ע"מ שיתן לו מאתים זוז ונתנם לו בעל כרחו נתקיים התנאי ואף בקדושין כן אמר לה הרי את מקודשת ע"מ שאתן לך ר' זוז ונתן לה בעל כרחה מקודשת ויש מי שאמר שהדבר ספק הלכתא כמאן מתרין לישני ובגיטין וקדושין הוא ספק מגורשת וספק מקודשת ובממונא אי ארעא היא קיימא בחזקת מריה קמא ואי מטלטלין נינהו ומסרה ליד מקבל מספיקא לא מפקינן להו מיניה. ודברי רבינו האי ורבינו עיקר דהלכתא כלישנא בתרא:

חזר ואמר לה וכו'. (שם דף ע"ד:) בעא מיניה רבי אסי מר"י הרי זה גיטך ע"מ שתתני לי מאתים זוז חזר ואמר לה מחולין לך מהו וכו' א"ל אינה מגורשת ואמרו שם הטעם דלצעורה קא מכוין בשעת התנאי וכיון שלא נצטערה לא נתקיים התנאי:

מת בתוך ל' יום הואיל ושלמו הל' יום ולא נתנה אינה מגורשת. כך היא הגרסא האמתית בספרי רבינו ודין בפני עצמו הוא ואינו נמשך אחר מה שנזכר בסמוך בשאמר לה מחולין לך ודין זה פשוט אליבא דת"ק דברייתא דאמר שאינה יכולה לתת ליורשיו כמו שאזכיר בסמוך. והר"א ז"ל מצא נוסחא שהיה כתוב בה מגורשת וחשב הוא ז"ל שיהיה נמשך אחר מה שאמר רבינו חזר ואמר לה הרי הן מחולין לך וכתב עליו בהשגות א"א לא ידעתי מאין לו זה וכו'. ונוסחא משובשת נזדמנה לו לר"א ז"ל ומ"ש אינו דכי אמרינן לצעורה קא מכוין בשעת התנאי הוא ולא היה יודע אם ימות תוך זמן זה אם לא:

הלכה כב

אמר לה ה"ז גיטך וכו'. ברייתא שם ה"ז גיטך ע"מ שתתני לי מאתים זוז ומת וכו' ואמרו שם דבהא פליגי דת"ק סבר לי ולא ליורשי ורשב"ג סבר לי ואפילו ליורשי ורבינו פסק כת"ק וחלק הוא ז"ל בין אם אמר לה ע"מ שתתני לי מאתים זוז תוך ל' יום לאומר לה ע"מ שתתני לי מאתים זוז שבקבע לה זמן כיון שעבר הזמן ולא נתנה אינה מגורשת ובמקום יבם חולצת או מתיבמת ואם לא קבע לה זמן לעולם אין הגט בטל אע"פ שמת הוא ואפשר לקיימו ובמקום יבם חולצת ולא מתיבמת ויגעתי לבקש מאין לו זה ומצאתי סברת רבינו שהיתה בזה ממה שיתבאר פ"ט שהאומר ה"ז גיטך מעכשיו אם לא באתי מכאן ועד י"ב

חדש ומת בתוך הזמן שאע"פ שאי אפשר שיבא והרי היא מגורשת לא תנשא במקום יבם עד אחר הזמן כשיתקיים התנאי וזה הדין הוא בעיא דלא אפשיטא בגמ' דילן (דף ע"ו:) אם היא מותרת תיכף שמת או לאחר זמן והולכין בו להחמיר. ואף בירושלמי נראה שהוא במחלוקת ואיכא מ"ד אסורה לינשא. ומתבאר מזה שאע"פ שאי אפשר שיתבטל התנאי בשום פנים דכיון שמת ודאי לא יבא אע"פ כן אינה מותרת ואין מחזיקין אותה בגרושה עד שיהיה מקויים בפועל ואף כאן אע"פ שאי אפשר שיתקיים התנאי בשום פנים כיון שמת הבעל אין מחזיקין הגט בבטל כדי שתוכל להתיבם עד שיהיה התנאי מבוטל בפועל ואי אפשר להיותו מבוטל בפועל כיון שלא קבע זמן לפיכך חולצת ולא מתיבמת וזה דקדוק נפלא מורה על שכל רבינו. זה מה שנראה לי בדעתו ז"ל:

הלכה כג

הרי זה גיטך ע"מ שתתני וכו'. משנה שם (דף ע"ד) מחלוקת ופסק הלכה כן בגמרא. **ומ"ש או עד שיבטל התנאי** פי' שיכול לומר לה הרי זה גיטך בלא שום תנאי וא"צ לחזור וליטלו ממנה וליתנו לה. וכן כתבו ז"ל. ואינו דומה לדין הנ"ל בשאמר לה הרי את מותרת לכל אדם חוץ מפלוני שצריך לנטלו הימנה דשאני התם הואיל וקנאתו ליפסל בו מן הכהונה ואי אפשר שלא תפסל בו. ומכאן תלמוד שדין הנזכר למעלה באומר מחולין לך שאינה מגורשת שאם אמר להוי גיטא בלא שום תנאי מגורשת כך כתב הרשב"א ז"ל והן הן דברי רבינו:

הלכה כד

מי שנתגרשה על תנאי וכו'. מ"ש

רבינו שאם נתקדשה ונתבטל התנאי שאינה צריכה גט מן השני ואם נשאת שצריכה גט מן השני ואסורה לראשון. הוא מפני שמדמה דין זה לדין האשה שהלך בעלה למדינת הים ושמעה שמת ונתקדשה לאחר ובא הבעל שאינה צריכה גט משני ומותרת לראשון ואם נשאת צריכה גט משני ואסורה לראשון כמבואר פרק האשה רבה (יבמות פ"ז:) וכן מתבאר בדבריו הדמיון הזה. וכן נראה היקש זה בגמרא שאכתוב שם. ובהשגות בזה דברים וכן כתוב שם. א"א כמדומה לי שהוא מדמה זה הענין וכו' והיא מגורשת גמורה ואסורה לראשון (הילכך בין כך ובין כך צריכה גט משני ואסורה לראשון) ע"כ אני אומר וכו'. ואם עיין הר"א ז"ל בדברי רבינו עיון שלם לא היה כותב כאן מ"ש שהרי כתב רבינו אם לא נתקיים התנאי ובטל הגט. ונתבאר בדבריו למעלה באומר לה הרי זה גט ע"מ שתתני לי מאתים זוז ולא קבע לה זמן ומת קודם שנתנה לו שאע"פ שאי אפשר לתנאי להתקיים שאין הגט בטל. וכבר הארכתי בטעם זה למעלה. וכל שכן שהוא ז"ל

סובר שכל שבידה עדיין לקיימו ואפשר שיתקיים שאין הגט בטל וזה פשוט בדבריו ז"ל. ומ"ש כאן הוא בשהגט בטל כגון בתנאי שהוא בלאו ועשתה מעשה בבטולו או בתנאו שהוא כמעשה תוך זמן קצוב ועבר הזמן ולא נעשה או באי זה הדרך שיהיה שהתנאי מבוטל בפועל והגט בטל אבל בתנאי שבידה לקיימו הרי הדבר תלוי ואם נתקיים התנאי מגורשת היא למפרע כמו שנתבאר בתנאי שבע"מ ולא יאמר בזה רבינו שאינה צריכה גט ממי שנתקדשה לו ואלו נראין דברים ברורים וחלוק אמיתי:

פרק ט

הלכה א

המגרש את אשתו וכו'. דין זה באומר לאחר כו' שהיא מתגרשת לאחר זמן מבואר הוא בהיקש הקדושין לגירושין וכבר נתבאר כן בקדושין פ"ז מהלכות אישות ועוד יתבאר בסמוך שנזכר כן בגמרא בגירושין. **ומ"ש רבינו שאינו צריך לכפול התנאי** דבר ברור הוא בטעמו שהרי אין כאן תנאי אלא קביעות הזמן לחול המעשה ועוד שלא מצינו בגמרא שנזכר כפל ולא שאר משפטי התנאין בדין לאחר. ועוד מבואר בירושלמי בקדושין פרק האומר שהכל מודים שאם אמר לאחר שירדו גשמים מקודשת שא"צ לכפול. וזה מבואר:

הלכה ב

כיצד האומר לאשתו וכו'. מ"ש **רבינו שאם אבד הגט או נשרף וכו' שאינה מגורשת.** פשוט הוא שכל שאין הגט חל עד אותו הזמן צריך שיהיה קיים בשעה שהוא חל. ומתבאר מהדין שיתבאר בסמוך מהלכה והניחתו בצדי רה"ר:

הלכה ג

הלכה והניחתו בצדי וכו'. בכתובות פרק הכותב (כתובות דף פ"ו:) בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא ה"ז גיטך ולא תתגרשי בו וכו' א"ד א"ל מגורשת מדר"נ וכו' עד וצדי ר"ה לחוד. ופסק רבינו כלישנא בתרא ומתוך מ"ש פ"ב מה' מכירה בדין האומר לחבירו משוך פרה וכו'. ומ"ש כאן בדין הגט נראה שהוא סובר שהגמרא בשאלה זו מדמה דין גט בשאינו אומר מעכשיו לדין הפרה באומר מעכשיו והוכרח לזה מפני שזאת השאלה היא בהכרח כשאינו אומר מעכשיו דאי באומר מעכשיו כבר נתבאר פ"ז מהלכות אישות שהאומר מעכשיו ולאחר ל' יום מספקא לן אי תנאה הוי אי חזרה הוי ואי תנאה הוי אפילו נקרע או נשרף הגט מגורשת ואי חזרה הוי נמצא דמעכשיו שאמר לאו כלום הוא. וכן הכריחו הרמב"ן והרשב"א ז"ל שבעיא זו בלא מעכשיו היא והא דר"נ סבור

רבינו שהוא במעכשיו דאי לא תקשי אמסקנא דגמרא דפרק האשה שנפלו (כתובות דף פ"ב) שאמרו שאינו קונה אלא בדאמר ליה מעכשיו א"נ דהא דר"נ היא בכל גוונא ואנן לא קי"ל כותיה בפרה אלא בשאמר מעכשיו ומיהו ילפינן מינה לענין גירושין בשאינו אומר מעכשיו. והטעם בזה דפרה במה הוא קונה אותה במשיכה ולאחר ל' יום כבר כלתה משיכתו הילכך אם לא אמר מעכשיו לאו כלום הוא אבל הגט בכתב היא מגורשת והכתב עדיין הוא קיים ביום ל' והוא במקום (בר) קנייה אפילו בעלמא הילכך מגורשת זהו דעתו ז"ל. וראיתי להרב רשב"א שכתב דלענין הלכה גט ופרה שוין הן וכל שלא אמר מעכשיו והניחתו בצדי ר"ה אינה מגורשת וכו' ורמי בר חמא ורב חסדא הוו סברי דהא דר"נ הוא בלא מעכשיו וליתא דבמעכשיו הוא ולפיכך כל שלא אמר מעכשיו בגט אינה מגורשת ובפרה לא קנה ואם אמר מעכשיו בפרה קנה ובגט הויא לה מגורשת ואינה מגורשת דמספקא לן אי חזרה הוי אי תנאה הוי כמו שהזכרתי למעלה הילכך כיון שהניחתו ברשות שאינה שלה הויא לה ספק מגורשת. אלו דבריו ז"ל:

הלכה ד

וכן אם תלה וכו'. זה פשוט וכבר הזכרתי הירושלמי שהוא בלאחר שירדו גשמים:

הלכה ה

ומה בין המגרש וכו'. מ"ש רבינו **בדין המגרש על תנאי** כבר נתבאר למעלה פרק שמיני וכבר הארכתי בו.

ומה שכתב כאן בתולה גירושין בזמן וכו'. פשוט הוא שאין גירושין חלין עד שיגיע הזמן. וכבר נתבאר פרק שביעי מהלכות אישות שהמקדש ואומר הרי את מקודשת לאחר שלשים יום ששניהם יכולין לחזור בהם תוך הזמן לפי שאינן חלין עד הזמן שקבע. וכן אמרו בגמרא בגיטין (דף ע"ו:) הכל מודים היכא דאמר (לה) לכשתצא חמה מנרתיקה לכי נפקא קאמר. וכבר כתבתי פ"ח שיש מי שסובר אפי' בגיטין זמנו של שטר מוכיח עליו ולדבריהם ז"ל אפילו באומר לאחר שלשים יום ומת תוך הזמן חולצת ולא מתיבמת דה"ל כמעכשיו ולאחר ל' יום ואם נקרע הגט או שנאבד משמע ג"כ דלדעה זו הויא לה ספק מגורשת:

הלכה ו

הנותן גט ביד אשתו וכו'. פי' בשלא אמר לה הרי זה גיטך אלא שנתנו לה ואמר לה אם לא תתני וכו' ואף על פי שמשמעו שאם תתן תהיה מגורשת דמכלל לאו אתה שומע הן כיון שלא הזכיר גירושין בפי' ולא אמר לה הרי את מגורשת או הרי זה גיטך אינה מגורשת ואם אמר לה הרי את מגורשת ואם לא תתני מאתים זוז לא תהיי מגורשת הרי

זו מגורשת אף על פי שלא נתנה מפני שלא כפל תנאו וכפי מה שיתבאר פרק ששי מהלכות אישות בדעת רבינו:

הלכה ז

הרוצה לגרש על תנאי וכו'. זה מבואר בהרבה מקומות במשנה בהרי זה גיטך אם לא באתי ובמעכשיו אם לא באתי. והזכיר רבינו כפל באם לא באתי וכפי מה שנתבאר פרק ו' ופרק ז' מהלכות אישות:

הלכה ח

התנה עליה וכו'. פרק השולח (גיטין דף ל"ד) ההוא דאמר להו אי לא אתינא עד תלתין יומין וכו'.

ומה שכתב רבינו וחלה. מתבאר פירקא קמא דכתובות (דף ב':) בההוא לישנא דאמר רבא אין [טענת] אונס בגיטין וקי"ל הכי כדמוכח פרק השולח (גיטין דף ל"ד) ופרק כל הגט (גיטין דף ל') וכן הסכימו כל הפוסקים ז"ל. וכתבו מקצת המפרשים ז"ל שאף על פי שאין טענת אונס בגיטין ה"מ באונס דשכיח כגון עכבו נהר אי נמי כגון שכיח ולא שכיח כגון חולי או מיתה כדרך הארץ אבל אונסא דלא שכיח כלל כגון נפל עליו הבית או אכלו ארי אפילו בגיטין הוי טענת אונס ולא עדיפי גיטין מהמתנה בפירוש בדיני ממונות כל אונס שיולד שהאונס שאינו מצוי אינו בכלל כנזכר פרק י"ט מהלכות מכירה ולזה הסכימו הרמב"ן והרב רשב"א ז"ל וזה לא נתבאר בהלכות ולא בדברי רבינו. ועוד יתבאר בפרק זה דעת רבינו בדין אכלו ארי. ובעטור כתוב איתשיל קמי ריש כלה יש אונס בקדושין או לא ולא איפשיט ע"כ:

הלכה י

(ט-י)

התנה עליה וכו'. משנה בפ' מי שאחזו (גיטין דף ע"ז) ובגמרא תניא וכו' ה"ז גיטך כל זמן שאעבור מנגד פניך ל' יום והיה הולך ובא הולך ובא הואיל ולא נתייחד עמה (הרי זה גט ולא תנשא לאחר עד שיעברו ל' יום) ולגט ישן אין חוששין שהרי לא נתייחד עמה והקשו בגמרא וליחוש שמא פייס ותירצו באומר נאמנת עלי לומר שלא פייס איכא דמתני ליה אמתני' מעכשיו אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש (ומת בתוך י"ב חדש) הרי זה גט וליחוש שמא בא באומר נאמנת עלי לומר שלא באתי מאן דמתני לה אמתני' כ"ש אברייתא פי' שצריך להאמינה ומאן דמתני לה אברייתא אבל אמתני' הא לא אתא. פי' ואין צורך שיאמר נאמנת עלי לומר שלא באתי. ופי' הרב אלפס בתשובה וליחוש שמא פייס פירוש כיון שהיה הולך ובא אע"פ שלא נתיחד עמה ניחוש שמא פייסה

בדברים ומחלה התנאי ונמצאת אשת איש ונפיק מיניה חורבא ואמרינן בשאמר לה נאמנת עלי שלא פייסתי. וזה ששאלת למה אין אנו חוששין שמא פייס בשאר תנאין כגון ע"מ שתתני לי מאתים זוז וכיוצא בו הכא אם פייס ומחלה התנאי נמצא הגט בטל והיא אשת איש כמו שהיתה ונפיק מיניה חורבא אבל התנה עליה שתתן לו מאתים זוז או שתשמש את אביו ומחל לה התנאי הרי נמצא הגט קיים (והרי היא מגורשת ואם נאמר על גט קיים שאינו קיים) מאי איכפת לן ומה חורבא נפיק מיניה הילכך ליכא למיחש עכ"ל. וזה דעת רבינו שכל זמן שהיא מוחלת התנאי קודם שנתקיים יכול הבעל לבטל הגט. ובהשגות שטה אחרת. וכתב הרמב"ן ז"ל שיש גורסין ע"מ שאעבור מנגד פניך שלשים יום ואע"פ שכל האומר על מנת כאומר מעכשיו הקשו בגמרא וליחוש שמא פייס ומתוך כך כתב הרב ז"ל לפי גירסא זו למדנו בפירוש שהנותן גט לאשתו אף על פי שאמר לה מעכשיו אם התנה עליה תנאי וביטלוהו שניהם בטל הגט שאין התנאי כלום מאחר שביטלו אותו ואינם רוצים שיהא תנאי לפיכך האומר לאשה על מנת שתתני לי מאתים זוז אם רצו שניהם וביטלו התנאי הגט בטל ואע"פ שנתנה לו אחר מכאן כל זמן שלא קיימתו לתנאי אפשר לבטלו מדעת שניהם וכשמתקיים התנאי אחר מכאן כאילו לא נתקיים הוא (אחר מכאן) עכ"ל. וכתב הרמב"ן ז"ל שכן הוא דעת רבינו. עוד כתב ואם תשאל לדברינו והרי אמרו בראוה שנתיחדה עמו באפלה חוששין משום קדושין ולמה אין חוששין לבטול הגט דמתני' דמעכשיו אם מתי קיימא. ואין זו שאלה דהתם תנאי מתקיים בעל כרחן הוא והיאך יבטלו אותו אבל בעל מנת שתתני לי מאתים זוז אם קבלה עליה שלא תתקיים התנאי ולא תתגרש באותה נתינה בטל הגט מעתה ואצ"ל אם לא נתנה לשום תנאי ונתנה לשום מתנה דגט בטל אלא אפילו אמרה אחר כן נותנת אני ומקיימת התנאי כבר נתבטל שכיון שבידה לבטל התנאי שלא תתן מכיון שביטלוהו בטל הוא לגמרי ושוב אין לו קיום עכ"ל:

וכן האומר לאשה וכו'. זה מבואר שעד כאן לא אמרו בגמרא אבל אמתניתין הא לא אתא אלא כשאינו בעיר אבל כשהוא בעיר לדברי הכל חוששין. וכן מה שכתב **רבינו וכן כל התנאין שהן תלויין** כבר נתבארו למעלה בסמוך מדברי הרמב"ן ז"ל. ודע שדברי רבינו הם בתנאי שבעל מנת ולזה היה צריך לכתוב ואם רצתה ומחלה אותן שאם היו בתנאי שבאם כבר נתבאר ריש פרק שמיני שיכול הבעל לבטל הגט קודם קיום התנאי ואין צריך למחילת האשה: **ובהשגות** אמר אברהם חיי ראשי איני יודע מחילה זו וכו'. וכבר כתבתי דעת רבינו שהיא כדעת הרמב"ן ז"ל ועיקר:

הלכה יא

ה"ז גיטך מעכשיו וכו'. כבר הזכרתי דין זה למעלה והזכרתי שתי לשונות שיש בגמרא דאיכא מאן דאמר צריך לומר שנאמנת עלי שלא באתי ואיכא מאן דאמר שאינו צריך ורבינו פסק לקולא ואודיעך טעמו. הוא ז"ל סבור שאין חששות אלו דשמא פייס ושמא בא מדאורייתא מפני שבדין תורה העמד דבר על חזקתו וכיון שנתגרשה אין חוששין לדבר אחר שאין אנו רואים אותו ואין ספק מוציא מידי ודאי אלא שחכמים חששו בערוה החמורה. וזה שכתב רבינו למעלה יהיה הגט פסול וידוע בדבריו שכל מקום שהוא ז"ל מזכיר פסול הוא מדבריהם וכיון שכן נמצא שמחלוקת לשונות אלו הם בדרבנן והלך אחר המיקל. ויש מי שפסק לחומרא וכן כתוב בהשגות א"א זה אינו כלום וכו'. וכן דעת ר"ח ז"ל ובאמת שהסוגיא שבפרק כל הגט (גיטין דף כ"ט) קשה קצת לדברי רבינו ששם הביאו האי לישנא שצ"ל נאמנת עלי שלא באתי:

מת בתוך י"ב חדש וכו'. שם (דף ע"ב) בעיא בגמ' אם היא מותרת מיד דלא אתי או לאחר י"ב חדש דהא איקיים תנאיה וספקא לחומרא וכן פסקו לחומרא ההלכות:

הלכה יב

בריא שהתנה וכו'. (שם ע"ו:) במשנה זה גיטך אם מתי זה גיטך מחולי זה זה גיטך לאחר מיתה לא אמר כלום ובגמרא אמר אביי אם מתי שתי לשונות משמע משמע מעכשיו ומשמע לאחר מיתה אמר לה מהיום כמאן דאמר לה מעכשיו דמי לא אמר לה מהיום כמאן דאמר לה לאחר מיתה דמי ע"כ בהלכות מן הגמרא. ובגמרא אמרו שאינו כן לדעת ר' יוסי שאמר זמנו של שטר מוכיח עליו. ודעת רבינו כדעת ההלכות שלא לחוש לדברי ר' יוסי בגיטין כמ"ש ריש פ"ח ושם כתבתי שיש חוששין לדברי ר' יוסי וזהו דעת ההשגות כאן. וכך כתב שם א"א גם זה אינו כלום וכו' וכבר הארכתי בזה פ"ח:

הלכה יג

אמר לה ה"ז וכו'. גם זה במשנה שם (דף ע"ב) וכתב הרמב"ן ז"ל במהיום אם מתי שאפי' מת בו ביום הרי זו מגורשת:

הלכה טו

הרי זה גיטך לכשתצא חמה. בגמרא שם:

התנה עליה שאם תזרח חמה. שם (דף ע"ג) לא נחלקו אלא באם תצא (חמה מנרתקה) מה סבר לה כר' יוסי [דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו וה"ל כמהיום אם מתי כמעכשיו אם מתי ומר לא סבר לה כרבי יוסי] וה"ל כאם מתי גרידא ע"כ. ובהלכות והלכתא כרבנן וזהו דעת רבינו וכבר כתבתי למעלה כן:

הלכה טז

שכיב מרע וכו'. (דף ע"ב:) אמר רב הונא גיטו (של שכיב מרע) כמתנתו מה מתנתו אם עמד חוזר אף גיטו אם עמד חוזר. ומדברי ההלכות ורבינו נראה שהם מפרשים אותה כרש"י ז"ל שפירש דרב הונא בדיהיב ליה סתמא הוא והיה סובר רב הונא דאומדן דעתא הוא דה"ל כאומר אם מתי ואין הלכה כרב הונא דאמרינן התם רבה ורבא לא ס"ל הא דרב הונא גזרה שמא יאמרו יש גט לאחר מיתה. ובהלכות הילכך אם עמד אינו חוזר. ויש בפי' מימרא דרב הונא שיטות אחרות ולדברי הכל דינו של רבינו אמת:

הלכה יז

ה"ז גיטך מהיום וכו'. שם (ע"ג) ת"ר ה"ז גיטך מהיום אם מתי וכו' והקשו מ"ש רישא ומ"ש סיפא ואמרו שלחו מתם אכלו ארי אין לנו. עוד אמרו שם דברייתא משבשתא היא ופירשו הרמב"ן והרשב"א ז"ל דאסיפא קא מקשו היכי אמרי' באם לא אעמוד מחולי זה ונפל עליו בית וכו' ה"ז גט דהא מחולי זה מחמת חולי זה משמע והרי לא מת מחמת החולי אע"פ שמת מתוכו ולפיכך שלחו מתם אכלו ארי במי שאמר אם לא אעמוד מחולי זה אין לנו שיהא גט ע"כ דבריהם. וממה שאמרו אכלו ארי אין לנו ולא אמרו אכלו ארי אין זה גט פי' רבינו אין לנו שיהיה גט גמור ומתוך כך כתב ספק מגורשת וראוי להחמיר בערוה וחולצת ולא מתיבמת:

הלכה יח

הרי זה גיטך מעכשיו וכו'. שם (דף ע"ב) משנה הרי זה גיטך מהיום אם מתי מחולי זה ועמד והלך וכו' ומתבאר בגמרא אליבא דהלכתא שאפילו הלך בלא משענת אם מת מחמת חולי הראשון הרי זה גט:

ואם ניתק מחולי וכו'. שם נתבאר בגמרא ואע"פ שנאמר אליבא דרב הונא דאמר דשכיב מרע חוזר בגיטו אם עמד כ"ש הוא לדידן דאמרינן אם עמד אינו חוזר. וכתב הרשב"א ז"ל דמסוגיין דהתם שמעינן ששכיב מרע שנתן גט ואמר מהיום אם מתי סתם והבריא בטל גיטו ולא אמרינן אם מתי לעולם קודם שימות הוא קאמר אלא אם מתי מחולי זה קאמר והביא ראיה לזה אבל אם מתוך בוריו התנה במהיום אם מתי ודאי כל שמת בחייה קאמר וכל אימת דמאית הרי זו מגורשת דומה לע"מ שתצא חמה מנרתקה שסוף התנאי להתקיים והוא מתנה בכך עכ"ל:

הלכה יט

ובכל אלו התנאין וכו'. שם (דף ע"ג.) ת"ר ימים שבינתים וכו' וחכ"א מגורשת לכל דבר ובלבד שימות כך היא גרסת ההלכות והרבה מפרשים וכך היא גרסת רבינו והלכה כחכמים.

ומ"ש רבינו ובלבד שלא יתיחד עמה. כך מבואר כאן בהלכות וכבר נתבאר פ"ח:

הלכה כ

חולה שרצה וכו'. שם (דף ע"ה:) אתקין שמואל בגיטא דשכיב מרע אם לא מתי וכו' ואסיק רבא דאמר אם לא מתי לא יהיה גט וכו' ופירשו בגמרא אם לא מתי לא יהיה גט לא מקדים איניש פורענותא לנפשיה אם מתי יהא גט ואם לא מתי לא יהא גט בעינן הן קודם ללאו. ומדברי רבינו נראה שאינו אומר ואם מתי יהיה גט מעכשיו ומוכרח הוא ממ"ש כדי שיהיה התנאי כפול והן קודם ללאו ואם אמר מעכשיו כבר נתבאר פרק ששי מהלכות אישות שאין צריך לתנאי כפול ולא להן קודם ללאו באומר מעכשיו או על מנת, וכן נראה ממ"ש ולא רצה לגרשה מעכשיו כדי שלא תטרף דעתו. וצ"ע היאך יתקיים הגט בלא מעכשיו וכבר נתבאר למעלה שאם אמר הרי זה גט אם מתי מחולי זה שלא אמר כלום שמשמעו לאחר מיתה ואין גט לאחר מיתה וכבר הזכרתי למעלה בפרק זה זו המשנה והגמרא שאמרו כן. ואין לומר שלפי שכפל תנאו מועיל יותר דלא עדיף לקיום הגט כשכפל ואמר אם לא מתי לא יהא גט משאם לא הזכירו כלל שהרי הכפל לקיים התנאי הוא ואם לא כפל המעשה קיים והתנאי בטל וכאן נאמר שאם לא כפל המעשה בטל וכשכפל הכל קיים. ואפשר שהוא סבור שהכפל מוציא מידי משמע לאחר מיתה ומכניסו בכלל משמע תנאי והטעם שכשלא כפל הוא סבור שהוא כאומר לאחר מיתה ומפני כך אינו כופל שאין צורך לכפול בלאחר מיתה ולפיכך לא אמר כלום שאין גט לאחר מיתה אבל כשכפל מגלה דעתו שהוא אומר כן בתנאי ואומר משפטי התנאים ולכשיתקיים התנאי הרי זה גט. זה נראה בדעתו ז"ל ובדעת מי שאומר שבמעכשיו אין צורך לכפול התנאי ולא להן קודם ללאו ודחוק הוא. והרמב"ן והרשב"א ז"ל כתבו דהא דשמואל כשאמר מעכשיו הוא דאמר מהיום או מעכשיו דאילו אם מתי גרידא משנה שלימה שנינו הרי זה גיטך אם מתי לא אמר כלום אלא בדאמר מעכשיו היא. ומכאן הקשו לדברי הגאונים שאומרים שבמעכשיו אין צורך תנאי כפול ולא הן קודם ללאו והניחו הדבר בצריך עיון. ובעטור כתוב והא דלא אדכר הכא מעכשיו משום דהא כתיב בגיטא מיומא דנן ולעלם דאי לאו הכי הא קי"ל אם מתי דלאחר מיתה דמי ולא אמר כלום עד דאמר מעכשיו עכ"ל.

ומה שכתב רבינו לאחר שכותב התורף. הוא ממה שנתבאר פרק ח' שאין כותבין תנאי לפני התורף.

ומה שכתב והוא שיגיע הגט לידה קודם מיתה. פשוט הוא ומבואר בהרבה מקומות:

הלכה כא

בעל שאמר לאחד וכו'. ביבמות סוף האשה שלום בעא מיניה רבא מר"נ המזכה גט לאשתו במקום יבם מהו כיון דסניא ליה זכות הוא לה וזכין לאדם שלא בפניו או דלמא כיון דזימנין דרחמא ליה חוב הוא לה ואין חבין לאדם שלא בפניו א"ל תנינא חוששין לדבריה וחולצת ולא מתיבמת:

הלכה כב

אמר לעדים וכו'. בפרק מי שאחזו (דף מ"ו) במשנה וכדברי ת"ק:

כתבוהו אחר הזמן וכו'. במשנה שם:

הלכה כד

(כג-כד)

אמר להם כתבו וכו'. שם (דף ע"ז) ת"ר לאחר שבוע שנה לאחר שנה חדש לאחר חדש שבת ושאלו לאחר שבת מאי ופשיטו חד בשבתא תרי ותלתא בתר שבתא, ארבעה וה' ומעלי שבתא קמי שבתא ע"כ, וזה פירושה לפי הנראה מדברי רבינו אמר לאחר שבוע אין כותבין אלא תוך שנת אחר השבוע [שהוא שנה ח'] ולא בתשיעית אבל ודאי תיכף אחר שביעית כותבין כל שמינית. ובאומר לאחר שנה כותבין מיד בתוך חדש ראשון משנה שניה וכן באומר לאחר חדש. וזהו שכתב

רבינו אין כותבין אלא עד שנה מאחר השבוע וכתב כותבין מאחר יום השבת עד סוף יום ג'. וקצת קשה לי לזה **מ"ש כתבו ונתנו לה לאחר שני שבתות מחדש שני** ולפי זה היה לו לומר לאחר שבת ראשונה מחדש השני. ורש"י ז"ל מפרשה באומר אם לא באתי וכן כתב לאחר שבוע זו ממתינין לו שנה שמינית דכל שנה שמינית קרויה אחר שבוע עכ"ל. ושם בגמרא אמרו תניא רבי אומר לאחר הרגל ל' יום ואמרו דלית הלכתא כוותיה ופירש"י ז"ל אם לא בא אחר הרגל צריך להמתין עד ל' עכ"ל. ורבינו לא כתב דין אחר הרגל לפי שלא נתבאר בגמ' כמה הוא קרוי אחר הרגל:

הלכה כה

נתייחד עמה וכו'. דין זה אינו מבואר בגמרא ורבינו הוציאו מדין ק"ו כמ"ש. ויש מן האחרונים ז"ל חולקין עליו והרמב"ן כתב נראה שאם אמר לעדים כתובו ונתייחד אחר כך עמה והן אחרו וכתבו אם משנכתב זמנו לא נתייחד עמה הרי זה גט כשר שאין כאן

לחוש משום שמא יאמרו גיטה קודם לבנה ולא נתברר לי דברי הרב רבינו משה ז"ל שאמר נתייחד עמה ואחר שאמר להם וכו' וק"ו הדברים וכו' ואין ק"ו זה כלום ואזלינן בתר טעמא. ואפשר שלא כיון הרב אלא לחוש לפייס ומדינא ודאי דיש לחוש שמא פייס אלא אם כן אמר נאמנת עלי שלא פייסתי עד כאן בפרק כל הגט. ובאמת שכוונת רבינו אין לחוש לפייס בלבד ולהיותה ספק מגורשת שהרי כתב ואם כתבו ונתנו לה אחר שנתייחד עמה אינו גט ויתבאר בדבריו פרק י' שכ"מ שכתב הוא אינו גט ר"ל שאינה מגורשת כלל. ויש לדון בדבריו ולומר דיו לבא מן הדין להיות כנדון שהרי כשנתייחד עמה אחר נתינת הגט אפילו בעדים כיון שלא ראינו שבא עליה אינה אלא ספק אשת איש כנזכר פרק עשירי וכאן היאך דן אותה בודאי אשת איש כנזכר הואיל ומדין קל וחומר הוא למד ובודאי שדעתו היה ללמוד פסול הגט מדין קל וחומר ובטולו מן הסברא שהוא סבור שכל שנתייחד אחר האמירה הרי הוא כאילו ביטל בפירוש שליחותם דודאי חזר בו ואינו רוצה לגרשה ואע"ג דגלוי דעתא בגיטא לאו מילתא היא כנזכר פ"ו כיון שעשה מעשה שנתייחד עמה בטל השליחות לגמרי ולא דמי לגט ישן דאם נתגרשה בו תנשא כנזכר פ"ג דהתם הוא עצמו עשה מעשה הכתיבה אחר היחוד אבל כאן שאחר שנתייחד לא עשה כלום כבר נתבטל שליחותם ואין במעשיהם כלום זהו דעתו ז"ל. ובעטור כתוב וחזינא להו לרבוואתא דכ"מ שנתייחד עמה בטל הגט לגמרי וצריכה גט שני עכ"ל. ואפשר שכוונת הגאונים ז"ל הוא על הדרך שהזכיר רבינו ז"ל כאן והרשב"א הסכים בפרק הזורק לדעת הרמב"ן ז"ל שכתבתי למעלה שאין הגט בטל אלא פסול משום חשש פיוס:

הלכה כו

אמר לעשרה וכו' אחד כותב וכו'. ברייתא כלשונה בסוף פרק התקבל (גיטין דף ס"ז:):

הלכה כז

אמר לעשרה וכו'. שם (דף ס"ו:) במשנה אמר לעשרה כתבו ותנו גט לאשתי אחד כותב ושנים חותמין. **ומה שכתב רבינו ואפילו היה הכותב אחד משני העדים וכו'** זהו חתם סופר ועד שהוא כשר לדעת רבינו והגאונים וכבר הארכתי בזה פרק שני ושם כתבתי שיש חוששין בזה:

אמר להם וכו'. שם במשנה:

ואם מנאן וכו'. ובגמרא (דף ס"ז:) איבעיא להו מנה אותן מהו רב הונא אמר מנה אינו ככולכם רבי יוחנן משום ר"א דמן רומא אמר מנה הרי הוא ככולכם אמר רב פפא ולא פליגי הא במנה כלהו והא במנה מקצתייהו אמרי לה להאי גיסא ואמרי לה להאי גיסא,

ומפני שלא נתבאר בגמרא באי זה צד הוא ככולכם אם במונה כולם אם במונה מקצתם כתב רבינו דבכל גוונא הוא כאומר כולכם. ובירושלמי אמרו המונה הרי הוא ככולכם.
ומ"ש רבינו ושנים שחותמין וכו'. פרק המביא תניין (גיטין דף י"ח:) אמר לעשרה כתבו גט לאשתי אמר רבי יוחנן שנים משום עדים וכולן משום תנאי ורשב"ל אמר כולם משום עדים ואוקימנא לה דאמר כולכם מאי בינייהו איכא בינייהו דחתום בי תרי מינייהו ביומיה ואינך מכאן עד עשרה [ימים מ"ד משום תנאי כשר ומ"ד משום עדים פסול] אי נמי כגון שנמצא אחד מהם קרוב או פסול מאן דאמר משום תנאי כשר [ומאן דאמר משום עדים פסול] וידוע שהלכה כרבי יוחנן:
מת אחד מהן. במשנה פרק התקבל (גיטין דף ס"ו:):
היה אחד משנים וכו'. שם פרק המביא (דף י"ח:) אי חתום בתחילה קרוב או פסול אמרי לה כשר ואמרי לה פסול אמרי לה כשר תנאי הוא אמרי לה פסול דאתי לאיחלופי [בקיום] שטרות דעלמא ופסק רבינו כלישנא בתרא ופי' דילמא אתי לאיחלופי בקיום שטרות דעלמא שמא יאמרו עד פסול כשר לעדות שאר שטרות בעת שיהיו העדים רבים. ופרק חמישי מהלכות עדות כתב שטר שהיו עדיו מרובין ונמצא אחד מהן קרוב או פסול או שהיו בהם שנים קרובים זה לזה והרי אין העדים קיימים כדי לשאול אותם אם יש שם עדות ברורה שכולן ישבו לחתום שהרי נתכוונו להעיד הרי זה בטל ואם לאו תתקיים העדות בשאר ולמה מקיימין העדות בשאר שהרי אפשר שחתמו הכשרים והניחו מקום לגדול לחתום ובא זה הקרוב או הפסול וחתם שלא מדעתם אע"פ שהעד החותם מתחלה בשטר הוא הפסול הרי השטר כשר עכ"ל. ומכאן אתה למד שכוונת רבינו בכאן הוא מ"ש הר"א ז"ל בהשגות וכן כתוב שם א"א נ"ל שיש כאן שבוש ואולי יאמר וכו' בודאי שזו היא כוונת רבינו והוא פירוש למה שנזכר כאן בגמ' ונתן טעם הוא מפני מה אנו אומרין כן בגט ולא בשאר שטרות לפי שעיקר הגט הוא בעידי מסירה ואפילו חתום בעדים צריך ליתנו לה בפני עדים כנזכר פרק ראשון מה שאין כן בשאר שטרות. ואין לומר שרבינו סבור שלא הוכשרו עדי מסירה אלא בגיטין אבל שאר שטרות אם אין שם עדים חתומין בהן אפילו נתנן בפני עדים אינן כלום שהרי פרק י"א מהלכות מלוה ולוה הכשירן אלא ודאי כונתו שאין עדי מסירה עיקר בשאר שטרות כמו בגיטין ודין שאר שטרות החתומים בהן כשרין ופסולין יתבאר פרק חמישי מהלכות עדות:

הלכה כח

תקנו חכמים. בגמרא בסוף פרק התקבל:

הלכה כט

ולמה אמרו חכמים. כבר הזכיר רבינו פרק ראשון שאין עדי הגט חותמין זה בלא זה וכאן באר הטעם הנזכר בגמרא פרק קמא (דף י':) כמו שכתבתי שם:

הלכה ל

אמר לשלשה שנים מכם וכו'. בפרק התקבל (גיטין דף ס"ג) מעשה ופסק הלכה בגמ' שם:

הלכה לא

אמר לשנים וכו'. זה מתבאר ממה שאמרו פרק כל הגט (גיטין דף כ"ט:) בההוא גברא דשדר גיטא לדביתהו וכו' ומסקנא דגמרא שם לפי גירסת רבינו שהראשון הוא שליח שלא ניתן לגירושין ואינו יכול הוא עצמו ולא אחר תחתיו לגרשה אלא אותו שהזכיר הבעל כמ"ש למטה נתן לו הגט ואמר לו הולך גט זה לאשתי ואמר איני מכירה וכו' וכן כתבו בהלכות וכן הלכתא דשליח שלא ניתן לגירושין הוא ולא משוי שליח ע"כ. ומשם למד רבינו דין זה שכתב כאן. **ומה שכתב כיצד יעשה** פשוט הוא שזו תקנתן ואין בה משום חשש.

ומה שכתב ורבותי הורו בגט זה דבר שאינו נראה וכו'. כמדומה לי שנתכוון על מ"ש ההלכות פרק התקבל אמר לשנים כתבו ותנו לשליח מהו וכו' וכבר הזכרתי בעיא זו בפרק שני ושם כתוב בהלכות ותיקו דאיסורא לחומרא הילכך לא מצו אינהו למהוי שלוחין דהולכה דחיישינן דילמא סלוקי סליק להו הרי שעשו דין זה שכתב רבינו בכאן ספק מגורשת והוא סבור אינו גט והבעיא ההיא דרך אחרת יש לה וכבר בארתיה בארוכה בפ"ב:

הלכה לב

אמר לסופר כתוב לי גט וכו'. בכאן מצאתי נוסחאות מתחלפות והנוסחא הנכונה כך היא כתבו ונתנו לבעל וכו' (עיין בפנים) זו היא הנוסחא האמיתית והטעם בזה הוא מפני שכבר נתבאר ששליח הולכה אינו צריך למנותו בפני עדים כנזכר פ"ו ומ"מ דוקא כשהגט חתום כמו שכתב רבינו אבל כשאינו חתום ה"ל ספק מינהו שליח ספק לא מינהו ואפילו יודה הבעל הויא לה ספק מגורשת ודומה לזה קצת יתבאר פי"ב בעדות השליח והודאת הבעל שהיא ספק מגורשת אבל כשיש שם עדים על השליחות ונתנו לה השליח בפני עדים הויא לה ודאי מגורשת שכבר נתבאר פ"א שאין עדי חתימה מעכבין בגט כל שנתנו לה בפני עדים וכאן כיון שיש ב' עדים על השליחות הרי השליח כבעל עצמו והויא לה ודאי מגורשת כשנתנו לה השליח בעדים וזה ברור:

הלכה לג

האומר לשליח תן גט זה וכו'. משנה פ' התקבל (גיטין דף ס"ה):
אל תתנהו לה. פרק כל הגט (גיטין דף כ"ט) בסוגיא מבוארת:
תנהו לה. תוספתא:

הלכה לד

וכן האשה. במשנה פרק התקבל (גיטין ס"ה) ופשוט הוא שאף באשה אם אמרה לו הרי הוא במקום פלוני שאינה אלא מראה מקום היא לו וכדין הבעל:
הבא לי גיטי ממקום פלוני. משנה שם כתבתיה פ"ו ובארתי שם הטעם. ובספרים שלנו כתוב במשנה הבא לי גיטי ממקום פלוני ורבינו הוא גורס למקום פלוני וב' הדברים אמת מן הטעם שכתבתי פ"ו:

הלכה לה

האומר לשלוחו. משנה ובגמ' פרק התקבל (גיטין דף ס"ב) ופרק כל הגט (גיטין דף כ"ט) ואוקמוה בגמרא שם ונחלקו הגאונים בפסק הלכה ודעת ההלכות נוטה לדברי מי שפסק דבין אמר לו הולך בין אמר לו את הולך אם לא חלה אינו משלחו ביד אחר ואם חלה או נאנס ה"ז משלחו ביד אחר וכ"נ מדברי הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל וכבר נתבאר פ"ז שאף השליח השני יכול למנות אחר תחתיו והוא שחלה או נאנס:
ואם אמר לו טול. במשנה שם (כ"ט) ואם אמר לו טול הימנה חפץ פלוני לא ישלחנו ביד אחר שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר ובגמרא מחלוקת ר"י ור' שמעון בן לקיש ואמרו שם דכ"ע היכא (דאמר ליה טול לי ממנה חפץ פלוני ותן לה גט זה ושלח השליח גט זה ביד אחר והלך אותו האחר) ונפקא אתתא לאפיה ויהבא ליה חפץ והדר שקלא מיניה גיטא כ"ע לא פליגי דגיטא מעליא כי פליגי היכא דאמר ליה שקול מינה חפץ (פלוני) והדר הב לה גיטא ואזל איהו ויהיב גיטה והדר שקיל מינה חפץ ר"י פוסל בו וכל שכן בשלוחו ר"ל מכשיר בשלוחו וכל שכן בו ע"כ בהלכות מכוונת הגמרא. וידוע שהלכה כרבי יוחנן ונתבארו דברי רבינו:

הלכה לז

אמר לו תן לה הגט. ממה שאמרו כי פליגי היכא דאמר לו שקול מינה חפץ והדר הב לה גיטא למד רבינו שאפילו רבי יוחנן לא נחלק אלא בשהקדים הבעל בדבורו לקיחת החפץ לנתינת הגט אבל כשהקדים נתינת הגט ללקיחת החפץ אפילו רבי יוחנן מודה דאי לא לשמעינן רבותא אליבא דרבי יוחנן דהילכתא כותיה. ויש מן המפרשים סבורים כדעתו אבל הרמב"ן ז"ל כתב כי פליגי היכא דאמר ליה. וכך פירושו דה"ה נמי אי אמר ליה הב

לה גיטא ושקול מינה חפץ דק"ל לתקוני שדרתיך לא לעוותי כדאמרינן בכתובות בהב זוזי ושקול שטרא אלא גמרא הכא לא נחת להההוא דינא והיינו דלא קאמר דכ"ע היכא דאמר ליה הב לה גיטא ושקול חפצא גיטא מעליא הוי אלמא ההוא בדינא דלתקוני שדרתיך תליא כנ"ל. ויש מחלקים בזה בין זוזי דשטרא לגיטא וחפץ ואינו מתחוור עכ"ל. והדין ההוא מזוזי ושטרא כבר נתבאר בדברי רבינו פ"א מהלכות שלוחין ושותפין אבל כאן שכבר קבל החפץ בסוף אע"פ שלא קבלו קודם נתינת הגט כיון שהבעל לא הקדימו בדבריו ה"ז גט, זה דעתו ז"ל. ונ"ל טעם לחלק ביניהם דכל שהבעל לא הקפיד אין לשליח להקפיד דמה יועיל לה קבלת הגט אם לא תתן לו החפץ והרי אינה מגורשת בקבלתו אלא א"כ נתנה החפץ מה שאין כן בזוזי ושטרא אבל כשהבעל הקדים לקיחת החפץ לנתינת הגט אע"פ שלא היה צריך להקפיד בזה כיון שהקפיד קפידתו קפידא וזהו שאמרו שם במלתיה דרבי יוחנן נעשה כאומר לו אל תגרשנה אלא בבית וגירשה בעליה בימין וגירשה בשמאל לומר שכל שהוא מקפיד אפי' בדברי הבאי קפידתו קפידא ואע"פ שרבינו כתב למעלה בסמוך בדבר שסתם בני אדם מקפידין עליו. מ"ש נ"ל נכון. ואפשר שכוונת רבינו הוא לומר שסתם בני אדם מקפידין על כיוצא בזה בעלמא כך נ"ל:

הלכה לח

נתן לשליח הגט וכו'. זה פשוט ונלמד מדין האומר אל תתנהו לה אלא במקום פלוני הנזכר למעלה:

וכן אם אמר לו כו'. ג"ז פשוט ונלמד מהדין שיתבאר בסמוך וכ"ש הוא:

הלכה לט

נתן לו את הגט. פרק כל הגט (גיטין דף כ"ט:) ההוא גברא דשדר גיטא לדביתהו כו' ושם נתחלפו הגרסאות וכבר כתבתי למעלה שגרסת רבינו היא כגרסת ההלכות דרב אשי דהוא בתרא סבירא ליה כלישנא בתרא דגמרא דכי ה"ג אין הראשון יכול לגרשה אבל לפי גרסת ר"ח יכול הוא לגרשה. וכתב רשב"א ומיהו אנן כחומרי הגרסאות נקטינן והוא עצמו אינו מגרשה וכל שכן שאינו עושה שליח אחר תחתיו עכ"ל. ולפי דבריו אם גירשה הראשון או שלוחו הויא לה ספק מגורשת:

הלכה מ

נתן הגט לשליח וכו'. שם ההוא גברא דשדר לה גיטא לדביתהו אמר ליה לשליח לא תיתביה ניהלה (אלא) עד תלתין וכו' והקשו וליחוש שמא פייס וכו' והוינן בה וליחוש שמא בא ואמר רבה בר רב הונא הכי אמר אבא מרי משמיה דרב באומר נאמנת עלי לומר שלא באתי ואיכסיף רבא מחמת קושיא זו ואמרו שם לסוף איגלאי מילתא דארוסה

הואי אמר רבא אם אמרו בנשואה יאמרו בארוסה ע"כ בגמרא ונתבארו דברי רבינו. **ומ"ש שאם לא היה בעלה במדינה שאין חוששין לו** נראה שהוא כפי שטתו שפסק למעלה בפ' זה דבאומר מעכשיו אם לא באתי אין חוששין שמא בא ואינו צ"ל נאמנת עלי שלא באתי לפי שאין דרך לבא בצנעה ואף כאן אין חוששין שמא בא בצנעה ונתפייס עמה ובטל הגט אבל לפי השטה האחרת אפילו אינו עמה במדינה י"ל שחוששין שמא בא בצנעה ונתפייס עמה. וכבר הארכתי למעלה בפרק זה בביאור דעות אלו:

פרק י

הלכה א

כל מקום שאמרנו וכו'. זה כתב לבאר לשונו אבל בגמרא אין שם כלל לפי שיש פסול בטל לגמרי ויש פסול דלכתחלה לא תנשא ויש לכל אחד מהם הוכחה על כוונתו לפי ענינו. ורבינו דקדק בלשונו וחלק ביניהם כמ"ש וכבר דקדקתי בזה במקומות שנ"ל לדקדק בדבריו ז"ל. ועל מ"ש בגט בטל שאם היה בעלה כהן לא נאסרה על בעלה כתוב בהשגות א"א לא הכל שוין בדבר זה וכו'. ואני אומר שרבינו סמך לו על מה שאמרו פרק כל הגט (גיטין דף כ"ד:) אמר שמואל כ"מ ששנו חכמים גט פסול פסול ופוסל פירוש לכהונה ונחלקו על זה שם והעלו בהלכות שאין הלכה כמותו אלא כזעירי ורב אסי ורבי יוחנן שכולן שוין שכל הפסולין שהזכירו שם במשנה אינן פוסלין בכהונה חוץ מפסול אחד שהזכיר במשנה שם מחמת חשש ברירה שנחלקו בו כדאיתא התם אלמא גט בטל אינו פוסל בכהונה וכן עיקר. ומ"ש הר"א ז"ל שאם נתקדשה לאחר שצריכה גט ממנו אין כן דעת רבינו כמו שיתבאר למטה:

חוץ מן המגרש. במשנה ביבמות פרק האשה רבה (יבמות דף צ"ד) אמרו לה מת בעליך ונתקדשה וכו' בגמרא א"ר יהודה אמר רב הוה ליה לרבי אלעזר (בן מתיא) למדרש ביה מרגניתא (בהאי קרא) ודרש ביה חספא (פי' דבר שלא היה צריך לאומרו) ואמרו מאי מרגניתא אשה גרושה מאישה אפילו לא נתגרשה אלא מאישה פסולה לכהונה והיינו ריח הגט שפוסל בכהונה. ובהלכות כגון דאמר לה הרי את מגורשת ממני ואין את מותרת לכל אדם אע"ג דלעלמא לא הוו גירושין ולא שריא לאינסובי בהאי גיטא לדידיה מיהא איפסילא ליה דאי כהן הוא איפסילא מיניה ע"כ. וסובר רבינו שזו אסמכתא הוא ופיסול זה אינו אלא מדבריהם. ונראה מדבריו שאין כאן מלקות אם החזירה אחר כן וקשיא לי שהרי פרק המגרש נראה דמדאורייתא הוא ששנינו שם (דף פ"ב) המגרש את אשתו וא"ל הרי את מותרת לכל אדם אלא לאיש פלוני רבי אליעזר מתיר וחכמים אוסרין ובגמרא

אמר ר"י דטעמיה דר"א מהכא אשה גרושה מאישה לא יקחו אפילו לא נתגרשה אלא מאישה פסולה מן הכהונה אלמא הוי גיטא ורבנן איסור כהונה שאני ע"כ לשון הגמרא. ואם פיסול זה אינו מן התורה היכי הוה יליף מיניה ר' אליעזר היתר האשה לעלמא ורבנן למה להו למימר איסור כהונה שאני לימרו התם לאו מדאורייתא הוא. ואולי רבינו סבור דלפי שטתו של ר"א השיבו זה בגמרא דאפילו תמצא לאמר דפיסול זה מדאורייתא ליכא למילף מיניה היתר לעלמא דאיסור כהונה שאני שרבה הכתוב בכהנים מצות יתירות והחמיר בהן או שהוא מפרש איסור כהונה שאני שאין איסור זה אלא מדבריהם ואין ללמד ממנו היתר וזה דוחק, וקושיא זו צ"ע לדעת רבינו:

הלכה ב

וכל מקום שאמרנו וכו'. מה **שכתב ואם נשאת לא תצא** ולא חלק בין יש לה בנים לאין לה בנים כך כתב רבינו האי בתשובה כל מקום שאמרו בו הולד כשר אם נשאת לא תצא אף על פי שאין לה בנים עכשיו וכתב הרמב"ן שהוא מבטל דעתו לדעת הגאון ויש לזה עיקר בפרק המגרש בגמרא:

הלכה ג

וכל מקום שאמרנו וכו'. זה פשוט שכל ספק גט כך הוא דינו:

וכן אם גירש וכו'. **מ"ש שהיא מותרת לבעלה** הוא בישראל כמו שנתבאר ולא הוצרך לומר כן שהרי אפילו נתגרשה בגט גמור רשאי להחזירה כל זמן שלא נתקדשה לאחר וזה פשוט ולא כתבו רבינו אלא מפני שהיה רוצה לומר א"צ לחדש הנישואין וכו' וברור דבריו דודאי צריך הוא לקדשה שנית ולא מבעיא בגט פסול שהיא כפנויה מן התורה אלא אפילו בספק מגורשת הרי היא ספק פנויה ואין לה לעמוד תחתיו אלא בקידושין גמורים וזה פשוט ומתבאר מהרבה מקומות אבל הנישואין אין צריך לחדשה ולברך והטעם נראה שהוא כספק מגורשת ומפני שאין מברכין על הספקות כפי שטת רבינו בהלכות ברכות וכבר כתבתיה בספר זמנים בשני מקומות ואפי' במגורשת בגט פסול סובר הוא ז"ל שכיון שאינה פנויה גמורה אין לברך, וחדוש הכתובה כבר נתבאר פרק ט"ז מהלכות אישות שהמגרש את האשה והחזירה סתם על כתובתה הראשונה החזירה ומכל מקום סבור רבינו בגירושין גמורים שצריך הוא לחדש ולכתוב אבל בספק מגורשת כיון שלא היתה יכולה לגבות כתובתה אין צריך לחדשה והשוה לזה גט פסול, ונראה שאינה גובה בו כתובה שהרי אינה רשאה לינשא לאחר לכתחלה ולא קרינא ביה לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי:

הלכה ד

כל מי שנשאת. במשנה פ' הזורק (גיטין דף פ') שינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה והדרכים האלו הם תצא מזה ומזה וצריכה גט מזה ומזה ואין לה כתובה מזה ומזה והולד ממזר מזה ומזה כמו שיתבאר למטה ואין זה ודאי אלא בנשאת וכנזכר פ' האשה רבה בדין האשה שהלך בעלה למדינת הים כמו שיתבאר והיקש זה שהקישן רבינו פשוט הוא וכ"נ מן הגמרא:

הלכה ה

וכן הדין באשה וכו'. משנה ריש פרק האשה רבה (יבמות דף פ"ז:). **ומ"ש בין שהיה בעלה פקח**, הוא בירושלמי בפרק חרש אשתו של חרש שהלך לו בעלה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעליך והלכה ונשאת לחרש או לפקח ואח"כ בא בעלה תצא מזה ומזה אשתו של פקח שהלך בעלה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעליך והלכה ונשאת לחרש ואח"כ בא הפקח הוינן סברין מימר יוציא החרש ויקיים הפקח עוד היא באילין קנסיא, ע"כ לשון הירושלמי וזה מבואר:

הלכה ו

הרי שנתקדשה וכו'. מבואר שם (דף צ"ב) במשנה בדין האשה שהלך בעלה למדינת הים והטעם בגמרא והקיש רבינו גט בטל לזה כמו שנזכר למעלה:

הלכה ז

האשה שנשאת וכו'. שם (דף פ"ז:) לא זה וזה זכאין לא במציאתה ולא במעשה ידיה ולא בהפרת נדריה, ופירוש השני מדינא והראשון אמרו בגמרא (דף צ"ב) טעמא מאי אמור רבנן מציאת אשה לבעלה כי היכי דלא תהוי ליה איבה הכא תהוי לה איבה ואיבה וכו' וטעמא מאי אמרי רבנן מעשה ידיה לבעלה משום דקא אכלה מזוני הכא כיון דמזוני לית לה מעשה ידיה לאו דידיה ולא בהפרת נדריה טעמא מאי אמר רחמנא בעל מיפר כדי שלא תתגנה (על בעלה) הכא תתגנה ותתגנה ע"ש. וכתב הרשב"א ז"ל מסתברא מדלא תני ירושתה ש"מ דראשון יורשה והדין נותן דאיהו דלא עבד איסורא אמאי קנסינן ליה דהא תני כלהו דלית ליה ויהבינן בהו טעמא אבל ירושתה דלאחר מיתה וזוכה בה דבר תורה אמאי מפסידין ליה והאריך בזה:

וכל פירות וכו'. שם ואין לה (לא) כתובה ולא פירות ולא מזונות ולא בלאות לא על זה ולא על זה ואם נטלה מזה ומזה תחזור, ובהלכות ולא פירות פירוש פירות שאכל הבעל מנכסי מלוג לאחר שנשאת לשני ע"כ, וכן מבואר בירושלמי ובגמרא (דף פ"ט) ולא פירות תנאי כתובה ככתובה דמי ופי' הרשב"א דמשום שהוא חייב לפדותה מתנאי

כתובה תחת פירות ועכשיו אילו נשבית אינו פודה אותה היה בדין שתוציא ממנו פירות שאכל אלא מפני שהוא אומר לה אני כדין אכלתי ומה שאיני פודה אותך מפני שאין לך כתובה ותנאי כתובה ג"כ אין לך, ובירושלמי הדא דתימא בשאכל עד שלא בא הראשון אבל אם אכל משבא הראשון מוציאה, וכתב הרשב"א פרק הזורק דה"ה בגט בטל אם אכל משנודע פסולו של גט, ולא נכתב זה הירושלמי בהלכות וגם רבינו לא הזכירו:

ואין לה כתובה. ממ"ש פי"ז מהל' אישות שאין בכלל כתובה אלא העיקר והתוספת נראה שהוא סבור שהנדוניא אינו בכלל כתובה וכן נראה מן הגמ' (דף פ"ט) שאמרו מ"ט תקינו לה רבנן כתובה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה הא תהא קלה בעיניו להוציאה ואין טעם זה מספיק לנדוניא, (וכן) [ודין] הנדוניא שהוא נכסי צאן ברזל או נכסי מלוג כנזכר שם (והוא) מבואר ולא בלאות ופירשו בהלכות מה שבלה מנכסי צאן ברזל ואבד לגמרי אינו משלם לה תחתיו אבל בלאות שהן קיימין יש לה ונוטלתן כדגרסינן בכתובות וכו' זנתה לא הפסידה בלאותיה קיימין ע"כ. וכן דעת רבינו שכל מה שהוא קיים בין מנכסי צאן ברזל בין מנכסי מלוג נוטלת והפסידה השאר וכן הסכימו הרמב"ן והרשב"א ז"ל:

והולד מן השני וכו'. שם והולד ממזר מזה ומזה ואמרו בגמרא (דף פ"ט:) בשלמא משני ממזר אלא מראשון אמאי אשתו היא וישראל מעליא הוא וקא שרינן ליה בממזרת ואמרו שם א"ר יוחנן אסור בממזרת ואמאי קרו ליה ממזר לאוסרו בבת ישראל. ופירוש רבינו בשבא עליה הראשון קודם שגירש השני וכן פירשו ז"ל והכרח הוא דודאי אחר שגירשה השני אפילו היה הראשון כמחזיר גרושתו אחר שנשאת הא קיימא לן שאין ממזר מחייבי לאוין ולא קנסו בהן חכמים אבל נתגרשה מן השני עשאוה כאשת איש מן השני מדבריהם:

גירשה השני. בירושלמי הדא דתימר בשנטלה (הכתובה או המזונות) משבא הראשון אבל אם נטלה עד שלא בא הראשון כמה דלא מפקא כתובה מיניה כך (הוא) לא מפקא מינה ע"כ ונזכר בהלכות:

הלכה ח

וכן הדין באחין. שם (דף צ"ד:) בהאשה רבה תניא כל עריות שבתורה אין צריכות הימנו גט חוץ מאשת איש שנשאת על פי בית דין או על פי עדים ורבי עקיבא מוסיף אף אשת אח ואחות אשה, ובגמרא מתבאר שאשת אח ואחות אשה הוא דוקא בקידושין ולא בנשואין וענינן הוא כפי מה שבאר רבינו וכתוב בהלכות (והלכתא כוותיה דרבי עקיבא דקם ליה כרבי יוסי דהלכתא כוותיה כדבעינן למימר קמן) ע"כ.

ומ"ש רבינו ושמע שמתה. הוא בעדים כמו שיתבאר פ"ג מהלכות יבום. ודע שאחות אשתו זאת אם יש לה בעל ושמעו בו שמת ואחר כך בא בין ששמעו על פי עדים בין בעד אחד הרי זו אסורה לבעל כדעת ההלכות:

הלכה יא

כתב הסופר וטעה. פרק הזורק (גיטין דף פ') כתב סופר גט לאיש ושובר לאשה וטעה ונתן גט לאשה ושובר לאיש ונתנו זה לזה ולאחר זמן הרי גט יוצא [מתחת] יד האיש ושובר [מתחת] יד האשה תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה ר' אליעזר אומר אם לאלתר יצא אין זה גט ואם לאחר זמן יצא ה"ז גט לא כל הימנו הראשון לאבד מן זכותו של ב' ובגמרא ה"ד לאלתר וה"ד לאחר זמן אמר רב יהודה אמר שמואל כל זמן שיושבין ועסוקין באותו ענין זהו לאלתר עמדו זהו לאחר זמן רב אדא בר אהבה אמר (כל זמן) שלא נשאת זהו לאלתר נשאת זהו לאחר זמן ופסק רבינו כר' אליעזר וכפירושא דרב אדא וכן פסקו ז"ל:

הלכה יב

המוציא את אשתו משום שם רע. משנה פרק השולח (גיטין דף מ"ה:) ובגמ' א"ר יוסף בר מניומי אמר רב נחמן והוא שאמר לה משום שם רע אני מוציאך משום נדר אני מוציאך קסבר טעמא מאי משום קלקולא אי אמר לה הכי מצי מקלקל לה ואי לא לא מצי מקלקל לה איכא דאמרי א"ר יוסף בר מניומי אמר רב נחמן צריך שיאמר לה הוי יודעת שמשום ש"ר אני מוציאך וכו' טעמא מאי כדי שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות ובנדרים הילכך צריך למימר לה הכי תניא כלישנא קמא ותניא כלישנא בתרא. ורבינו פסק כל"ב לחומרא דאפילו לא אמר משום ש"ר או מפני נדר לא יחזיר ופסק כלישנא קמא ג"כ דחייש לקלקולא כיון שאמר לה. ואפשר שהוא מפרש דלישנא בתרא מוסיף על לישנא קמא להחמיר שאע"פ שלא א"ל לא יחזיר ומיהו כשא"ל ג"כ איכא משום קלקולא ולעולם לכולהו לישני כל היכא שאמר לה מפני מה מוציאה איכא למיחש לקילקולא. ונ"ל שהביאו לפירוש זה סוגיא דהתם דמשמע בהדיא דחיישינן לקלקולא. ובהלכות לא כתבו אלא לישנא קמא וכתב הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל שסמכו על סוגיא זו דאתיא ללישנא קמא וכן הסכימו הם ז"ל. ורבינו סבור דאם איתא דללישנא קמא בלחוד אתיא הוה להו לפרושי כי מקשו התם מדרבנן אדרבנן ולמימר הא ניחא ללישנא בתרא אלא ללישנא קמא מאי איכא למימר אלא משמע דלכולהו לישני קאמר דהא מתני' סתמא מיתניא לא שנא א"ל ול"ש לא א"ל. כנ"ל בדעת רבינו. ופירשו הרבה מפרשים

ז"ל שקלקול זה אינו קלקול גמור שכיון שלא התנה ממש אינו יכול לקלקלה אלא חשש לעז הוא וכן עיקר:

ואם עבר וכו'. ביבמות פרק כיצד (דף כ"ה) מסקנא דגמרא שאם כנס אינו מוציא ופירוש כניסה זו י"ל דוקא נשואין וי"ל אפילו בקידושין בלבד ולמטה בסמוך יתבאר בדין השליח:

הלכה יג

וכן המוציא וכו'. דין האילונית משנה שם בהשולח (דף מ"ו) המוציא את אשתו משום אילונית ר"י אומר לא יחזיר וחכמים אומרים יחזיר ואמרו בגמרא מאן חכמים ר"מ ומתוך כך פסק הלכה כר"י. וקשה למה לא באר רבינו דוקא כשאמר לה דמשום הכי מוציאה דהא ודאי באילונית ליכא משום פריצותא אלא משום קלקולא אי אמר לה אין ואי לא לא, ואפשר דאילונית כיון שהוא מום גדול סתמו כפירושו ואף על פי שלא א"ל יכול לקלקלה ולהוציא לעז עליה ולפיכך לא יחזיר וזהו שבגמרא לא הזכירו והוא שאמר לה גבי אילונית. ודין הרואה דם הוא בסוף פ"ק דנדה (דף י"ב:) נתבאר בהלכות בכתובות ואף כאן הוא משום קלקולא ואפילו לא א"ל סתמו כפירושו כמ"ש באילונית, זה נ"ל לדעתו ז"ל אבל הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל כתבו דרך פשיטות פ"ק דנדה דבאילונית דוקא שאמר לה מפני כך אני מוציאך הא לאו הכי יכול להחזיר ולפי שעדיין הוא היה יכול לקיים האילונית הילכך אין סתמו כפירושו אבל ברואה דם מחמת תשמיש י"ל שכיון שלא היתה יכולה לשמש כלל סתמו כפירושו ע"כ דבריהם:

הלכה יד

שליח שהביא גט וכו'. משנה ביבמות פרק כיצד (דף כ"ה):

וכן החכם שאסר. באותה משנה שם. ודין עכו"ם ועבד הוא דומה לישראל הבא על השפחה וכ"נ בגמרא שם דאיש שנתגייר לשום אשה ואשה שנתגיירה לשום איש שוין ואע"פ שכולן גרים לכתחלה לא ישאנה משום לזות שפתים ומבואר בתוספתא עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל אף על פי שחזר העכו"ם ונתגייר העבד ונשתחרר ה"ז לא יכנוס ואם כנס לא יוציא, ודין הנטען על השפחה שם (כ"ד:) במשנה:

וכולן אם עברו. משנה וגמרא שם (דף כ"ה:) דכנס אינו מוציא וכן פירש"י ז"ל התם דהא דאמרינן כנס לא יוציא אכולהו קאי וכן דעת רב אחא משבחא גאון ז"ל וגם הרמב"ן ביטל דעתו שהיה סבור שעד המעיד לאשה אפילו כנס מוציא והסכים לדעת הראשונים ז"ל והרשב"א ז"ל מחמיר בדין העד. ויש בירושלמי בזה נוסחאות חלוקות, האחת היא קידש אין אומרין לו שיכנוס אלא שלא יכנוס ואם כנס אין מוציאין מידו וזה הנוסח שכתב

הרמב"ן ז"ל, אבל הרשב"א ז"ל מצא נוסחא אחרת קידש כמי שכנס אמרו לו שלא יכנוס וכנס מוציאין מידו, ופירש הוא ז"ל אמרו לו וכנס אחר התראה קונסין אותו ומוציאין מידו. עוד בירושלמי גירש מהו שיחזיר אם אומר את כן לא נמצא [מוציא] לעז על בניה פירוש אם אתה אוסרה להחזירה נמצאת מוציא לעז על בניה וכ"כ הרמב"ן ז"ל, ונראה דוקא שהיה לה בנים מכניסה ראשונה לפי הירושלמי הזה עכ"ל:

הלכה טו

וכולן שהיו להן נשים. במשנה שם (דף כ"ז) ודין הגירושין בגמרא דאמרינן התם מתו אין נתגרשו לא וכו' והא תניא אפי' נתגרשו ל"ק הא דהואי קטטה הא דלא הואי קטטה ואב"א הא והא דלא הואי קטטה הא דארגיל הוא הא דהיא ארגילא ע"כ בגמרא ופסק רבינו כלישנא בתרא:

הלכה טז

וכל אחת מהן מותרת. במשנה שם והטעם הוא בירושלמי נזכר בהלכות:

ומותרת האשה. שם (דף כ"ה:) מתבאר במשנה ובגמרא ונזכר בארוכה בהלכות והטעם בירושלמי שאין שנים מצויין לחטוא בשביל אחד:

ולעולם יתרחק אדם. שם ביבמות פרק בית שמאי (יבמות דף ק"ט) בגמרא:

הלכה יז

המגרש את אשתו. בפרק הזורק (גיטין דף פ"א:) בגמרא. **ומ"ש בפני עדים** שם מתבאר. וכבר נזכר פ"ד מהלכות אישות שהמקדש בעד אחד אין חוששין לקדושיו ואפילו שניהם מודים. **ומ"ש ואפילו ראו אותו וכו'** למד מסוגיין דפרק מי שאחזו (גיטין דף ע"ג:) דההיא אוקימתא דקאמרה דבנתן לה כספים מחלוקת ת"ק ורבי יוסי ולת"ק אין חוששין לקידושין אידחיא לה הילכך בכל גוונא הויא בחזקת מקודשת וכ"כ הרשב"א ז"ל פרק הזורק:

הלכה יח

נתייחד עמה. שם (דף פ"א) משנה המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקי ב"ש אומר וכו' וקי"ל כב"ה במתניתין דאפילו לא ראוה שנבעלה חוששין וכן פסקו בהלכות. **וכתב רבינו והוא שיהו ב' עדים כאחד** ופשוט הוא וכן מפורש בתוספתא אחד בשחרית ואחד בין הערבים זה היה מעשה ואמרו אין צריכה ממנו גט שני ע"כ. וכתב הרשב"א ומסתברא כגון שראה הוא את העדים אבל אם ראו אותו שנים מן החלון והם רואים ואינם נראין לו אינה צריכה ממנו גט שני לפי שאדם יודע שהמקדש בינו לבין עצמו אינה מקודשת אע"פ ששניהם מודים הלכך כשבעל זה לא לשם קדושין בעל אלא לזנות בעלמא עכ"ל:

ואם היתה מגורשת מן האירוסין. כבר נתבאר זה במשנה שהזכרתי וכתב הרשב"א ז"ל דהיכא דגייסי אהדדי צריכה גט, וכן נ"ל מן הירושלמי והביא ראיה מהדין הנזכר פכ"א מהל' איסורי ביאה שהארוסה שלבו גס בה אם נתגרשה לא תדור עמו:

הלכה יט

הורו מקצת הגאונים ז"ל. דעת רבינו בזה נראה נכון שהפנוי הבא על הפנויה אין חוששין לו משום קדושין בעלמא וכן הסכים הרשב"א והביא ראיה מנושא אדם אנוסת אביו ומפותת אביו לא שנא מפותה בפני אחד [או בפני שנים] ועוד שלא הוזכר בגמרא דין זה אלא בגרושה לבד. ודין השפחה הזכיר הר"א ז"ל בהשגות לדעת הגאונים וכבר כתבתי פ"ד מהל' נחלות בארוכה דעת הגאונים וטעם רבינו וראיותיו ותירצתי מה שאפשר להקשות עליו והכל מבואר שם. ומצאתי בתוספתא בתחלת קדושין ובביאה כל ביאה שהיא לשם קדושין (הרי זו) מקודשת ושאינה לשם קדושין אינה מקודשת ע"כ. ועניינה כדברי רבינו שכל שאינה בפירוש לשם קדושין אינה מקודשת ואין חוששין לקדושין:

הלכה כ

מי שהוחזקה אשת איש. פרק המגרש (גיטין דף פ"ח:) משנה יצא שמה בעיר מקודשת הרי זו מקודשת מגורשת הרי זו מגורשת וקס"ד בגמרא דתרתי קתני ולפיכך הקשו בדין הגירושין ואסרינן לה אגברא כלומר אם הוא כהן והא אמר רב אשי כל קלא דבתר נשואין לא חיישינן ליה ותירצו דה"ק מקודשת הרי זו מקודשת מקודשת ומגורשת הרי זו מגורשת מ"ט קול ושוברו עמו ונתבארו דברי רבינו. ובהשגות על מה שכתב הרי זו מגורשת א"א לא נראה כן מן הגמרא וכו'. והדין הנזכר בגמרא שצריך שיהיה ביחד הוא במקום שהאמתלא היה לבטל עיקר הדבר כגון שאמר תנאי בקדושין והוא הדין שהזכיר רבינו פרק תשיעי מהלכות אישות ושם בארתיו אבל גירושין מילתא אחריתי היא ואין קול זה מבטל קול האחר הילכך קול אסרה וקול שרי לה ולא הזכירו כאן בגמרא שיהיו שני הקולות ביחד. זהו דעת רבינו וכן דעת הרמב"ן ז"ל ועיקר. ודע שאף על פי שכתב רבינו אין חוששין להן והרי זו בחזקתה אם מת בעלה ונשאת לכהן אחר תצא מן השני דלגבי ההוא שני הוה ליה קלא דקמי נשואין כדאיתא פרק הזורק (גיטין דף פ"א) וכבר כתב רבינו דין זה פרק י"ח מהלכות אסורי ביאה:

הלכה כא

לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה ולא וכו'. פרק המגרש (גיטין דף צ') בלבו לגרשה ויושבת תחתיו ומשמשתו מהו קרי להו אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך. עוד שם כי שנא שלח רב יהודה אמר אם שנאת שלח רבי יוחנן אמר שנאוי המשלח ולא

פליגי הא בזווג ראשון הא בזווג שני דאמר רבי אלעזר כל המגרש אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות:

הלכה כב

אשה רעה בדעותיה ושאינה צנועה כבנות ישראל. שם בברייתא:

הלכה כג

מי שנתחרשה אשתו הרי זה מגרשה בגט וכו'. ביבמות פ' חרש (דף קי"ב:) משנה פקח שנשא פקחת ונתחרשה אם רצה להוציא יוציא אם רצה לקיים יקיים נשתטית לא יוציא ובגמרא (דף קי"ג:) א"ר יצחק דבר תורה שוטה מתגרשת מידי דהוה אפקחת בעל כרחה ומה טעם אמרו אינה מגורשת שלא ינהגו בה מנהג הפקר. וכתב **רבינו לפיכך מניחה וכו'** ודברים פשוטים הם שאין אדם דר עם נחש בכפיפה, אמרו גבי אשה בהרבה דברים שהם פחותים משטות כ"ש שטות וכן אמרו שם שלא תקנו חכמים נשואין בשוטים מטעם זה. ועל מ"ש **רבינו שאינו חייב לרפאותה** כתוב בהשגות אמר אברהם ואם בת רפואה היא וכו'. ונראה טעם לדברי רבינו לפי שכבר נתבאר פרק י"ד מהלכות אישות האשה שחלתה ואמר לה הריני מגרשיך ונותן כתובה והולך שומעין לו, וכאן ודאי היה זה רוצה לגרש אלא שחכמים מנעוהו לגרש אבל בחיוב ממון לא חייבוהו שהרי לא עשו כן אלא כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר לכן לחמה תאכל ושמלתה תלבש ויקרא שמו עליה לאסוף חרפתה. וזהו שכתב **רבינו מאכילה ומשקה משלה** שהוא סבור שלא חייבוהו בדבר שבממון. זהו דעתו ז"ל ולא מצאתי בזה ראיה:

ואם גירשה. כבר הזכרתי מימרא דר' יצחק דאמר דדבר תורה מתגרשת, ובירושלמי אמרו דלרב יצחק אם עבר וגירש גירש ובגמרין ליכא פלוגתא על הא דר' יצחק. ובהשגות כתוב כאן אמר אברהם והוא שיודעת לשמור את גיטה עד כאן. ומבואר כן בגמ' כדבריו שאמרו שם היכי דמי אי דיודעת לשמור גיטה ויודעת לשמור עצמה מי נהגו בה מנהג הפקר אלא דאינה יודעת לשמור לא גיטה ולא (לשמור) עצמה דבר תורה שוטה מתגרשת (בתמיה) והא אמרי דבי ר' ינאי ונתן בידה וכו' ונכתב כל זה בהלכות. וכדומה לי שרבינו שלא באר כאן סמך לו על מ"ש פ"ב בדין הקטנה שכל שאינה מבחנת בין גיטה לדבר אחר אינה מתגרשת והוא פירוש למה שאמרו אינה יודעת לשמור עצמה כמו שכתבתי שם ומפני שידוע היקש השוטה לקטן בכמה מקומות לא באר רבינו בכאן זה ולא מצאתי לו טעם אחר בזה. ודע שכשם שקטנה שאינה מבחנת מתגרשת בקבלת אביה כל שלא נשאת כמ"ש שם כך הדין בזו כל זמן שלא נשאת אם עדיין היא קטנה או נערה וכן מבואר

כאן בירושלמי. ודע שאם גירשה חייב לתת לה כתובתה שהרי נולד בה המום משנשאה הוא ונסתחפה שדהו. וזה פשוט:

פרק יא

הלכה א

אין נושאין את הקטנה והנושא קטנה יתומה וכו'. כבר נתבאר פרק שלישי מהלכות אישות שמצות חכמים שלא יקדש אדם את בתו קטנה. ובכתובות פ' אע"פ (כתובות דף נ"ז:) אמרו אין פוסקין על הקטנה להשיאה כשהיא קטנה:

והנושא את היתומה. כבר נתבאר זה פרק רביעי מהלכות אישות:

וכן קטנה שהשיאה וכו'. גם זה נזכר שם ומבואר בגמרא בפרק האיש מקדש (קידושין דף מ"ד):

הלכה ב

החרשת אע"פ שנשואיה מדברי סופרים כנישואי קטנה וכו'. מבואר ביבמות פרק חרש (דף קי"ב:) דשאלו מאי שנא קטנה דממאנת ומאי שנא חרשת דלא ממאנה ותירצו דאם כן מימנעי ולא נסבי לה:

הלכה ג

ממאנת היא הקטנה. במשנה ביבמות פרק ב"ש (יבמות דף ק"ז) נתבארו כל אלו וכדעת ב"ה:

וקטנה שלא מיאנה וכו'. שם (ק"ח) ברייתא ופסק הלכה בגמרא:

הלכה ד

עד מתי הבת. זה מתבאר בהרבה מקומות וכן העלו בהלכות פרק ב"ש שכל זמן שהגדילה שוב אינה ממאנת וכן הסכימו האחרונים ז"ל. **ומ"ש רבינו עד שיודע שהיא אילונית** כבר נתבאר פ"ב מהלכות אישות ענינו. ופי' אע"פ שיש לה י"ב שנה ויום אחד אינה גדולה עד שתביא שתי שערות כנזכר שם דתרתי בעיא לגדלות סימנים ושנים ואילונית אינה מביאה סימנים:

בד"א שלא בא עליה. פי' בד"א שהיא ממאנת עד שתגדיל כלומר עד שיהו לה סימנים ושנים בשלא בא עליה אחר הגעת השנים דליכא חששא דאורייתא וכיון שכן אם נבדקה ואין לה סימנים אע"פ שיש לה שנים ממאנת והולכת אבל אם בא עליה אחר הגעת השנים אע"פ שלא נודע אם הביאה סימנים אינה ממאנת דכיון שהביאה כשנבעלה הויא לה מקודשת דאורייתא דאמרינן דבעל לשם קידושין ובאיסורא דאורייתא אמרי' חזקה

הביאה כדי להחמיר בשל תורה אבל כשלא נבעלה אחר הגעת השנים דדין תורה ממאנת אפילו אם הביאה סימנים אין אומרין הוחזקה הביאתן עד שיודע בבירור ובודקין אותה. וכל זה מבואר בהלכות בארוכה מהכרח השמועות:

הלכה ה

הרי שנבדקה. במס' נדה פרק יוצא דופן (נדה דף מ"ו) ונזכר בהלכות בפרק בית שמאי אמר רב דימי הלכתא חוששין שמא נשרו. והעלו בהלכות מהכרח השמועות דהיכא דלא בא עליה לאחר זמן דהוו להו נישואין דרבנן לא חיישינן שמא נשרו דלא אמרו אלא היכא דבעל לאחר זמן דאם איתא דהוו לה סימנין הויא לה מקודשת גמורה אבל כשלא בעל דאפי' הוו לה סימנין מדאורייתא היתה ממאנת אלא דרבנן תקון דלא תימא מספיקא לא חיישינן לנשירה ולא אמרינן חזקה הביאה סימנין אלא בודקין אותה ואם לא הביאה סימנים הרי זו ממאנת. וזהו דעת רבינו וכן הסכימו האחרונים ז"ל וממה שאמרו חוששין שמא נשרו דן אותה רבינו כספק מקודשת מן התורה:

הלכה ו

קטנה שלא מיאנה והגדילה. פ' הגדילה שיש לה שתים עשרה שנים וסימנים כמו שכתבתי למעלה ופשוט הוא ודין זה מבואר בהלכות פרק ב"ש בארוכה וכן הסכימו האחרונים ז"ל:

לפיכך אם עמדה שם. מבואר בהלכות בארוכה:

הלכה ז

אי זו היא קטנה. כבר ביארתי בפ"ד מהל' אישות מאין לו לרבינו זה ושם כתבתי שכן הוא דעת הרשב"א ז"ל. ויש בהשגות בזה שיטה אחרת ושיטת רבינו עיקר:

וכל מי שהשיאה אחיה. שם במשנה (יבמות ק"ז:) ובירושלמי אי זו היא לדעתה עבדין לה גינון ומלבשין לה קוזמידין ומדכרין לה גבר (אי זו היא שלא לדעתה עבדי לה גינון ומלבשין לה קוזמידין ולא מדכרין לה גבר) ע"כ. וכתבו הרשב"א ז"ל:

הלכה ח

כיצד ממאנת. פסק הלכה בגמ' שהמיאון די בפני שנים ויש מי שכתב דלכתחלה בעי שלשה ואין כן דעת רש"י ז"ל ודעת רבינו ועיקר. והדברים שהיא אומרת שם מבואר הכל בברייתא:

הלכה ט

השנים שממאנת הקטנה וכו'. שם בראשונה היו כותבין גט מיאון לא רעינא ביה ולא צבינא ביה ולית אנא בעיא לאתנסבא ליה כיון דחזו דנפיש דבורא אמרי אתי לאחלופי

בגיטא תקינו הכי ביום פלוני מיאנה פלונית בת פלוני באנפנא ע"כ. ופירוש דילמא אתי לאחלופי בגיטא ויבאו לאסור קרובות:

הלכה י

השנים שממאנת בפניהן. מחלוקת אמוראי פרק מצות חליצה (יבמות דף ק"ו) ופסקו בהלכות כרבא דהוא בתרא דאמר אין חולצין אלא אם כן מכירין ואין ממאנין אלא אם כן מכירין לפיכך כותבין גט חליצה אף על פי שאין מכירין וכותבים גט מיאון אף על פי שאין מכירין דלא חיישינן לבית דין טועין. **וכתב רבינו שיהיו מכירים אותה ואת בעלה** אבל הרשב"א ז"ל כתב אלא אם כן מכירין את האשה אבל אף על פי שאין מכירין הבעל ודאי ממאנין דמאי איכפת לן בבעל אפי' אין זה בעלה הרי יכולה למאן שלא בפניו ומה לה לשקר שלא בפניו תמאן עכשיו בכל מקום שהוא אלא ההקפדה בהכרת האשה דלמא מסקא שמה כשם אותה קטנה עכ"ל. ומסתברא לי דשמא יש לחוש דילמא איכא קטנה ששמה כשמה ואיהי מסקא שם בעלה כשם בעלה של אותה קטנה ואף על גב דלשני יוסף בן שמעון לא חיישינן אלא אם כן הוחזקו ה"מ בגברי גדולים דשמא נפיק להו ואם איתא דהוו קלא אית להו אבל בנשים וכ"ש קטנות איכא למיחש אבל לשם בעלה כשם בעלה ושמה כשמה לכולי האי לא חיישינן. ומכירין שהזכירו במיאון משמע דומיא דמכירין בחליצה מה בחליצה צריך שיכירו שניהם אף במיאון כן כנ"ל לדעתו ז"ל:

כבר נהגו כל ישראל. הנוסח שהזכיר רבינו ברור הוא שהוא מועיל. וראיתי בעטור שהוא מוסיף ויהיבנא לה רשות למיהך להתנסבא לכל גבר דחצבי ואינש לא ימחא בידה מן יומא דנן ולעלם ע"כ. ונוסח רבינו עיקר לפי שלשון זה הוא בגט ואתי לאיחלופי דהשתא בנפיש דבורא אמרו בגמרא דאתי לאחלופי כ"ש לכתוב בו לשונות הגט:

הלכה יב

המגרש את וכו'. ביבמות פ"ק (דף י"א:) מחלוקת בגמ' בשנתארסה לשני ופסק כחכמים והכל מבואר בהלכות:

הלכה יד

ובכלל לאו זה. שם וחכ"א אחת זו ואחת זו אסורה פי' בין מן הנשואין בין מן האירוסין אלא מה אני מקיים אחרי אשר הוטמאה לרבות סוטה שנסתרה ופירשו שם מאי נסתרה נבעלה ואמאי קרי לה נסתרה לישנא מעליא נקט והקשו נבעלה בהדיא כתיב בה טומאה ונסתרה והיא נטמאה ותירצו למיקם עלה בלאו. ומן הסוגיא הזו משמע לכאורה שאם לא נבעלה ודאי אין בה לאו אע"פ שנסתרה אחר קינוי. ומ"ש במס' סוטה שאם בא עליה

בעלה בדרך לוקה פי' רבינו לוקה מכת מרדות דכל זמן שלא זנתה ודאי אינו לוקה עליה מלקות גמור מספק, זהו דעתו. אבל הרשב"א כתב כאן ביבמות ומיהו אפילו סוטה ספק קאי עליה בלאו דהא אמרינן בסוטה דאם בא עליה בדרך לוקה וטעמא דמילתא משום דאמרינן התם מגיד לך הכתוב שהספק אסורה כודאי. ודעת רבינו שאע"פ שאסורה מספק אינו עובר עליה בלאו גמור. וענין קינוי וסתירה נתבאר בהלכות סוטה:

הלכה טו

חרש שגירש. בירושלמי פרק חרש ר' אלעזר שאל לרבי יוחנן אשתו של חרש ושל שוטה א"ל אפילו אשם תלוי אין בה רבי יעקב בר אחא בשם ר' יוחנן ר' אילא בשם ר' אלעזר (אמר) אפי' אשם תלוי אין בה מכיון דאת אמר אפי' אשם תלוי אין בה בא אחר וקדשה תפשו בה קידושין גירשה מותרת לינשא לראשון הדא היא דתני ר' חייא אשתו של חרש שגירשה חרש והלכה ונשאת לחרש או לפקח קורא אני עליה לא יוכל וכו' אשתו של פקח שגירשה (הפקח) והלכה ונשאת לחרש או לפקח קורא אני עליה לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה. כך מצאתי הנוסחא אבל רבינו היתה נוסחתו איני קורא עליה וכ"נ עיקר וזה שאמרו גירש מותרת לינשא לראשון. והטעם לחלק בין רישא לסיפא מפני שחכמים שתיקנו נישואין לחרש לא יפו כחו מן הפקח שהפקח שגירש אשתו ונשאת לכיוצא בו אסור להחזירה והחרש (לא) יהא מותר ומ"מ לא תקנו לו נישואין להורעת כחו של פקח אחר שכיון שאין נשואיו כלום מן התורה לא החמירו על הפקח הראשון. ויש גם כן סעד קצת לנוסחא זו ממה שאמרו שם באשתו של חרש שהלך לו בעלה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעליך והלכה ונשאת לחרש או לפקח ואח"כ בא בעלה תצא מזה ומזה אשתו של פקח וכו' אמרו לה מת בעליך והלכה ונשאת לחרש ואח"כ בא פקח הוינן סברין מימר יוציא חרש ויקיים הפקח. ואמרו עוד היא באילין קנסיא ומשמע שהיו סבורין שהטעם הוא מפני שאמרו גירש זה ונשא זה הילכך כשהבעל הראשון הוא פקח אין לחוש שאפילו יאמרו מותרת לחזור לו ואחר כך העלו שכיון דקנסא הוא בכל גוונא קנסינן ליה ומלבד הנוסחא הזאת מוכרחת ממה שאמרו גירש מותרת לראשון. ובהשגות א"א אני לא מצאתי כן בירושלמי כו'. וכבר הוכחתי דעת רבינו:

הלכה טז

הממאנת באיש. פ' ב"ש אומר משנה מפורשת:

ואם נשאת לאחר. משנה שם הממאנת באיש הוא מותר בקרובותיה וכו' ואמרינן בגמרא דאע"פ שאם נתן לה גט ונשאת לאחר אסורה לחזור כשהחזירה הוא תחלה ואח"כ מיאנה אתי מיאון דידיה ומבטל גיטא קמא. ודעת רבינו שהוא הדין שמותרת לקרוביו שכל

שמיאנה בו אחר הגט ה"ל כאילו לא נתגרשה ממנו כלל וכן מוכרח בגמרא שם דהא איכא התם מאן דסבר דאיכא גוונא שאסורה לחזור לו ומותרת לקרוביו וא"כ זו לכ"ע ודאי כל היכא דמותרת לחזור לו מותרת לקרוביו וכן משמע שם וה"ה הוא לקרובותיה. וזהו שכתב רבינו הרי זו כמי שלא נתגרשה מעולם בגט:

אבל המגרש את הקטנה. משנה שם נתן לה גט ונשאת לאחר ונתארמלה או נתגרשה אסורה לחזור לו ואם מיאנה באחר איכא פלוגתא בגמרא דאיכא מאן דאמר אתי מיאון דחבריה ומבטל גיטא דידיה ומותרת לראשון ופסקו בהלכות כרב דאסר:

וכן אסורה. שם שני לשונות לישנא קמא מודה רב שמותרת לאחיו של זה שנאסרה עליו ואיכא דאמרי כשם שאסורה לו כך אסורה לאחיו ופסקו בהלכות כלישנא בתרא וכדעת רבינו:

הלכה יז

הממאנת ביבם אסורה לאביו. כבר הוזכר בראש הפרק שהיא ממאנת ביבם ופסקו בהלכות כעולא (יבמות ק"ז) דאמר ממאנת למאמרו ולזיקתו מאי טעמא נישואין קמאי קא עקרה ואמרו שם דאפילו לעולא דמיאנה ביבם אסורה לאביו מפני שבשעת נפילתו נראית ככלתו ונחלקו שם אם מיאנה באחד מן היבמין אם מותרת לאחר והעלו בהלכות כדברי האומר מיאנה בזה מותרת לזה ומשם למד רבינו דהוא הדין לשאר הקרובים. אבל הרמב"ן והרשב"א ז"ל חלוקים עליו בזה ואמרו דכי היכי דאסורה לאב הכי נמי אסורה לקרובים אחרים לפי שנראית בשעת מיתה כאשת קרובים אבל גבי אחים אע"פ שהיא אשת המת הרי היא מותרת לכולם משום מצות יבום הלכך כי עקרה זיקא דחד מינייהו אכתי שריא לאידך דמאי אמרת מחזיא כאשת אחיו אין ודאי אשת אחיו היא ומשום מצוה מותרת לו אלו דבריהם ז"ל. ודע שאפי' לדעת רבינו אם לא נשאר שם יבם אחר מיתה אינה יכולה למאן שאין לה במי תמאן והרי היא אסורה בקרוביו ושם אמרו באם היתה אשת אחי אמו שהיא שנייה לו ונשאה אחיו מאביו ומת אינה ממאנת עכשיו לעקור נישואין הראשונים כדי שתתיבם וכן פסקו בהלכות ופירשו דאע"ג דקיימא לן דיש מיאון אחר מיתה כמו שנתבאר שהיא ממאנת ביבם הכא בשניה לא לפי שבשעת מיתת אחי אמו נראית כאשת אחי אמו ולמדנו שיש שניות גם כן בנשואי קטנה. ותמהני על רבינו למה לא כתב דין זה באשת אחי אמו בהלכות יבום:

הלכה יח

כל אשה וכו'. משנה פ' החולץ (יבמות דף מ"א) כל שאר הנשים לא יתארסו ולא ינשאו עד שיהיו להם ג' חדשים אחת בתולות כו'. והלכה כסתם משנה כדאיתא בגמרא.

ומ"ש רבינו תשעים יום. כך הוא בגמרא מבואר:

הלכה יט

ומיום כתיבת הגט. פסק הלכה בגמרא בגיטין פרק המביא תניין (גיטין דף י"ח):

הלכה כ

וגזירת חכמים היא. ברייתא שם (יבמות מ"ב) כר"מ דאמר הכי וכן הלכה כמו שהעלו בהלכות מן הגמרא:

הלכה כא

שפחה שנשתחררה. פי' דברי רבינו הם בשפחה וגיורת שהיו נשואות לבעלים בגיותן ובעבדותן הא לאו הכי אינן צריכות להמתין שאע"פ שהם בחזקת מזנות (שם ל"ה) אשה מזנה משמרת עצמה שלא תתעבר וכרבי יוסי דאמר הכי כמו שיתבאר בסמוך בדעת רבינו והכרח הוא שהוא סובר כן דבשאינן נשואות פלוגתא היא דרבי יהודה ורבי יוסי פרק ארבעה אחין דתניא התם הגיורת והשבויה וכו' וכן נחלקו באנוסה ומפותה דרבי יהודה אומר צריכות להמתין שלשה חדשים ורבי יוסי מתיר מיד. ואחר שרבינו פוסק כרבי יוסי באנוסה בת ישראל וכדעת ההלכות כמ"ש למטה בבאור דכל בזנות לא גזרינן ודאי שהלכה כרבי יוסי בשפחה וגיורת כל שאינן נשואות שהרי בפירוש פסק כן שמואל שם הלכה כרבי יוסי ללישנא בתרא וכן כתבו המפרשים דודאי בגיורת ושפחה שאין להם בעלים אין צריך להמתין ג' חדשים אע"פ שיש בהם חלוקים באנוסה ומפותה וזהו שלא כתב רבינו בשבויה צריכה להמתין לפי ששבויה אי אפשר שתבעל אלא בזנות. ולא הוצרך רבינו לפרש כאן דדוקא כשהיו נשואות לפי שסמך לו על מ"ש בסמוך וכן המזנה אינה צריכה להמתין ואם אין דעתו כן איני יכול להלום דבריו לפי הגמרא. ומ"ש כאן הוא מן הברייתא שהביאו פרק החולץ (יבמות דף מ"ב) לפיכך גר וגיורת צריכין להמתין שלשה חדשים ואמרו שם כדי להבחין בין זרע שנזרע בקדושה לזרע שנזרע בלא קדושה וכן דעת הרבה מפרשים דבנשואין ודאי צריכות להמתין דאע"ג דרבי יוסי אמר אינן צריכות הני מילי בזנות שכולן מתהפכות בשעת תשמיש כדי שלא תתעברנה אבל בנשואות ליכא למימר הכי וכן עיקר:

וכן יפת תאר. פי' אחר ביאה ראשונה כשהוא רוצה לנשאה כמו שנתבאר ענינה פ"ח מהלכות מלכים ושם נזכר דין זה. ולפי מ"ש למעלה יהיה זה דוקא ביפת תאר שהיתה נשואה:

הלכה כב

הממאנת אינה צריכה להמתין. שם פרק ארבעה אחין (יבמות ל"ד) ובמקומות אחרים:

וכן המזנה. כבר כתבתי למעלה מחלוקת רבי יהודה ורבי יוסי באנוסה ומפותה ונחלקו הגאונים ז"ל בפסק הלכה כמ"ש בהלכות לפי שיש מן הגאונים שפוסקים בזו כרבי יהודה ודעת ההלכות לפסוק כרבי יוסי וכן דעת רבינו ויש מן האחרונים שהסכימו לדברי הגאונים ז"ל. אבל מדברי הרמב"ן והרשב"א ז"ל נראה שהסכימו לדעת ההלכות:

הלכה כג

מי שנשאת בטעות. משנה פרק ארבעה אחין (יבמות דף ל"ג:) והטעם מבואר שם בגמרא:

הלכה כד

המארס בתוך צ'. פרק החולץ איתמר קדשה בתוך ג' וברח פליגי בה רב אחא ורפרם חד אמר משמתינן ליה וחד אמר עירוקיה מסתייה הוה עובדא ואמר להו רפרם עירוקיה מסתייה ע"כ. ולדברי רבינו אין מכריחין אותו לגרש לא באירוסין ולא בכניסה אלא מנדין אותו מפני שעבר על גזרת חכמים ואם ברח הועיל לו להצילו מן הנדוי. והטעם לדבריו שלא הזכירו בגמרא יוציא בגט אלא בנשא מעוברת חבירו ומניקת חבירו שיש שם סכנת ולד אבל בכונס תוך ג' חדשים ואין ידוע שהיא מעוברת לא אמרו ואין לנו להוסיף על גזירות של דבריהם. ועוד כאן כיון שהוא זמן קצר יכולין הן להשתמר. אבל בהשגות כתוב א"א אומר אני מנדין אותו עד שיגרש וכו'. ואין בדבריו הכרח שמה שהקשה על רבינו למה לי עירוקיה מסתייה כי לא עריק ופריש ה"נ מסתייה אינה קושיא שאין כוונת רבינו שינדוהו עד שיפרוש אלא שמנדין אותו מפני שעבר על גזרת חכמים ואע"פ שפירש ואם ברח בריחתו מצילתו מן הנדוי רמז לדבר גלות מכפרת עון. ומ"מ י"מ ז"ל שסוברין כדעתו שהנדוי הוא עד שיגרש וכופין אותו לגרש ואם ברח עירוקיה מסתייה. ומ"ש אבל כנס לא סגי ליה בלא גירושין יש מן המפרשים סוברים כן וי"א דהוא הדין לכונס אם ברח עירוקיה מסתייה. ומ"ש ונ"ל שמפריש אותה אחר צ' וכו' היא חומרא יתירה ואין לה סמך בגמרא וכבר נחלקו עליו בזה הרמב"ן והרשב"א ז"ל ודברי רבינו נראין להקל בשל דבריהם:

הלכה כה

וכן גזרו חכמים שלא ישא אדם. ברייתא שם (מ"ב) והטעם מפורש בגמרא. וי"מ ז"ל שהיו סבורים דוקא במניקה דנתארמלה אבל אם נתגרשה כיון שהאב קיים הוא ישתדל בבנו. ואין כן דעת רבינו אלא בכל גוונא אסור וכן דעת רב אחא משבחא ז"ל וכ"נ מן הגמרא דמניקה דומיא דמעוברת ולזה הסכים הרשב"א ז"ל וכתב ומיהו בגרושה דוקא

בשהניקתו קודם שנתגרשה עד שהכירה אבל קודם הזמן הזה לא דהא אי בעיא לא תניק אותו כלל ואפילו בשכר כמו שנתבאר פכ"א מהלכות אישות עד כאן דבריו:

הלכה כו

כמה הוא זמן. מסקנא דגמרא בכתובות פרק אע"פ (כתובות דף ס':):

אפילו נתנה בנה. שם בגמרא מפורש ושם אמרו דרב נחמן שרי להו לבי ריש גלותא כשנתנו למינקת (משום דמסתפי אינשי מינייהו) ולא הדרי בהו. ויש מפרשים שפסקו כן ואמרו דלאו דוקא לבי ריש גלותא אלא לכל הדומה להן בזה. ויש מי שכתב שאפילו באיניש דעלמא אם נשבעה המינקת להניקו כל ימי הנקתו שמותר. ואין זה עיקר שרבינו וההלכות לא הזכירו הא דריש גלותא או שהם סבורים שאינה הלכה או שלא אמרו אלא בדריש גלותא בדוקא שנודע לכל פחדם על הבריות. וכתב הרשב"א ז"ל בתשובה דאפילו לריש גלותא כל זמן שהניקתו האם עד שמכירה לא תנשא אלא כופין אותה ומניקתו מפני סכנת הולד כמו שנזכר פכ"א מהלכות אישות:

מת בנה. שם פסק הלכה בגמרא:

הלכה כח

עבר ונשא. בגמרא פרק החולץ (יבמות דף מ"ב):

נשא וברח. לפי דעת הר"א ז"ל שאמר למעלה דבכונס תוך שלשה אפילו ברח כופין אותו להוציא כל שכן שכופין אותו להוציא אבל רבינו סבור דבכל גוונא עירוקיה מסתייה:

אירס מעוברת. יצא זה לרבינו ממה שאמרו שם ואם נשא יוציא משמע דוקא נשא אבל קידש לא דאם איתא לישמעינן קידש וכל שכן נשא וזהו קצת סיוע למה שהוא סבור באמרם תוך תשעים שאין כופין אותו לגרש זהו דעתו ז"ל:

פרק יב

הלכה א

האשה שבאה וכו'. משנה כלשונה בכתובות פרק האשה שנתארמלה (כתובות דף כ"ב) והר' משה הכהן ז"ל הגיה על רבינו בזה הלשון, הגה"ה היה לו לרבינו לפרש והוא שאומרת תוך כדי דיבור אבל לאחר זמן מרובה לא מהימנא כי היכי דאמרינן בנשביתי וטהורה אני דהיא בת בוקתא דאינה נאמנת אם תאמר היום נשביתי ולאחר שנה תאמר טהורה אני וצ"ע עכ"ל. וגם כן ראיתי לקצת מפרשים שכתבו דרך פשיטות דמשנתנו בתוך כדי דבור הוא ולא מצאתי מי שכתב בביאור שאפילו לאחר כדי דיבור הוא, ולולא שהם אמרו כן (ר"ל דוקא בתוך כדי דבור) הייתי אומר דודאי משנתנו בכל גוונא היא

דלא אמרינן דוקא תוך כדי דיבור אלא לחזרת דיבור ממש שמהפך דבריו אבל כל שעומד בדבריו הראשונים אלא שפוטר את עצמו מצד אחר והכל אפשר שהוא אמת כיון שאין לנו איסור אלא מפיה ודאי אפילו לאחר כדי דיבור נאמנת שהרי אפילו בחוזרת מדיבורה וכגון שאמרה אשת איש אני עכשיו וחזרה ואמרה למחר פנויה אני ולא הייתי אשת איש כל זמן שנתנה אמתלא לדבריה כנזכר פ"ט מהל' אישות כ"ש כשאמרה אשת איש הייתי שיכולה לומר אחר כדי דיבור גרושה אני שהרי אינה עוקרת דבורה הראשון. ויש קצת סיוע לזה דאל"כ אדתני סיפא דמתני' ואם יש עדים שהיתה אשת איש והיא אומרת גרושה אני אינה נאמנת לישמעינן רבותא דאפילו ליכא עדים אלא שהיתה אומרת אשת איש הייתי ולאחר כדי דיבור אמרה גרושה אני אינה נאמנת ואנא ידענא דכ"ש הוחזקה בעדים דהשתא בשלא הוחזקה אלא מפי עצמה אינה נאמנת כשהוחזקה מפי עדים שאין אנו צריכין באיסורה לדבורה כלל כ"ש שלא תהא נאמנת. ועוד דאם איתא לא הוה שתיק גמ' לפרושי והוא שאמרה תוך כדי דיבור. ויש לדחות בזה דמשום דמשמע דדיבור אחד הוא לא הוצרכו לפרש כן דמשמע דבבת אחת הוא והם ז"ל הקשו לפי דעתם למה לי משום הפה שאסר הוא הפה שהתיר דכיון דתוך כדי דיבור הוא לא יהא אלא חזרה הא יכולין לחזור בהן ותירצו דאצטריך דה"א דכיון דעומדין בדבורן הן אלא שאין מתירין עצמן מצד אחר אפילו תוך כדי דיבור לאו כל כמינהו ולהכי אצטריך הפה שאסר ע"כ דבריהם. ומצאתי בשם רבינו יחיאל ז"ל שהאומרת אשת איש הייתי ולאחר זמן אמרה פנויה אני אינה צריכה אמתלא ונאמנת דאשת איש הייתי משמע דעכשיו פנויה היא ע"כ, וזה מסכים לדברי שאין דין המשנה דוקא תוך כדי דיבור:

הוחזקה אשת איש. זה הוא סוף המשנה שכתבתי למעלה ואם יש עדים שהיתה אשת איש והיא אומרת גרושה אני אינה נאמנת בגמרא ב' לשונות איכא מ"ד דאם משנשאת באו עדים הרי זו לא תצא ואיכא מאן דאמר תצא ופסק ר"ח כמאן דאמר תצא וכן הסכימו הרמב"ן והרשב"א ז"ל, ובהלכות לא נזכר זה גם רבינו לא כתבו וסמכו להם מפני שמשמע אינה נאמנת בסתמא הוא שאף אם נשאת תצא.

ומ"ש רבינו אבל פסלה עצמה לכהונה וכו'. פשוט הוא דשויא נפשה חתיכה דאיסורא ונאמנת להחמיר אבל לא להקל, ומתבאר כן ביבמות בפרק האשה שלום (יבמות דף קי"ח) בדומה לזה:

הלכה ב

היו לה שני עדים. זה פשוט ומתבאר בפרק האשה שנתארמלה (כתובות דף כ"ב):

הוציאה גט מתחת ידה. כבר ביאר רבינו פ"ז שהאשה המוציאה גיטה אינה צריכה לקיימו כל זמן שלא קרא עליו ערער ושם הארכתי בטעמו וראיותיו: **ובהשגות** כתב כאן א"א אומר אני יתקיים בחותמיו כו'. וכבר הוכחתי דעת רבינו. **ומ"ש כאן שאם הבעל טוען שנפל ממנו שאינו נאמן וג"כ אינה צריכה לקיימו**, הוציאו הרב ז"ל ממה שיתבאר בפרק זה שביוצא מידי שליח קבלה שאין הבעל נאמן לומר לפקדון נתתיו בידו וכרב חסדא דאמר הכי בפ' התקבל (גיטין דף ס"ד) וכ"ש ביוצא מתחת ידה שאינו נאמן לומר ממני נפל ולא חיישינן לנפילה לפי שאין האיסורין כדיני ממונות ומפרש שם בגמרא דאפילו רב הונא דפליג עליה דרב חסדא בשליש מודה באשה עצמה כמו שהזכיר למטה אבל ודאי כשקרא עליו ערער ואמר מזוייף הוא יתקיים בחותמיו וה"ז גט שביד האשה כמביא גט בא"י שאין צ"ל בפני נכתב ובפני נחתם ואם יש עליו עוררים יתקיים בחותמיו כמו שנזכר פרק שביעי. ופסול הכהונה בשלא נתקיים פשוט הוא:

הלכה ד

באה היא ובעלה. מימרא דרב המנונא הוזכרה בהרבה מקומות (כתובות כ"ב המגרש פ"ט התקבל ס"ד נדרים נ"א האשה שלום קט"ז) וכבר הזכיר רבינו דין זה בארוכה פ"ד מהל' אישות והשיגו שם הר"א ז"ל וכבר כתבתי שם שהרבה מן המפרשים ז"ל הסכימו לדעת רבינו:

הלכה ה

אמר הבעל גירשתי. מסקנא בגמרא פ' יש נוחלין (בתרא קל"ד:) שחוששין לה. **וכתב רבינו אפי' הודית וכו'** וכ"נ ודאי דההיא דהתם ודאי דמודה היא דאי במכחשת פשיטא דאינו נאמן דהיא עצמה משויא נפשה חתיכה דאיסורא וסתמא דמילתא ג"כ במודית לדבריו הוא ואפ"ה אמרינן דחוששין להו אע"פ שאם היה מכחישה היא לבדה היתה נאמנת כשהוא אומר כן אינה נאמנת ומן הטעם שהזכיר רבינו דכל שהבעל מסייע לה מעיזה היא וקרוב לטעם זה יתבאר בסמוך:

הלכה ו

שנים אומרין נתגרשה. מימרא ובריית פרק האשה שנתארמלה (כתובות דף כ"ב:) וכאוקימתא דרב אשי התם דהוא בתרא כמ"ש בהלכות. וכל מ"ש רבינו בזאת הבבא מוכרח שם בגמרא, וכתב הרשב"א כל היכא דליכא הכחשה אלא תרי אומרין נתגרשה עכשיו ואמרי לה אחוי גיטך ואמרה נאבד או נקרע לא חיישינן לה ע"כ. וכדומה לי שלזה נתכוון רבינו למעלה כשכתב היו לה שני עדים שהיא גרושה וכו' לומר דבכל גוונא הן נאמנים:

הלכה ח

אמרו שנים ראינוה. שם ברייתא (דף כ"ג) ואוקימתא דרב אשי:

הלכה ט

האשה שלא הוחזקה. שם (דף כ"ב) ברייתא כאוקימתא דרב פפא דאמר התם עד אומר נתגרשה ועד אומר לא נתגרשה תרווייהו באשת איש קא מסהדי והאי דקאמר נתגרשה ה"ל חד ואין דבריו של אחד במקום שנים, ומדקאמר תרווייהו באשה קא מסהדי משמע שלא הוחזקה אשת איש אלא על פיהם וכמו שכתב רבינו וכן כתבו ז"ל. ובהשגות א"א בקדושין כה"ג אם נשאת לא תצא ע"כ. וכבר ביאר רבינו דין הקדושין פרק תשיעי מהל' אישות ולא היה לו להזכיר דין קדושין בהל' גירושין:

הלכה י

אשה וב' אנשים וכו'. ברייתא וסוגיא בקדושין פרק האומר (ס"ה:) ומבואר שם דכיון דאין לאחד מהן עדים הרי היא מותרת לעלמא:

הלכה יא

שליח קבלה. זה פשוט ששליח קבלה הרי הוא כאשה עצמה וכיון שהבעל קורא עליו ערער יתקיים בחותמיו וכן כתב רי"ף בתשובה:

אמר הבעל לפקדון נתתיו לו וכו'. בגיטין פרק התקבל (גיטין דף ס"ד) איתמר בעל אומר לפקדון ושליש אומר לגירושין מי נאמן רב הונא אמר בעל נאמן רב חסדא אמר שליש נאמן רב הונא אמר בעל נאמן דאם איתא דלגירושין יהביה ניהליה לדידה הוה יהיב לה ניהלה ורב חסדא אמר שליש נאמן דהא הימניה, ופירש"י ז"ל שהוא בשליח קבלה וע"כ לא פליג רב הונא אלא בשהאיש והאשה בעיר אחת דאיכא טעמא דאם איתא לדידה הוה יהיב לה הא לאו הכי אפילו רב הונא מודה שכיון שהגט יוצא מתחת יד שליח קבלה הרי הוא כיוצא מתחת ידה, וזה דעת רבינו לפרשה בשליח קבלה ופסק כרב חסדא וכן פסקו בהלכות ואמרו שם בגמרא ומודה רב הונא דאי אמרה (אתתא) קמי דידי לגירושין יהביה ניהליה מהימנא מיגו דאי בעיא אמרה לדידי יהביה ניהליה ומהימנא דא"ר המנונא האשה שאמרה לבעלה גירשתני נאמנת, ויש מן הגאונים ומן האחרונים שפסקו כרב הונא להחמיר כל היכא שהן בעיר אחת. ומבואר בתשובה לרב אלפס ז"ל שלא נחלקו אלא בטענת פקדון אבל בטענת מזוייף יתקיים בחותמיו וזאת היא השאלה והתשובה, אשה עשתה שליח לקבל גיטה מבעלה ולהביאו לה ונתנו לה בעדי מסירה והגט יוצא מתחת ידה אלא שלא נתקיים בחותמיו ובא בעל וערער ואמר מזוייף הוא והשליח אומר אני הייתי שליח קבלה והבעל מסרו (לה) [לי] על דעת כן.

והשיב הגט בטל שלא נתקיים בחותמיו שאין שליח נאמן אלא כשהבעל מודה שכתבו אלא שבתורת פקדון נתנו לו אבל כפר בגט ואמר לא כתבתיו אין מתקיים אלא בעדי חתימה (או בעדי מסירה) שהקבלן ידו כיד האשה וכשם שהאשה אינה נאמנת בלא עדי חתימה או מסירה אם טען הבעל מזוייף הוא כדאמרינן אין העדים חותמים על הגט אלא מפני תיקון העולם דזמנין דמייתי סהדי אי נמי אזלי למדינת הים והוצרכו עדי חתימה במקום עדי מסירה כך שליח אינו נאמן וכשם שאם הודה הבעל בכתיבת הגט אלא שטען שלא נתנו לה אינו נאמן אלא היא נאמנת כדאמרינן ומודה רב הונא וכו' כך שלוחה כשהגט יוצא מתחת ידו וטען הבעל שלא נתנו לו אין הבעל נאמן דקי"ל כרב חסדא דאע"ג דרב הונא רביה הוא הלכתא כרב חסדא ע"כ, וכן כתב הרשב"א דבטענת מזוייף הוא יתקיים בחותמיו לדברי הכל, עוד כתב שאם אמר הבעל ממני נפל לדברי הכל אינו נאמן דלנפילה לא חיישינן ומכל מקום הוא ז"ל הסכים להחמיר כרב הונא וכדברי הפוסקים ע"כ:

הלכה יב

אבד הגט. שם בעל אומר לגירושין ושליש אומר לגירושין והיא אומרת נתן לי ואבד וכו' ומסקנא דגמ' ומבואר בהלכות דחיישינן לה והרי היא ספק מגורשת ומן הטעם שכתב רבינו כדאיתא התם:

הלכה יג

שליח קבלה וכו'. גם זה כדרב חסדא דאמר דשליש נאמן וכיון שיש עדים שהיה הגט בידו אין בו חשש של כלום אבל לרב הונא איכא למיחש שלא יאמר הבעל לפקדון מסרתיו בידו הילכך כל זמן שהם בעיר אחת צריך ראיה שהבעל נתנו לה לגירושין, וכבר כתבתי זה פרק ו' אבל לרב חסדא אין אנו צריכים לידע כיצד בא לידו כיון שיש עדים שראוהו יוצא מתחת יד שליח קבלה וכן מתבאר שם בסוגיא לרב חסדא ופשוט הוא. וכשהבעל מערער ואומר מזוייף הוא כבר נתבאר דלדברי הכל יתקיים בחותמיו והכל מבואר במה שנזכר למעלה ולא חידש רבינו בזאת הבבא אלא שכל שיש שני עדים שראוהו יוצא מתחת יד שליח קבלה אין צריך לידע כיצד בא לידו ודבר ברור הוא ומתבאר שם:

הלכה טו

מי שהוחזקה וכו'. יבמות (קי"ד) ריש פ' האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים שלום בינו לבינה ושלום בעולם ובאה ואמרה מת בעלי תנשא מת בעלי תתייבם וכבר נתבאר פרק ט"ז מהלכות אישות שאם אמרה מת בעלי תנו לי כתובתי אין מתירין אותה לינשא

שלא נתכוונה אלא ליטול כתובה מחיים. ומבואר כאן ובגמרא ויש בזה צדדין והכל מבואר בדברי רבינו ואמרו שם בגמרא תנא שלום בינו לבינה משום דקא בעי למיתני (סיפא) קטטה בינו לבינה תנא שלום בעולם משום דקא בעי למיתני (סיפא) מלחמה בעולם. פ' שאין אנו צריכין לידע בבירור שיש שלום בינו ובינה ושיש שלום בעולם אלא סתמא דמלתא הכי הוא ומבואר כן בדברי רבינו פרק י"ג שאין חוששין לקטטה ומלחמה אלא כשנודע שכן הוא, **והטעם שכתב רבינו חזקה שאינה מקלקלת עצמה** פרק האשה בתרא (יבמות ק"כ):

וכן אם בא עד אחד. משנה פרק האשה צרה (דף קכ"ב) הוחזקו להיות משיאין עד מפי עד ומפי אשה (ואפילו מפי עכו"ם) ומפי עבד ומפי שפחה:

הלכה טז

והכל נאמנים. משנה פ' האשה שלום (יבמות דף קי"ז) וכבר נתבאר למעלה פ"ז שיבמתה אפילו היא אחותה חזקתה ששונאה אותה ונזכר כאן בירושלמי וכמו שכתבתי שם. ופירוש ואין מעידות זו לזו לא כלה לחמותה ולא חמותה לכלה ולא אשת האב לבתו ולא הבת לאשתו וכן בשאר וכן מבואר בגמרא שם ומובן בדברי רבינו. ובגמרא איבעיא להו בת חמיה מהו פירוש שאינה בת חמותה טעמא דבת חמותה משום דאיכא אימא דסניא לה היא נמי סניא לה והכא ליכא אימא דסניא לה או דילמא טעמא דבת חמותה דאמרה קא אכלה לגירסנא דאימא פירוש יגיע אמי שהביאה לבית הכא נמי קא אמרה אכלה (ליה) לגירסנא דבי נשאי ואמרו ת"ש הכל נאמנים להעידה חוץ מחמש נשים ואם איתא שית הויין ודחו דלמא טעמא דבת חמותה (משום) דאמרה קא אכלה (לה) לגירסנא דבי נשאי לא שנא בת חמותה ול"ש בת חמיה, ולא איפשיט בעיין ולא נזכרה בהלכות ולא בדברי רבינו אלא משנה כפשוטה. עוד בגמרא חמות הבאה לאחר מיכן מהו פירש"י ז"ל אם יבמה היא ולא אם בעלה ושמא סופה להיות חמותה מי נאמנת לומר מת בעליך והתיבמי לבני או חלוצי והנשאי לאחר ע"כ. מי מסקא אדעתא דמית בעל ונפלה (לה) קמי יבם פירוש ומתכוונת לקלקלה מעכשיו כדי שלא תתייבם עוד לבנה ואתי למפשטה לחומרא ולא איפשיטא, וג"ז לא נזכרה בהלכות ולא בדברי רבינו ולא נתברר לי בזה טעם נכון שאין לומר שסמכו על פשט המשנה שאם בגמרא לא סמכו ונסתפק להם אנו היאך נסמוך וכ"ש להקל וצ"ע:

אפילו עכו"ם. פרק האשה צרה (דף קכ"א:) משנה וגמרא ויתבאר בארוכה פי"ג:

הלכה יז

וכן הפסול. בר"ה פ"ק (דף כ"ב) מימרא ונזכר בגמרא ביבמות פרק כיצד (דף כ"ה) והביאה כאן בהלכות וכתב ומסתברא לן דפסול מדברי תורה מסיח לפי תומו משיאין אשה על פיו דלא גרע מעכו"ם ע"כ, והן הן דברי רבינו וכן כתבו ז"ל. וענין פסול בעבירה מן התורה ומדבריהם נתבאר בהלכות עדות:

הלכה יח

בא עד אחד. במשנה פרק האשה שלום (יבמות דף קי"ז:) עד אומר מת ונשאת ובא אחד ואמר לא מת הרי זו לא תצא ובגמרא הקשו טעמא דנשאת הא לא נשאת לא תנשא והא אמר עולא כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים ואין דבריו של אחד מקום שנים. ותירצו ה"ק עד אחד אומר מת והתירוה לינשא ובא אחר ואמר לא מת לא תצא מהיתרה הראשון ע"כ. פירוש וה"ה לאשה אומרת מת והתירוה לינשא על פיה ואחר כך באה אשה אחרת ואמרה לא מת לא תצא מהיתרה הראשון וזה מוסכם, אבל אם אח"כ בא עד אחד כשר ואמר לא מת יתברר בזה דעת רבינו ודעת אחרים למטה:

הלכה יט

באו שנים כאחד. משנה שם עד אומר מת ועד אומר לא מת אשה אומרת מת ואשה אומרת לא מת הרי זו לא תנשא. וממה שלא אמרו ואם נשאת תצא דקדק רבינו שאם נשאת לאותו עד האומר מת והיא אומרת ברי לי הוי כשנים אומרים מת ושנים לא מת שאם נשאת לאחד מעדיה שלא תצא, וכן נראה בירושלמי דגרס התם עד אומר מת ונשאת ובא אחר ואמר לא מת הרי זו לא תצא מפני שאמר משנשאת הא אם אמר עד שלא נשאת ונשאת תצא אמר רבי יוחנן זו דברי רבי מנחם ברבי יוסי אבל חכמים אומרים בין שאמר משנשאת בין שאמר עד שלא נשאת לא תנשא ואם נשאת לא תצא למדנו מן הירושלמי הזה שכשם שנחלקו רבי מנחם וחכמים בתרי ותרי כך נחלקו בחד וחד וכשם שלדעת חכמים דקי"ל כותייהו בתרי ותרי אם נשאת לאחד מעדיה ואומרת ברי לי לא תצא כך בחד וחד אם נשאת לא תצא זה דעת רבינו, אבל הרמב"ן ז"ל חלק בזה ואומר דעד אחד בהכחשה לאו כלום הוא והביא ראיה בזה מדאמרינן בפרק האשה שנתאלמנה (כתובות כ"ב:) אמר רבי יוחנן שנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת הרי זו לא תנשא ואם נשאת לא תצא שנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה הרי זו לא תנשא ואם נשאת תצא והקשו מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא ותרגמה אביי בעד אחד עד אחד אומר מת הימנוה רבנן כבי תרי וכדעולא דאמר עולא כ"מ וכו' והאי דקאמר לא מת הוה ליה חד ואין דבריו של אחד במקום שנים והקשו אי הכי אפילו לכתחלה (תנשא) ותירצו

משום דרב אסי דאמר וכו' ולזות שפתים הרחק ממך. וכתב הרמב"ן ז"ל מדמוקמינן לה בהך דוחקא ולא מוקים לה כגון שבאו בבת אחת ומאי אם נשאת לא תצא בשנשאת לאותו העד ואומר ברי לי שמת ש"מ דעד אחד בהכחשה לאו כלום הוא ודחק עצמו לפרש הירושלמי. ול"נ שאין ראייתו ראיה דאדרבה אי הוה מוקי לה בהכי הוה דחיק במימריה דרבי יוחנן בתרתי חדא דאיהו אדכר שנים והוא מפרש לה בעד אחד ואידך דאיהו קאמר סתם אם נשאת לא תצא ואיהו מוקים לה בשנשאת דוקא הוא ובאומרת ברי לי וכולי האי ודאי ליכא למדחק במימרא דאמורא אבל השתא לא דחיק בה אלא דמפרש דעד דקאמר ר"ל חד והאי דנקט שנים ברישא פירוש למימר שנאמן כשנים אבל למדחק ביה טפי מהאי ודאי לא אפשר, ואחר שנדחית ראיה זו נשאר דינו של רבינו קיים וכדברי הירושלמי כך נ"ל:

הלכה כ

(יט-כ)

באו שנים וכו'. משנה שם ביבמות (דף קי"ז) עד אומר מת ושנים אומרים לא מת אע"פ שנשאת תצא ובגמרא אמרינן פשיטא דאין דבריו של אחד במקום שנים לא צריכי בפסולי עדות וכדרבי נחמיה דתניא ר' נחמיה אומר כ"מ שהאמינה תורה עד אחד הלך אחר רוב דעות ועשו שתי נשים באיש אחד כשני אנשים באיש אחד ואי בעית אימא כל היכא דאתא עד אחד כשר מעיקרא אפילו מאה נשים כעד אחד דמיין אלא כגון דאתאי אשה מעיקרא ותרצה לכדרבי נחמיה הכי רבי נחמיה אומר כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הלך אחר רוב דעות ועשו שתי נשים באשה אחת כשני אנשים באיש אחד אבל שתי נשים באיש אחד כפלגא ופלגא דמי ע"כ בגמ' ובהלכות, ורבינו פסק כלישנא בתרא ונראה שפירושו כשבאו בבת אחת העד כשר והשתי נשים ונפקא מיניה כלישנא בתרא. **ומ"ש בשנשאת לאחד מעדיה** הוא כפי שיטתו שכתבתי בסמוך ומ"מ ודאי שאף הוא סובר דאם בא העד הכשר בתחלה והתירוה על פיו ואחר כך באו הנשים המכחישות שלא תצא מהיתרה הראשון דכיון דפלגא ופלגא נינהו הוה ליה קמא כתרי ואין דבריו של אחד במקום שנים וכן פירש"י ז"ל כל היכא דאתא עד אחד כשר מעיקרא והתירוה על פיו אפילו מאה נשים כעד אחד דמיין וכי היכי דעד אחד בטל (לגבי ראשון) [דאמרינן ראשון הרי הוא כשנים ואין דבריו של אחרון במקום שנים] מאה נשים נמי בטלו לגביה עכ"ל, ואפשר שרבינו לא הוצרך לבאר זה מפני שסמך לו על מ"ש בתחלה בשני עדים שהולכין אחר הראשון וכאן כתב הרי זה כמחצה על מחצה ור"ל דתרתי נפקא מינה ואף הוא מפרש כפירש"י ז"ל. ומצאתי לרשב"א ז"ל שכתב בפ' האשה רבה אבל הרמב"ם

ז"ל פירש בפלגא ופלגא בשתי כתי עדים המכחישות זו את זו ואע"פ שהתירוה לינשא תצא מהיתרה הראשון אבל אם נשאת לאחד מעדיה ואומרת ברי לי לא תצא עכ"ל. וגם הרמב"ן ז"ל כתב כן בשם רבינו. ובודאי שלשון הגמרא דקאמר דאתא עד אחד כשר מעיקרא מאה נשים כעד אחד דמיין מורה כדברי רש"י ז"ל ולפי שטת הרמב"ן ז"ל שאמר בעד אחד ועד אחד כשבאו שניהם כאחת הרי זו תצא אפילו נשאת לאחד מעדיה הכרח הוא לפרש כפירש"י ז"ל שאם בשבאו שניהם כאחד לא נפקא לן מידי:

הלכה כא

אשה אומרת מת. כמדומה לי שרבינו הוציא זה ממה שהזכרתי בסמוך דללישנא בתרא שתי נשים כעד אחד דמיין דכיון שהורע כח הנשים לגבי עד כשר ה"נ הורע כח אשה אחת לגבי עד כשר. והירושלמי שאמר כ"מ שהכשירו (חכמים) עדות אשה באיש האיש מכחיש את האשה (והאשה מכחשת את האיש) והקשו ונתני עד אומר מת ואשה אומרת לא מת אשה אומרת מת ועד אומר לא מת ומפרקינן תני דבי רבי כן. סובר רבינו שהירושלמי הוה אתי כלישנא קמא דגמ' דילן דאמר עשו שתי נשים באיש אחד כשני אנשים באיש אחד והוא הדין לאשה ועד שהולכין אחר הראשון אבל ללישנא בתרא הורע כחן אצל עד כשר הלכך באשה יחידה אומרת מת אע"פ שהתירוה על פיה תצא מהיתרה הראשון ע"פ העד שבא אחרון וכל שכן ע"פ עצמה ואינו דומה לאיסור שבויה דהתם אשה נאמנת לגבי עד כשר ואפילו באו בבת אחת וכמ"ש הוא ז"ל פרק י"ח מהלכות א"ב והטעם דבשבויה הקילו. אבל הרמב"ן והרשב"א ז"ל חלוקין עליו באשה אומרת מת שלא תצא מהיתרה הראשון ומודים בהיא עצמה (ומצאתי בירושלמי ג"כ כלשון אחרון דבגמרא [דילן דהורע כח אשה לגבי עד] כשר לדעת רבינו) , ונראה דאף רבינו מודה בשתים אומרות מת והתירוה על פיהן שאם בא עד אחד אחר כן שלא תצא מהיתרה הראשון דאם לא כן לישמעינן רבינו בשתי נשים. ואפילו לפי מה שסברו הרמב"ן והרשב"א ז"ל למעלה בדעת רבינו אפשר שהוא כן:

הלכה כב

אשה אומרת לא מת. משנה פ' האשה שלום שנים אומרים מת ועד אומר לא מת אע"פ שלא נשאת תנשא ובגמרא אוקמוה בפסולי עדות ואזלינן בתר רוב דעות בין לקולא בין לחומרא כדאיתא התם אבל בעדים כשרים הוי שנים כמאה ומאה כשנים כמ"ש רבינו:

הלכה כג

שני עדים. פרק האשה שנתארמלה מימרא דר' יוחנן שהזכרתי למעלה ואוקמוה רבא ורב אשי התם בתרי ותרי ואיתא ביבמות פרק האשה רבה וכרבנן דאמרי הכא:

ואם נשאת לאחד מעדיה. כתב הרשב"א ז"ל כתב ר"ח הא דתנן ביבמות מת הרגתיו הרגנוהו לא ישא את אשתו הכא י"ל עד אחר זולתי השנים שמכחישין אלו את אלו שאם נאמר אחד מאלו (זה) שנשא את האשה נשאר אחד ואין דבריו של אחד במקום שנים עכ"ל. וכן כתב ביבמות ואין נראה כן דעת רבינו שהרי אפילו בעד ועד כתב שאם נשאת לאותו שאומר מת לא תצא וכן ודאי נראה דלא בעינן ג' דאם איתא הוה להו בגמרא לפרושי הא דתנן והרי זה לא ישא את אשתו אינו אלא בעד אחד אבל בתרי לא חיישינן ואע"ג דאיכא תרי לגבייהו לא אמרינן האי דנשאה כמאן דליתיה דמי ותדע לך דאפילו בחד אם כנסה לא יוציא כמו שנתבאר פ"י בדעת רוב המפרשים ולא אמרו אלא לכתחלה ומשום חשדא ולא אמרינן כמאן דליתיה דמי כנ"ל:

הלכה כד

מי שיש לו שתי נשים. פ' האשה שלום משנה אחת אומרת מת ואחת אומרת לא מת זו שאומרת מת תנשא ותטול כתובה וזו שאומרת לא מת לא תנשא ולא תטול כתובה. ובגמרא מתבאר דלאו דוקא אומרת לא מת אלא אפילו אשתיקה האחרת לא תנשא שאין צרה מעידה לחברתה. **ומ"ש רבינו אפילו נשאת זו תחלה** הוא פשוט, ומבואר בירושלמי חשודה היא לקלקל עצמה כדי לקלקל צרתה והקשו מעתה אפילו על עצמה לא תהא נאמנת ותירצו מתוך שהיא יודעת שלא עשו דבריה רושם אצל חברתה כלום אף היא אומרת אמת והקשו מעתה אפילו על צרתה תהא נאמנת ותירצו (א"כ) חוזרת לקלקול הראשון חשודה היא לקלקל עצמה כדי לקלקל צרתה ע"כ. וכתבתיו לפי שהוא נותן טעם לדין הנזכר כאן:

זאת אומרת מת בעלי. זהו דין המשנה הנזכר בסמוך:

זאת אומרת מת. מחלוקת במשנה והלכה כר"י ור"ש דאמר ינשאו דהוו להו תרי לגבי ר"מ דפליג ובלא"ה ר"מ ור"י הלכה כר"י:

פרק יג

הלכה א

האשה שאמרה לבעלה. פרק האשה שלום (יבמות דף קי"ד:) קטטה בינו לבינה ושלום בעולם ובאתה ואמרה מת בעלי אינה נאמנת ובגמרא (דף קט"ז) היכי דמי קטטה בינו לבינה אמר רב יהודה אמר שמואל באומרת לבעלה גרשני והקשו כולהו נמי אמרן הכי ותירצו אלא באומרת לבעלה גירשתני והקשו ולהימנה כדרב המנונא דאמר וכו' האשה שאמרה לבעלה וכו' ותירצו באומרת גירשתני לפני פלוני ופלוני ושיילינהו ואמרו לא

היו דברים מעולם ע"כ, עוד שם מ"ט דקטטה רב חנניא אמר משום דמשקרא רב שימי בר אשי אמר משום דאמרה בדדמי וקי"ל לחומרא דחיישינן דמשקרא ואפי' אמרה מת על מטתו וקברתיו אינה נאמנת וזהו שסתם רבינו וכתב שזו הוחזקה שקרנית:

בא עד אחד. שם (יבמות קי"ד:) איבעיא להו עד אחד בקטטה מהו מ"ט דעד אחד מהימן משום דמילתא דעבידא לאיגלויי לא משקר ה"נ לא משקר או דלמא טעמא דעד אחד מהימן משום דהיא גופא דייקא ומינסבא והכא כיון דאית לה קטטה לא דייקא ומינסבא תיקו. ובהלכות אבעיא להו עד אחד בקטטה מהו ולא איפשיטא ע"כ. ולזה פסק רבינו לא תנשא ואם נשאת לא תצא. ויש קצת תימה בזה שהרי הוא סבור דטעמא דעד אחד משום מלתא דעבידא לאיגלויי כמ"ש בארוכה בסוף הפרק וא"כ אפילו לכתחלה תנשא. ואולי שאף על פי שהוא סובר שהטעם כן הוא לא סמכינן עליה היכא דנפקא לן מידי לענין דינא כיון דבגמרא לא איפשיטא. ומ"מ יש תימה מאין הוציא שמא שכרה אותו שכתב כיון שלא נזכר בגמרא:

הלכה ב

וכן אם היתה מלחמה. במשנה שלום בינה לבינו (ומלחמה בעולם קטטה בינו לבינה) ושלום בעולם ובאה ואמרה מת בעלי אינה נאמנת ובגמ' אמר רבא מאי טעמא דמלחמה משום דאמרה בדדמי סלקא דעתה כל הני איקטול והוא פליט את"ל כיון דשלום בינו לבינה נטרא עד דחזיא זמנין דמחו ליה בגירא או ברומחא וסברה ודאי מת ואיכא דעביד סמתרי וחיי. עד כאן:

ואפילו אמרה מת וכו'. כך נראה מן ההלכות דשטת רבינו דהיא במת וקברתיו אינה נאמנת דדוקא עד אחד נאמן אבל היא אינה נאמנת ומה שאמרו בגמ' אמר רבא רעבון גרוע ממלחמה דאילו מלחמה כי אמרה מת בעלי במלחמה הוא דלא מהימנא הא מת על מטתו מהימנא ואילו גבי רעבון עד דאמרה מת וקברתיו כך מפרש לה רבינו דאילו מלחמה כי אמרה מת במלחמה אינה נאמנת בשום גוונא בין אומרת קברתיו בין אינה אומרת הא אומרת מת על מטתו אע"פ שלא אמרה קברתיו (נאמנת) ואילו ברעבון כי אמרה מת על מטתו ושלא מחמת רעב אינה נאמנת עד שתאמר וקברתיו. ויש לומר לדעתו ז"ל שהטעם הוא דאע"ג דאנן לא חיישינן למשקרא כי אמרה מת במלחמה אע"ג דאמרה קברתיו חיישינן לה, ומ"מ הרשב"א חולק בזה ואמר דבאומרת מת בעלי במלחמה וקברתיו דלעולם לא חיישינן דמשקרת אלא דאמרה בדדמי והביא ראיה שהרי ברעבון כי אמרה מת וקברתיו נאמנת ומשמע אפילו באומרת מת ברעב הרי הוא כמת

במלחמה ואעפ"כ באומרת קברתיו נאמנת וכבר אמרו דרעבון גריע ממלחמה א"כ כל שכן במלחמה באומרת קברתיו שהיא נאמנת:

הלכה ג

לא הוחזקה. בעיא שם ולא איפשיטא, ורבינו פוסק באלו הבעיות לא תנשא ואם נשאת לא תצא:

הלכה ד

וכן האשה שאמרה מת. שם מפולת הרי היא כמלחמה דאמרה בדדמי שלוח נחשים ועקרבים הרי הן כמלחמה דאמרה בדדמי. פירוש ובכולן אם אמרה מת על מטתו נאמנת דומיא דמלחמה ופשוט הוא ומבואר בדברי רבינו, ואם אמרה באלו מת וקברתיו הרי היא כאומר מת במלחמה וכפי השטות הנזכרות למעלה:

הלכה ה

אמרה עישנו עליו בית. ברייתא שם (דף קס"ז) והטעם גם כן מבואר שם:

היתה שנת רעבון. מימרא כתבתיה למעלה:

הלכה ו

אמרה נפלו עלינו עכו"ם. ברייתא שם והטעם מבואר שם:

הלכה ז

היה דבר בעולם. שם (דף קי"ד ע"ב) דבר אמרי לה הרי הוא כמלחמה ואמרי לה אינו כמלחמה אמרי לה הרי הוא כמלחמה דאמרה בדדמי ואמרי לה אינו כמלחמה דסמכא (דעתה) דאמרי אינשי שב שנין הוה מותנא ואיניש בלא שניה לא אזיל ע"כ. ופסק רבינו כלישנא בתרא:

הלכה ח

כבר אמרו שעד מפי עד. זה פשוט ומתבאר ממה שיבא בסמוך שאין השומע מפי התינוקות מעיד אלא כשאמר דברים הרבה מעסקי מיתתו:

הלכה ט

שמע מפי התינוקות. משנה פרק האשה צרה (יבמות דף קכ"א:) ר' יהודה אומר אפי' שמע מפי התינוקות אומרים הרי אנו הולכין לספוד ולקבור את איש פלוני. ובגמ' הקשו ודלמא לא אזול ותירץ שמואל דקאמרי אנו באים מלספוד ולקבור את איש פלוני והקשו ודילמא קמצא בעלמא שכיב להו ואסיקו ליה על שמיה ותירצו דקאמרי וכו' כך וכך ספדני הוו התם ע"כ בגמרא. וזה מבואר ובתוספתא אפי' שמע קול מקוננת שמזכירתו בין המתים אין עדות גדולה מזו ע"כ וכתבה הרשב"א ז"ל:

הלכה י

ישראל שאמר הרגתי את פלוני ה"ז תנשא וכו'. משנה וגמ' פרק כיצד (יבמות דף פ"ה) ומבואר הטעם שם שכתב רבינו:

הלכה יא

כבר אמרנו שהעכו"ם המסיח לפי תומו. שם פרק האשה צרה (שם קכ"א) מסקנת הגמ' דאם נתכוון להעיד אין עדותן עדות וא"צ לומר אם נתכוון להתיר ואין לך צד שהוא נאמן אלא המסיח לפי תומו. **ומ"ש וישראל ששמע** מתבאר מן המעשה שאכתוב בסמוך:

הלכה יב

בד"א שלא היתה שם אמתלא. מעשה שם ההוא עכו"ם דהוה קא"ל לישראל קטול אספסתא ושדי לחיותי בשבתא ואי לא קטילנא לך כדקטילנא לפלוני בר ישראל דאמרי לי בשיל לי קדרא בשבתא ולא בשיל וקטילתיה ופשטוה לאיסורא דאמרינן לא נתכוין אלא לאיים את זה:

הלכה יג

וכן אם שמע מערכאות. בפרק כל הגט (גיטין כ"ח:) ונזכר כאן בהלכות:

הלכה יד

עכו"ם שהסיח לפי תומו תחילה. פרק האשה צרה (יבמות קכ"ב) מעשה בבני לוי שהלכו לצוער עיר התמרים וחלה אחד מהם והניחוהו בפונדק ובחזרתן אמרו לפונדקית איה חבירנו נומית להם מת וקברתיו והשיאו את אשתו ובגמ' פונדקית נכרית היתה ומסיחה לפי תומה היתה זה מקלו וזה תרמילו וזה קבר שקברתיו בו (והשיאו את אשתו) והקשו והא איה חבירנו קאמרי לה ותירצו כיון דחזתנהו בכיא אמרו לה איה חבירנו אמרה להם מת וקברתיו ע"כ. ובהלכות שמעינן מהא דהיכא דמתחיל הנכרי ומסיח לפי תומו אע"ג דהדרינן ומגלינן למילתא מיניה שפיר לא נפיק ליה מתורת מסיח לפי תומו אלא נאמן ומשיאין על פיו ע"כ. ונתבארו דברי רבינו. וכתב הרשב"א מדמקשו והא איה חבירנו שמעינן דכל שאומרים לו איה פלוני שהלך עמך אין זה מסיח לפי תומו ע"כ:

הלכה טו

כבר הודענו. מ"ש **בכאן שאם אמר העד ראיתי שמת ששואלין אותו כיצד** דבר ברור הוא שאע"פ שכשהוא אומר שמעתי שמת אין אנו יודעין האומר הראשון כיצד היה יודע שמת ועל מה היה אומר כן אין דנין אפשר משאי אפשר דהכא כיון דאפשר ודאי שואלין אותו שיש לחוש שמא הוא אומר בדומה לו והראיה מעד אחד במלחמה דחיישינן ליה כמו שיתבאר למטה. ונראה שרבינו הוציא זה ממ"ש שם מעשה באדם אחד שבא לפני

ר' טרפון להעיד עדות אשה אמר לו בני היאך אתה יודע בעדות (אשה) זו וכו' דקדק עליו ב' וג' פעמים וכיון את דבריו והשיא ר"ט את אשתו ואמרו שם דתנאי נינהו דתניא אין בודקין עדי נשים בדרישה וחקירה ר"ע ור"ט אומרים בודקין (עדי נשים בדרישה וחקירה) ואע"ג דקי"ל כת"ק כמו שיתבאר ע"כ לא פליגי אלא בדרישה וחקירה אבל לומר כיצד הוא כ"ע מודו דאי לא תימא הכי לימא ת"ק אין בודקין עדי נשים כלל ועוד דאין להקל אלא במה שאמרו חכמים בפירוש ואפשר שהם טועין גם כן בדברים שאמרו חכמים שאין דנין אותם כמת והם סבורים שמת כמו שיתבארו בסמוך:

הלכה טז

כיצד ראוהו שנפל וכו'. (שם קכ"א) ברייתא וחכ"א מים שיש להם סוף אשתו מותרת ושאין להם סוף אשתו אסורה ואמרו ה"ד (מים שיש להם סוף) אמר אביי כל שעומד ורואה מד' רוחותיו ע"כ. עוד שם א"ר יוסי מעשה בסומא שירד לטבול במערה וירד מושכו אחריו ושהו כדי שתצא נפשם והשיאו את נשותיהן:

וכן אם השליכוהו בים. (שם ק"כ) מעשה בעסיא באחד ששלשלו לים ולא עלתה בידם אלא רגלו ואמרו חכמים מן הארכובה ולמעלה תנשא מן הארכובה ולמטה לא תנשא ע"כ. והרשב"א כתב מסתברא שקשרוהו ברגלו והעלוהו אבל אם השליכוהו והשליכו מצודה בים ולא עלה בידם אלא רגלו או אפי' כל גופו בלא ראשו אין משיאין את אשתו דחוששין שמא אותו הלך לו ממקום זה ורגל זה מאדם אחר היה והביא ראיה לזה שחוששין שמא אותו הלך לו וזה שהעלו אחרינא הוא והביא דברי רבינו וכתב עליו ושמא בלא נתעלם מן העין עד שעלתה רגלו בידם קאמר עכ"ל. וכ"נ שרבינו כונתו הי' כשיודע להם שאותו אבר הוא מאותו האיש וזהו שכתב והעלו ממנו אבר שידוע שהוא ממנו האבר ההוא, וכתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל בדין המשנה שלא הכירוהו אלא לאחר י"ב חדש גם לפי שידוע שטרפה אינה חיה י"ב חדש וכן אמרו בירושלמי ר' חגאי בעא קומי רבי יוסי לא מסתברא (כן) נותנין לו שהות כדי טריפה א"ל אף אנא סברי כן:

הלכה יז

ראוהו שנפל לגוב אריות. ברייתא שם:

נפל לחפירות נחשים. ברייתא שם ופסק כת"ק:

לתוך כבשן האש. ברייתא שם וכתב הרשב"א מסתברא בתוך כבשן האש שלא יכול לעלות ממנו כגון שהוא עמוק הא לתוך מדורה אין מעידין עליו שמא יצא משם לשעה אי נמי לתוך מדורה והוא ששהה עליו כדי שישרף עכ"ל:

או לתוך יורה. שם ליורה מלאה יין ושמן מעידין עליו וכתב הרשב"א ז"ל ונפל ליורה של מים לא נזכר אם מעידים עליו אם לא ומדברי רש"י ז"ל נראה שמעידין עליו וכן נראה בירושלמי דמים ויין לגבי האי חד דינא אית להו עכ"ד:
או ששחטו ב' סימנים. מימרא שם:

הלכה יח

ראוהו צלוב. במשנה אין מעידין אלא עד שתצא נפשו ואפילו ראוהו מגוייד וצלוב וחיה אוכלת בו ובגמ' א"ר יהודה אמר שמואל לא שנו אלא ממקום שאין נפשו יוצאה אבל ממקום שנפשו יוצאה מעידין. ורבינו לא הזכיר בדבריו דין מגוייד כלל ובגמ' הקשו למימרא דמגוייד חיי ורמינהו אדם אינו מטמא עד שתצא נפשו אפי' מגוייד ואפי' גוסס טמויי (הוא) דלא מטמא הא מחיי לא חיי ותירץ אביי לא קשיא הא ר' שמעון ב"א הא רבנן דתניא מעידין על המגוייד ואין מעידין על הצלוב רבי שמעון בן אלעזר אומר אף על המגוייד אין מעידין מפני שיכול לכוות ולחיות וכו'. רבא אמר בסכין מלובנת ודברי הכל והרשב"א כתב והיכא דראוהו מגוייד ואיני יודע אם נתגייד בחרב מלובנת אם לאו אזלינן לחומרא ואין מעידין עליו וכן מפורש בירושלמי דגרסינן התם אפילו מגוייד אני אומר בחרב מלובנת נכווה וחיה, עכ"ל. ואני אומר שאין נראה כן מן הברייתא מדקתני מעידין על המגוייד ואם בסתם מגוייד אין מעידין עד שידעו בודאי שלא היה בחרב מלובנת לא הוה ליה למימר מעידין על המגוייד סתמא ורבא נמי הוה ליה למימר מתניתין בחשש סכין מלובנת ודברי הכל אלא משמע דלרבנן מעידין על המגוייד בסתמא כל זמן שלא נודע שנתגייד בחרב מלובנת אבל בידוע אין מעידין, והירושלמי פלי"ג אנמרא דידן כנ"ל ומתוך לשון ההלכות נראה כדברי הירושלמי שכתבו משנה כפשטה ולא הביאו דברי רבא כלל משמע דמסתמא אין מעידין ויש תמה על רבינו למה לא כתב מזה כלום:

הלכה יט

עד אחד אומר. בפרק האשה שלום (יבמות דף קט"ו) אבעיא להו עד אחד במלחמה מהו טעמא דעד אחד דמהימן משום דמלתא דעבידא לאיגלויי הוא ולא משקר והכא נמי לא משקר או דלמא מטעמא דעד אחד משום דהיא גופא דייקא ומינסבא והכא כיון דזימנין דסניא ליה לא דייקא ומינסבא וכו' ת"ש מעשה בשני ת"ח שהיו באים עם אבא יוסי בן סמאי בספינה וטבעה והשיא רבי (את) נשותיהן על פי נשים והא מים כמלחמה דמי ונשים אפי' מאה כעד אחד דמיין וקתני השיא (רבי את נשותיהן) ותסברא מים שאין להם סוף נינהו ומים שאין להם סוף אשתו אסורה אלא היכי דמי הכא כגון דאמר אסקינהו קמן וחזנהו לאלתר וקאמרן סימנין דלאו עלייהו סמכינן אלא אסימנין

ע"כ בגמ'. ובהלכות ולא אפשיטא בעיין אלא מיהו כיון דאמרינן בפרק דלקמן (דף קכ"א) דההוא גברא דאטבע בדגלת ואסקוה אגשרא דשביסתנא ואנסבה רבא לדביתהו אפומא דשושביני לבתר ה' יומי שמעינן דעד אחד במים שאין להם סוף נאמן ודוקא היכא דאמר אסקוה לקמאי וחזיתיה לאלתר ואשתמודענא ליה דהוא פלוני כדאסיקנא במעשה דשני ת"ח וכדאמרינן בההוא גברא דטבע בדגלת דאסקוה אגישרא והוא הדין לעד אחד במלחמה היכא דאמר מת וקברתיו ואי לא מסהדי הכי אפי' תרי סהדי לא סמכינן עלייהו וכ"ש עד אחד או אשה חיישינן דילמא אומדן דעתא קא מסהדי וכן הלכתא עכ"ל ההלכות. וכמדומה לי שכונת רבינו וההלכות היא לפרש דבעיין הוא בשלא אמר מת וקברתיו אבל באומרת מת וקברתיו לא אבעיא להו דאם איתא דמת וקברתיו קא מבעיא להו מאי קא דחו בההיא דב' ת"ח כגון דקאמרו אסקינהו קמן ומאי הוה כי אמרינן אסקינהו קמן ואמרי סימני והא בעד אחד כי אמר מת וקברתיו חיישינן דלמא משקר, אי נמי דבעיין בכל גוונא היא ומיהו כי אמר מת וקברתיו לא חיישינן ליה מהנך עובדי אבל כי לא אמר מת וקברתיו הויא לה בעיא ולא איפשיטא וזהו שכתב רבינו לא תנשא ואם נשאת לא תצא וכן הוא פוסק כל אלו הבעיות כמו שכתבתי למעלה, אבל המפרשים כתבו שכוונת ההלכות בדרך אחרת ומ"מ כוונת רבינו כך היא כמו שכתבתי ולא הסכים רבינו עם ההלכות שכתבו שאפי' בב' עדים חיישינן דאמרי בדדמי ואדרבא נראה מתוך דבריו דבב' עדים שאמרו מת סתם נאמנין כל שמעידין על המיתה. ואף הרמב"ן ז"ל כתב על דברי ההלכות שחומרא יתירה היא ויש בזה שיטה אחרת לומר דעד אחד במלחמה נאמן אפי' באומר מת בלבד ומשיאין אותה לכתחלה דבעיין אע"ג דלא איפשיטא הכא איפשיטא בדוכתא אחרינא ושטת רבינו עיקר ומתבאר מדבריו גם כן שמים שאין להם סוף שא"א לעמוד על בוריו של דבר לעולם אינו מעיד העד עד שישהה כדי שתצא נפשו ולא חיישינן דאמר בדדמי וזהו שכתב רבינו או שטבע בים הגדול וכן עיקר:

הלכה כ

וכן האשה שהעיד. כבר נתבאר זה למעלה בבבא ראוהו שנפל לים ואין בזה חילוק בין אחד לב' דבכל גוונא שאין מעידין על המיתה אלא על הטביעה במים שאין להם סוף אשתו אסורה לכתחלה כמו שנזכר למעלה פרק האשה צרה ואם נשאת לא תצא גבי עכו"ם מסיח לפי תומו דהוה קאמר ואזיל מאן איכא בי חסא (מאן איכא בי חסא) טבע חסא אר"נ האלהים אכלוהו כוורי לחסא מדיבוריה דר' נחמן אזלא דביתהו דחסא ואינסיבא ולא אמרו לה ולא מידי אמר רב אשי ש"מ הא דאמור רבנן מים שאין להם סוף

אשתו אסורה ה"מ לכתחלה אבל אי נסיב לא מפקינן לה מיניה. ונראה שמכאן הוציא רבינו בבעיי דלא אפשיטו לומר שאם נשאת לא תצא דהא הכא דאמרינן בברייתא אשתו אסורה ואסיקנא לכתחלה קאמרינן דאם נשאת לא תצא וכ"ש במאי דמספקא להו:

וחכם שהורה. שם מתבאר במעשה דההוא גברא דטבע באגמא דסמקי:

הלכה כא

מצאוהו הרוג. במשנה שם (דף ק"כ) אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם אע"פ שיש סימנין בגופו ובכליו ובגמ' תניא אין מעידין על השומא רבי אלעזר בן מהבאי אומר מעידין (על השומא) וכבר כתבתי בה' גזלה ואבדה שיש מיני סימנין מובהקין ביותר שהם מן התורה בכ"מ ואף כאן מעידין עליהם וכ"כ הרמב"ן והרשב"א ז"ל וכן מוכיח בסוגיא כאן בבאור דאמר הכא בשומא סימן מובהק קא מפלגי דת"ק סבר שומא לאו סימן מובהק הוא אלמא בסימן מובהק לא פליגי ורבינו לא נתכוון בכאן אלא לסימנין שמחזירין עליהם אבידה ואעפ"כ אין מעידין עליהם בכאן:

במה דברים אמורים. שם במשנה אין מעידין אלא עד שלשה ימים וכתב הרשב"א ז"ל והיכא דאשכחוהו ואשתמודעוהו ולא ידעי אי הוא תוך שלשה או לאחר שלשה איכא למימר דאין מעידין עליו דהוה ליה ספיקא דאורייתא ולחומרא ואיכא למימר דכיון שמכירין אותו חזקה זה הוא אלא דחשו רבנן ודוקא שנודע שעברו ג' וכל ספקא חששא דרבנן הוא ולקולא ולישנא דמתני' מכרעא לחומרא דקתני אין מעידין אלא עד ג' ימים ולא קתני כל שעברו עליו ג' ימים אין מעידין עליו והניח הדבר בצריך תלמוד:

הלכה כב

טבע בים. שם מתבאר בגמ' ובירושלמי מעשה באחד שנפל לירדן ועלה לאחר י"ז יום והכירו שצרפתו הצנה והשיאו את אשתו:

ואם שהה. שם וה"מ דכי אסקוהו חזיוה בשעתיה אבל אשתהי מתפח תפח ע"כ. ופי' רבינו שא"צ לאלתר ממש אלא באותה שעה וזהו שלא אמרו בגמ' חזיוה לאלתר אלא בשעתיה. **וממ"ש ונתפח** נראה שהוא מפרש מתפח תפח לאחר מיכן אבל אם נראה שאינו נתפח אין חוששין לו שהרי התפיחה היתה נראית. אבל הרשב"א ז"ל כתב שאין לשון הגמ' מורה כן אלא אומרים שמא תפח ואינו ניכר וכתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל שבדין זה אין הפרש בין תוך ג' לאחר ג' שאפי' תוך ג' כיון שעמד במים אם העלוהו ואשתהי מתפח תפח:

כשמסתכלין בצורתו. שם (דף קכ"ב) משנה מעידין לאור הנר ולאור הלבנה:

הלכה כג

ראו אחד. שם במשנה מעשה בצלמון באחד שאמר אני איש פלוני בן פלוני נשכני נחש והרי אני מת והלכו ולא הכירוהו והלכו והשיאו את אשתו. עוד שם מעשה באחד שעמד על ראש ההר ואמר איש פלוני בן פלוני ממקום פלוני מת והלכו ולא מצאו שם אדם והשיאו את אשתו ובגמ' תנא ב"ה אומר משיאין ע"פ בת קול והקשו על מה שאמרו במשנה ולא מצאו שם אדם ודילמא שד הוה אמר רב יהודה אמר רב שראו לו דמות אדם וכו' עד בבואה אית להו פירוש בבואה צל, והקשו ודילמא צרה הואי ותירצו תנא דבי רבי ישמעאל בשעת הסכנה כותבין ונותנין אע"פ שאין מכירין ע"כ. וכבר כתבתי פ"ב וכיוצא בסוגיא זו שדעת הרבה מפרשים הוא שהך דר' ישמעאל לא קאי אלא אצרה אבל לשד חוששין אא"כ ראו לו צל צלו וכ"נ כאן מן ההלכות (ואין נראה כן דעת רבינו) ומ"מ כתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל שאין צורך לכך אלא בשדות או בבורות שהשדים מצויין שם אבל בעיר לא חיישינן וכן מפורש בירושלמי וכן דעת התוספתא. ורבינו לא הזכיר מדין זה כלום ולא נתבאר לי למה:

הלכה כד

בא אחד ואמר. פרק האשה שלום (יבמות דף קט"ו:) יצחק ריש גלותא בר אחתיה דרב ביבי הוה אזיל מקורטובא לאספמיא ושכיב שלחו מהתם יצחק ריש גלותא בר אחתיה דרב ביבי הוה קא אזיל מקרטובא לאספמיא ושכיב מי חיישינן לתרי יצחק או לא. אביי אמר חיישינן רבא אמר לא חיישינן, ובהלכות וקי"ל כרבא ע"כ. ובהשגות כתוב כאן א"א והוא שלא הוחזקו שנים ע"כ. וכן פירש רש"י מי חיישינן לתרי יצחק היכא דלא הוחזקו תרי יוסף בן שמעון בעיר אחד רבא אמר לא חיישינן הואיל ולא הוחזקו אבל היכא דהוחזקו מודה עכ"ל. ואני אומר שאף בהוחזקו אם ידוע שהאחד קיים משיאין אשתו של זה דהא ליכא למיחש לאחר דהא ידעי דחי הוא וכן מוכרח בגמ' בעובדא דגיטא דחנן בר חייא שכל שאין לחוש שמא מן האחר הוא תו לא חיישינן ופשוט הוא אבל ודאי אם היו כאן שנים ואין ידוע באחד מהם שהוא חי בודאי אין משיאין את אשתו של אחד מהם ואם נשאת תצא והויא לה ספק אשת איש וגם רבינו יודה בזה. ויש בפירוש מעשה דיצחק ריש גלותא שיטה אחרת לרמב"ן ולרשב"א ז"ל ודינו של רבינו אמת על הדרך שנתבאר:

הלכה כה

יצא ישראל ועכו"ם. פרק האשה צרה (דף קכ"ב) מעשה בישראל ועכו"ם שהלכו בדרך ובא עכו"ם ואמר חבל על יהודי שהיה עמי שמת בדרך וקברתיו והשיאו (את) אשתו

ושוב מעשה בקולר של ב"א שהיו מהלכין לאנטוכיא ובא עכו"ם ואמר חבל על קולר של ב"א שמתו וקברתים והשיאו את נשותיהן ועוד שם מעשה אחר כיוצא באלו ובכולן נזכר קברתים וסובר רבינו שבדוקא הוא ואין לומר דלאו דוקא אלא מעשים שהיו כך היו דא"כ מה צורך היה לברייתא להשמיענו דברי העכו"ם וסוף דבורם ליתני מיתה לבד והויא רבותא טפי דאפי' בלא הזכרת קבורה היו מתירין וכ"ש שאם לא היה בדוקא לא היו מזכירין כן בג' מעשים כיון שמעשים אלו היו באים להודיענו דין זה. והרשב"א נראה שסובר (כדעת)[בדעת] רבינו שהוא מצריך בכל עכו"ם שמסיח לפי תומו שיאמר קברתיו והשיב עליו מהמעשים הנזכרים שם בעכו"ם שאמר מאן איכא בי חיואי מאן איכא בי חיואי שכיב חיואי ואנסבה רב יוסף לדביתהו ומההוא דאמר טבע חסא שהזכרתי למעלה וממקומות אחרים וכתב דלאו דוקא הזכירוה כאן. ואני אומר שאף רבינו סבור שאין צורך בעכו"ם המסיח לפי תומו ואומר מת פלוני שיאמר מת וקברתיו וכן מבואר בדבריו למעלה שכתב היה העכו"ם מסיח ואומר אוי לו לפלוני שמת ולא הזכיר שם קבורה. וכ"כ ואפי' היה העכו"ם הוא שהסיח ל"ת ואמר טבע פלוני בים הגדול ונשאת על פיו לא תצא וכמה מקומות (בדבריו) שמוכיחין כן אבל בכאן הזכיר שצ"ל קברתיו לפי שאין העכו"ם מזכיר שם היהודי (שאומר שמת) אלא שאומר איש יהודי שהיה עמי ואנו יודעין שהוא פלוני (וכן בי' אנשים כיוצא בזה העכו"ם אינו מכירן ואינו יודע שמותיהן ולפיכך) צריך שיאמר קברתיו. והטעם בזה (שאחר) שבלא הזכרת השם די משא"כ בשאר מקומות הצריכו שיאמר דבר ברור ממיתה וקבורה. ואפי' ת"ל שיש להשיב ע"ז מ"מ ודאי כך היא כונתו של רבינו כמ"ש כנ"ל:

הלכה כז

ישראל שאמר. תוספתא אין מעידין עליו עד שיהו מזכירין שמו ושם אביו ושם עירו אבל אמר אחד יצא מעיר פלוני מפשפשין באותה העיר אם לא יצא משם אלא הוא תנשא אשתו ע"כ:

הלכה כח

מצאו שטר וכו'. בירושלמי ונכתב כאן בהלכות מצאו בשטר כתוב וחתום מת איש פלוני או נהרג איש פלוני ר' ירמיה אומר משיאין את אשתו ר' בון בר כהנא אומר אין משיאין את אשתו ופסק רבינו כדברי המקיל וכן מוכיח בהלכות בפרק מי שאחזו.

וכתב רבינו ונודע שזה כתבו ישראל. ובאפשר שכוונתו היא למעוטי אם היה כתב עכו"ם והטעם לפי שלא הוכשר עכו"ם אלא במסל"ת אבל לא כתבו לפיכך צריך שיודע שהוא כתב ישראל אבל אין צריך שיתקיים שיכירו מי הוא שכתבו שא"כ היה אומר

רבינו והוא שיתקיים או שנודע מי כתבו כלומר אפילו בעד אחד שיעיד שפלוני כתבו. אבל הרשב"א כתב שנראה שרבינו סובר דדוקא כשנתקיים אותו כתב והוא ז"ל הסכים לדעת האומרין שאפי' בלא מקויים משיאין:

וכן מי שנשתתק. ברייתא בגיטין פרק מי שאחזו (גיטין דף ע"א) בודקין אותו בעדיות ואמרו שם בעדות אשה דאקילו בה רבנן נזכר פ"ב כיצד בודקין לגיטין:

ואין בודקין עדי אשה. מחלוקת תנאים פרק האשה צרה (שם קכ"ב) פסק כת"ק וכ"כ המפרשים ז"ל:

הלכה כט

אל יקשה בעיניך. זה שכתב שהטעם הוא משום מלתא דעבידא לאיגלויי ומשום עיגונא הוציאו ממה שאמרו בראש פרק האשה צרה במסקנא דסוגיא משום עיגונא אקילו בה רבנן ובכמה מקומות שאלו טעמא דעד אחד משום מלתא דעבידא לאיגלויי הוא א"נ משום דאיהי דייקא ומינסבא, ונראה לו שהטעם הראשון עיקר שעליו סמכו בדברים אחרים בגמרא כגון בהכרת שמות בגיטין ובחליצה שאפילו מפי אשה ומפי קרוב או קטן כמו שנתבאר פרק רביעי מהלכות חליצה ויבום והוא משום דהוי מלתא דעבידא לאיגלויי ולזה הזכיר רבינו בכאן טעם זה. וכבר כתבתי למעלה בראש הפרק דהיכא דנפקא לן דינא בין ב' טעמים אלו שאין רבינו סומך על זה כגון בעד אחד בקטטה כנזכר שם, ובהשגות א"א א"נ דאיהי דייקא ומנסבא (מפני חומר שהחמרת עליה בסופה) ע"כ. וכבר בארתי דעת רבינו: **סליקו הלכות גירושין**: